

Ministerstvo zahraničních věcí
České republiky

Ministry of Foreign Affairs
of the Czech Republic

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA Z VYHODNOCENÍ „*VYHODNOCENÍ PROJEKTU ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE ČESKÉ REPUBLIKY V SEKTORU STÁTNÍ SPRÁVA A OBČANSKÁ SPOLEČNOST (ZEMĚDĚLSTVÍ) V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ*“

„Posilování kapacit veterinárních laboratoří a veterinárních inspekcí zapojených do implementace Národního program monitoringu reziduí v souladu se standardy EU“

Listopad 2016

Evaluační tým

Hlavní evaluátor: Lukáš Maláč

Experti: Lenka Žáková, Gabriela Bořilová

Identifikační formulář

Partnerská země (země realizace): Bosna a Hercegovina	Projektové lokality: Sarajevo, Banja Luka, Mostar
Název projektu v českém a anglickém jazyce: „Posilování kapacit veterinárních laboratoří a veterinárních inspekcí zapojených do implementace Národního programu monitoringu reziduí v souladu se standardy EU“ „Strengthening capacity of veterinary laboratories and veterinary inspection services for implementation of National Residue Monitoring Program (NRMP) in accordance with EU standards“	Sektorové zaměření: Státní správa a občanská společnost Zemědělství
Gestor: Česká rozvojová agentura	Realizátor: Státní veterinární ústav Praha
Období realizace – měsíc/rok zahájení projektu: 7/2012	Měsíc/rok ukončení projektu: 12/2014
Celkové čerpání v CZK ze ZRS ČR 6 132 297 Kč	Celkové čerpání v CZK včetně spolufinancování: 9 323 897 Kč
Další donoři podílející se na projektu: USAID Emerging Donor Challenge Fund (3 191 600 Kč)	
Autoři evaluační zprávy: HaskoningDHV Czech Republic, spol. s r.o.	
Datum, podpis(y):	

Shrnutí

Účel evaluace

Účelem evaluace je vyhodnocení působení projektu „Posilování kapacit veterinárních laboratoří a veterinárních inspekcí zapojených do implementace Národního programu monitoringu reziduí v souladu se standardy EU“ ZRS ČR v sektoru státní správa a občanská společnost v Bosně a Hercegovině (BiH). Hlavním účelem je získat nezávislé, objektivně podložené a konzistentní zjištění, závěry a doporučení využitelná při rozhodování MZV ve spolupráci s ČRA o budoucím zaměření a způsobu realizace ZRS ČR v dotčeném sektoru v BiH. Evaluace bude také sloužit jako podklad k celkovému vyhodnocení Konceptce ZRS ČR v letech 2010-2017. Dílčím účelem evaluace je také pilotní ověření nové metodiky hodnocení průřezových principů ZRS ČR, kterou v rámci programu Omega Technologické agentury ČR zpracovává výzkumná organizace Institut evaluací a sociálních analýz – INESAN, s.r.o.

Stručný popis hodnocené intervence a kontextu evaluace

Projekt „Posilování kapacit veterinárních laboratoří a veterinárních inspekcí zapojených do implementace Národního programu monitoringu reziduí v souladu se standardy EU“ byl zaměřen na podporu exportu produktů živočišné výroby z BiH na trhy EU. Projekt byl realizován formou rozpočtového opatření a spolufinancován ze strany USAID Emerging Donor Challenge Fund¹. V rámci svých aktivit se projekt zaměřil na tři oblasti:

- Posílení kapacit tří vybraných laboratoří pro provádění analýz pro monitoring reziduí a kontaminantů
- Posílení kapacit veterinární inspekce formou vzdělávání veterinárních inspektorů
- Podpora procesu zavádění NRMP v administrativní struktuře BiH

Identifikace projektu vycházela z potřeby sladění systému monitoringu reziduí a kontaminantů v BiH se standardy EU pro umožnění exportu produktů živočišné výroby na evropské trhy. Tato potřeba se ještě umocnila po vstupu Chorvatska do EU a uzavření trhů tohoto významného obchodního partnera pro bosenské produkty.

Identifikace evaluačního týmu

Řešitelem evaluace je společnost HaskoningDHV Czech Republic, spol. s r.o. Evaluační tým tvoří:

- Lukáš Maláč, hlavní evaluátor a vedoucí projektu
- Radim Gill, odborný garant projektu a specialista na oblast projektového řízení
- Lenka Žáková, expertka na oblast evaluací
- Gabriela Bořilová, expertka na oblast hygieny, technologie a bezpečnosti potravin
- Alexandar Pljevaljic, lokální expert, stavební inženýr a konzultant

Nejdůležitější zjištění a závěry, ve vazbě na zadání evaluace

Relevance projektu v sektoru státní správa a občanská společnost (s přesahem do sektoru zemědělství) je hodnocena jako vysoká. Zaměření projektu bylo v souladu s dostupnými strategickými dokumenty i se zacílením Konceptce ZRS ČR v BiH v letech 2010-2017. Projekt byl v souladu se strategickými cíli v oblasti podpory rozvoje kapacit státní správy, přibližování se ke standardům EU jako součást přístupového procesu, rozvoj zemědělství a venkova apod.

Zapojení aktéři hodnotí projekt jako vysoce relevantní v kontextu podpory zavedení Národního programu monitoringu reziduí, který je nezbytným předpokladem pro umožnění vývozu produktů živočišné výroby z BiH do zemí EU.

Logická stavba projektu je komplexní a v rámci identifikovaného cíle se projekt věnuje všem zásadním oblastem pro budování systému monitoringu reziduí a kontaminantů.

Také z hlediska **efektivity** je projekt hodnocen velmi dobře – efektivita je vysoká. Toto hodnocení je dáno zejména následujícími faktory. Projekt se zaměřil zejména na měkké aktivity, tedy institucionální podporu

¹ Podíl spolufinancování ze strany USAID Emerging Donor Challenge Fund dosáhl cca 34 %, tj. 3 191 600 Kč z celkového rozpočtu projektu ve výši 9 323 897 Kč.

zavádění NRMP, trénink zaměstnanců laboratoří a státní veterinární inspekce a sdílení know-how a dobré praxe. Tyto aktivity nebyly finančně tolik náročné na budování fyzického zázemí a vycházely z již dostupného vybavení (týká se zejména laboratoří). Pokud již v rámci projektu došlo k pořízení materiálního/přístrojového vybavení, byly tyto nákupy realizovány efektivně (v jednom případě např. přístroj „z druhé ruky“), samozřejmě s požadavkem na funkčnost a využitelnost tohoto vybavení.

Velmi efektivní se ukázala být spolupráce s projektem FARMA (Fostering Agricultural Markets Activity), která ušetřila realizátorovi mnoho financí a energie na budování vlastní „místní kanceláře“. Pro realizátora projektu ZRS ČR tato spolupráce znamenala možnost využití podpory zázemí projektu FARMA a velmi tak usnadnila implementaci projektových aktivit. Realizátor měl díky spolupráci s projektem FARMA zajištěnu organizační podporu, zázemí kanceláře a další služby (zejména komunikaci s cílovými skupinami), které mu významně zjednodušily administrativní a organizační nároky na práci v cílové zemi a umožnily soustředit se na samotné projektové aktivity.

V oblasti efektivity zacílení aktivit shledal evaluátor „rezervy“ v podobě duplikace zaváděných metod v laboratořích (jednalo se však spíše o výjimky). Některé metody se navíc ukazují samy o sobě jako neekonomické vzhledem k nízkému počtu vzorků odebraných pro analýzu v rámci National Residue Monitoring Programme (NRMP), přičemž komerčně zatím nejsou poptávány.

Efektivnost projektu je evaluátorem hodnocena jako vysoká. To dokazuje samotný fakt odsouhlasení NRMP příslušnými orgány Evropské komise a jeho každoroční zpracování a naplňování.

Největší pozornost byla v rámci projektových aktivit věnována budování kapacit laboratoří a zavedení nových metod. Výsledkem je významné zvýšení podílu vzorků pro monitoring reziduí a kontaminantů analyzovaných v laboratořích v BiH, z 8 % na začátku projektu na 62 % v roce 2015 (což ovšem představuje pouze cca 38,5 % celkového rozpočtu analýz v rámci NRMP – téměř dvě třetiny rozpočtu jsou nadále vypláceny zahraničním laboratořím). V laboratořích se také podařilo validovat a akreditovat více metod (11+2 místo 8)², než bylo na začátku projektu stanoveno.

Z hlediska budování kapacit veterinárních inspektorů se aktivity projektu zaměřily na vzdělávání školitelů veterinárních inspektorů. Ti předávali získané znalosti veterinárním inspektorům. Většina inspektorů, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, uvádí, že se kvalita jejich práce v přímém důsledku školení zvýšila.

Deficitem systému NRMP je absence informačního systému, který by zajišťoval komunikační kanály mezi jednotlivými složkami systému a oběh potřebných dokumentů a který by také zajistil nižší míru závislosti fungování systému na konkrétních odpovědných osobách.

Dopady projektu naplnily očekávání realizátora a dalších stakeholderů. Došlo k zavedení a akreditaci nových metod pro monitoring reziduí a kontaminantů v podpořených laboratořích a ke zvýšení podílu analýz v rámci NRMP realizovaných v BiH. Kvalita práce veterinárních inspektorů se zvýšila a došlo k celkovému snížení počtu chybně odebraných vzorků (nejen pro monitoring reziduí a kontaminantů).

Projekt se pozitivně projevil v oblasti zvyšování kvality a bezpečnosti potravin a to jak zvýšením standardů při výrobě, tak také rozšířením povědomí o tomto tématu mezi cílovou skupinou (zaměstnanci laboratoří a veterinární inspektori a jejich školitelé) i konečnými příjemci (producenti v živočišné výrobě, zemědělské a potravinářské podniky).

Projekt byl nezanedbatelnou součástí většího procesu, který vedl k umožnění exportu mléka a mléčných výrobků od roku 2015 z BiH na trhy EU.

Udržitelnost projektu je hodnocena jako spíše vysoká. Projekt neměl explicitně zpracovanou strategii odchodu, vlastnictví výsledků projektu je však jeho povahou poměrně vysoké – zejména u podpořených laboratoří a State Veterinary Office (SVO). Laboratoře si osvojily jednotlivé implementované metody a po ukončení projektu jsou jejich pracovníci schopni je samostatně implementovat. SVO lze považovat za garanta procesů formulace, implementace a monitoringu NRMP a vzhledem k potřebě naplňování toho plánu jako podmínky pro export produktů živočišné výroby na trhy EU je také jeho motivace k udržení výsledků projektu vysoká.

² 11 metod bylo akreditováno v rámci projektu a 2 metody byly v rámci projektu validovány, k akreditaci došlo po ukončení projektu

Evaluační zpráva

Udržitelnost výsledků projektu v podpořených laboratořích je snižována nutností získání zakázky na provádění analýz ve veřejné zakázce. Dochází k tomu, že některé metody nejsou v laboratořích prováděny, protože zakázku získala jiná laboratoř (místní či zahraniční). Dalším omezením v otázce vlastnictví výsledků u laboratoří je skutečnost, že v některých případech jde spíše o individuální než institucionální „vlastnictví“. Jinými slovy, znalost analytických metod a schopnost jejich samostatné implementace je spojena spíše s konkrétními osobami, než s institucí jako celkem, což představuje ohrožení udržitelnosti výsledků projektu.

Naopak inspektoráty vykazují spíše nízké vlastnictví výsledků projektu. Inspektoráty pro své veterinární inspektory samostatně neorganizují další školení v oblasti odběru vzorků pro NRMP, která by navazovala na vzdělávání podpořené projektem z roku 2013.

Tabulka: Shrnutí závěrů

kritérium	Relevance	Efektivita	Efektivnost	Dopady	Udržitelnost
hodnocení	vysoká	vysoká	vysoká	spíše vysoká	spíše vysoká

Průřezové principy

Projekt měl pozitivní efekt zejména v oblasti řádné (demokratické) správy věcí veřejných a uplatňování demokratických principů. Došlo k zavedení systému pravidelného (ročního) vyhodnocování implementace NRMP za účasti všech podpořených subjektů, posílila se komunikace a obecné povědomí o monitoringu reziduí a kontaminantů mezi konečnými příjemci projektu a omezeněji také mezi širokou populací a byly posíleny transparentní procesy výběru laboratoří k analýze vzorků.

V oblasti lidských práv, rovnosti mužů a žen a životního prostředí nebyly zaznamenány žádné významnější efekty. V rámci vzdělávacích aktivit projektu byl podíl žen stejný nebo dokonce vyšší, než je celkový poměr žen zaměstnaných v podpořených institucích. V oblasti životního prostředí byly identifikovány některé pozitivní i negativní vlivy, byly ovšem velmi nepřímé a ve svém rozsahu téměř zanedbatelné (např. snížení výskytu kontaminantů v přírodě v důsledku jejich identifikace monitoringem, nebo malý nárůst množství nebezpečného odpadu generovaného laboratořemi).

Důležitá doporučení

Na základě těchto závěrů byla stanovena doporučení uvedená v tabulkách níže (výběr nejrelevantnějších).

Doporučení procesního a systémového charakteru:

Doporučení	Hlavní adresát	Stupeň závažnosti
Posílit důraz na analýzu stakeholderů a praxi budování partnerství se zavedenými institucemi na lokální úrovni pro podporu implementace projektů v místním kontextu, a to především v sektoru veřejné správy a budování institucí.	ČRA, Realizátor	1
Pokračovat v rozvoji spolupráce s dalšími donory a projekty a implementaci vícestranných projektů s důrazem na identifikaci a maximální implementaci přidané hodnoty ZRS ČR.	ČRA	1
Zvýšit důraz na monitoring projektů, formulaci kvantifikovatelných monitorovacích indikátorů na úrovni výsledků a sběr dat pro jejich vyhodnocení (a to především dat na úrovni baseline, která zpravidla nelze zpětně sestavit).	ČRA	3

Doporučení na úrovni sektoru

Doporučení	Hlavní adresát	Stupeň závažnosti
Podpora procesů souvisejících se zavedením národních referenčních laboratoří	ČRA	2
Podpora vzniku informačního systému a obecně systematizaci procesů a komunikace a snížení závislosti na jednotlivcích	ČRA	2

Evaluační zpráva

Doporučení	Hlavní adresát	Stupeň závažnosti
Zaměřit se, ve spolupráci s partnery (zejm. FARMA II, případně EU a další partneři), prioritně na další překážky pro export produktů živočišného původu na trhy EU normativního, legislativního nebo správního charakteru (spolu se souvisejícími deficity v oblasti kapacit státní správy a dalších subjektů) – zejména procesy v oblasti identifikace a registrace jatečných zvířat, atd.	ZÚ, ČRA	1
Rozvíjet aktivity zaměřené na podporu procesů formulace sektorových strategií v BiH – ve spolupráci s dalšími donory a stakeholdery.	ZÚ, ČRA	3

Doporučení na úrovni projektu

Doporučení	Hlavní adresát	Stupeň závažnosti
Věnovat zvýšenou pozornost předcházení duplicitních aktivit při podpoře laboratoří, které snižují efektivitu i udržitelnost výsledků	Realizátor, místní partner	2
Posílit důraz na ekonomickou analýzu a analýzu udržitelnosti zaváděných metod v případě podpory kapacit v laboratořích	Realizátor	2
Doplnit akreditace u metod, které nepokrývají kompletní matrice požadované v jednotlivých lotech ³ v tendru SVO.	Realizátor	2

³ Lot – dílčí kontrakt na specifickou metodu testování konkrétní matrice v rámci celého výběrového řízení

Obsah

Identifikační formulář.....	ii
Shrnutí.....	iii
Obsah	vii
1 Úvod	1
1.1 Kontext evaluace	1
1.2 Účel evaluace	1
1.3 Informace o řešiteli evaluace	1
2 Informace o hodnocené intervenci.....	2
2.1 Řešený problém	2
2.2 Stručná charakterizace hodnocených iniciativ ZRS ČR.....	2
2.3 Základní komentář k logické stavbě ZRS ČR v sektoru	2
2.4 Předpoklady a rizika	3
2.5 Realizátoři a zúčastněné strany.....	3
3 Metodologie evaluace.....	4
3.1 Použité metody evaluace	4
3.2 Metodologické překážky	4
3.3 Kvalifikace členů evaluačního týmu	5
4 Evaluační zjištění	5
4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti.....	5
4.2 Hodnocení udržitelnosti a dopadů.....	12
4.3 Syntéza	17
4.4 Hodnocení průřezových principů	20
5 Závěry evaluace.....	21
6 Doporučení.....	23
7 Přílohy evaluační zprávy.....	26

1 Úvod

1.1 Kontext evaluace

Cílovou zemí projektu byla Bosna a Hercegovina, jedna z nejméně rozvinutých zemí Evropy, která se i nadále vyrovnává s důsledky válečného konfliktu z doby rozpadu Jugoslávie a jí předcházejícího období socialistického zřízení v rámci bývalé Jugoslávie. Bosna a Hercegovina se snaží o přijetí mezi kandidátské země do EU (v únoru 2016 země podala žádost o přijetí).

BiH se nachází v zájmu rozvojové spolupráce České Republiky, dlouhodobě je jednou z tzv. programových zemí. Implementace ZRS v BiH se řídí Programem rozvojové spolupráce s BiH na období 2011-2017, který definuje následující prioritní sektory rozvojové spolupráce:

- Zdravotnictví
- Zásobování vodou a sanitace
- Státní správa a občanská společnost
- Výroba a dodávka energie
- Zemědělství
- Všeobecná ochrana životního prostředí

V současnosti probíhá v BiH zhruba 29 projektů ZRS ČR, z toho 5 projektů v oblasti podpory státní správy a občanské společnosti, kam spadá také projekt v zájmu této evaluace. Země se snaží o nastartování upadající ekonomiky, která má dlouhodobě zápornou bilanci zahraničního obchodu a vyznačuje se vysokou mírou nezaměstnanosti. Na oblast exportu produktů na trhy EU se zaměřil hodnocený projekt „Posilování kapacit veterinárních laboratoří a veterinárních inspekcí zapojených do implementace Národního programu monitoringu reziduí v souladu se standardy EU“, který probíhal v letech 2012-2014.

1.2 Účel evaluace

Zadavatelem evaluace je Ministerstvo zahraničních věcí ČR (MZV). Jejím hlavním účelem je získat nezávislé, objektivně podložené a konzistentní zjištění, závěry a doporučení využitelná při rozhodování MZV ve spolupráci s ČRA o budoucím zaměření a způsobu realizace ZRS ČR v sektoru státní správa a občanská společnost v BiH a také jako podklad k celkovému vyhodnocení Konceptu ZRS ČR v letech 2010-2017. Dále byla tato evaluace také pilotním ověřením nové metodiky hodnocení průřezových principů ZRS ČR, kterou v rámci programu Omega Technologické agentury ČR zpracovává výzkumná organizace Institut evaluací a sociálních analýz – INESAN, s.r.o.

Evaluace byla zaměřena na komplexní zhodnocení projektu „Posilování kapacit veterinárních laboratoří a veterinárních inspekcí zapojených do implementace Národního programu monitoringu reziduí v souladu se standardy EU“ realizovaného v rámci ZRS v BiH v sektoru státní správa a občanská společnost, s přesahem do oblasti zemědělství. Cílem evaluace bylo nejen zhodnotit základní evaluační kritéria OECD-DAC, tj. zejména relevanci, efektivitu/efektivnost, udržitelnost a dopady, ale také uplatňování průřezových principů ZRS ČR, kterými jsou řádná (demokratická) správa věcí veřejných, šetrnost k životnímu prostředí a klimatu a dodržování lidských práv příjemců včetně rovnosti mužů a žen.

Dále byl evaluační projekt zaměřen na posouzení intervenční logiky hodnoceného projektu, vč. zpracování analýzy klíčových předpokladů a rizik pro dosažení projektových cílů.

1.3 Informace o řešiteli evaluace

Řešitelem evaluace je společnost HaskoningDHV Czech Republic, spol. s r.o. Tato společnost má bohaté zkušenosti s přípravou, hodnocením a implementací rozvojových programů a projektů v ČR i v zahraničí. Realizované projekty tematicky pokrývají celou řadu konkrétních oblastí, jakými jsou metodické přístupy k implementaci strukturálních fondů EU, integrace nadřazených dokumentů (Nařízení rady, Working Papers apod.), realizace technické pomoci, finanční a procesní řízení, příprava projektů, práce s monitorovacími indikátory, hodnocení výkonnosti programů apod. Společnost se účastní také projektů zahraniční rozvojové spolupráce, financovaných ze zdrojů ČR i zahraničních donorů (USAID, EBRD, atd.), a to na pozici realizátorů projektů i hodnotitelů, a to především na Ukrajině, v Moldavsku, Gruzii či v Etiopii. Evaluační tým tvoří:

- Lukáš Maláč, hlavní evaluátor a vedoucí projektu
- Radim Gill, odborný garant projektu a specialista na oblast projektového řízení

- Lenka Žáková, expertka na oblast evaluací
- Gabriela Bořilová, expertka na oblast hygieny, technologie a bezpečnosti potravin
- Alexandar Pljevaljic, lokální expert, stavební inženýr a konzultant

2 Informace o hodnocené intervenci

2.1 Řešený problém

Projekt „Posilování kapacit veterinárních laboratoří a veterinárních inspekcí zapojených do implementace Národního programu monitoringu reziduí v souladu se standardy EU“ byl, jak z jeho názvu plyne, zaměřen na poskytnutí podpory při implementaci National Residue Monitoring Programme (NRMP), jehož odsouhlasení Evropskou komisí je nezbytnou podmínkou pro umožnění exportu produktů živočišného původu z BiH na trhy EU.

Nutnost sladování legislativy a standardů s EU se pro BiH posílila v okamžiku vstupu Chorvatska do EU. Chorvatsko, tradičně silný obchodní partner BiH, kam směřovala významná část exportu, se vstupem do EU a přijetím evropských standardů pro monitoring přítomnosti nepovolených látek, reziduí a látek kontaminujících (dále v textu pouze „monitoring reziduí a kontaminantů“) svůj trh pro bosenské produkty živočišného původu (s výjimkou ryb) uzavřelo. Na tuto situaci tedy bylo potřeba reagovat, což dokladuje právě vytvoření NRMP a jeho odsouhlasení Evropskou komisí. Pro jeho fungování bylo třeba zajistit laboratoře, které jsou schopny provádět požadované analýzy v potřebné kvalitě a množství. Před implementací hodnoceného projektu byly téměř všechny vzorky odebrané pro monitoring reziduí a kontaminantů odesílány do laboratoří mimo území BiH.

2.2 Stručná charakterizace hodnocených iniciativ ZRS ČR

Inciativa ZRS ČR vzešla z komunikace a identifikace vhodné oblasti spolupráce mezi zástupci české strany (České rozvojové agentury a Zastupitelského úřadu) a projektem FARMA, který byl společnou iniciativou americké USAID a švédské SIDA. Jedním z cílů tohoto velkého projektu bylo vytvoření dlouhodobě udržitelných vazeb na trhy pro bosenské producenty v zemědělské výrobě. V rámci tohoto cíle bylo podpořeno zavedení NRMP, jako podmínky pro export vývoz produktů živočišného původu na trhy EU.

ZRS ČR v rámci této iniciativy nabídla spolupráci a pokrytí části procesu zavádění NRMP v oblasti testování vzorků na přítomnost nepovolených látek, reziduí a látek kontaminujících v produktech živočišné výroby. Projekt se tedy zaměřil na posílení kapacit místních laboratoří a umožnění provádění analýz pro monitoring reziduí a kontaminantů. Kromě samotných laboratoří se část projektu zaměřila na vzdělávání veterinárních inspektorů, kteří jsou v procesu NRMP počátečním prvkem a na kvalitě jejich práce značně závisí výstupy procesu monitoringu.

V oblasti posílení kapacit vybraných laboratoří se implementace projektu zaměřila zejména na transfer know-how z oboru monitoringu reziduí. Pracovníci laboratoří byli proškoleni v praktické realizaci vybraných analytických metod pro monitoring reziduí a kontaminantů; školení zahrnovala jak sestavení a zavedení nových SOP (Standard Operating Procedure) v podmínkách vybraných laboratoří, tak praktické workshopy zaměřené na kalibraci přístrojů, analýzu reálných vzorků (vybrané matrice), validaci a vyhodnocení výsledků.

2.3 Základní komentář k logické stavbě ZRS ČR v sektoru

Intervenční logika projektu je poměrně přímočará. Záměrem projektu bylo přispět k odstranění překážek exportu produktů živočišného původu, zejména mezi a mléčných produktů z Bosny a Hercegoviny do EU.

Pro dosažení tohoto záměru musí země (BiH) splnit požadavky a kritéria stanovené legislativou EU a projít procesem kontroly ze strany EU. Pro tento účel si BiH zpracovala tzv. Národní plán monitoringu reziduí (NRMP), jako strategický dokument stanovující jednotlivé kroky k rozvoji systému monitoringu reziduí a kontaminantů v zemi na požadovanou úroveň. Cílem projektu proto bylo posílit kapacity a kompetence institucí odpovědných za implementaci NRMP v BiH. Tento cíl je v souladu s významnými strategickými dokumenty země, jako jsou Strategie rozvoje 2010-2014 či Střednědobá strategie pro omezení chudoby. V této strategii jsou v rámci rozvoje zemědělství definovány následující priority, které dokumentují soulad zaměření projektu s dlouhodobými strategickými cíli země:

- Posílení právního a institucionálního rámce (jednou z podporovaných oblastí je pak např. rozvoj kapacit SVO - State Veterinary Office BiH pro umožnění plnění jeho právně závazných funkcí)

Evaluační zpráva

- Harmonizace právního a institucionálního rámce s EU pravidly (jednou z podporovaných oblastí je pak např. sladění práce veterinárních služeb v BiH dle evropských norem)

Klíčovými aktéry v tomto procesu zavedení monitoringu reziduí v BiH dle standardů EU jsou producenti potravin živočišného původu, veterinární inspektoráty jednotlivých entit a kantonů a laboratoře provádějící testy k ověřování zdravotní nezávadnosti potravin a surovin. Projekt ve své intervenční logice nezahrnoval samotné producenty (konečné příjemce), ale zaměřil se na rozvoj laboratoří a kapacit veterinárních inspektorů.

Zajištění správně odebraných, transportovaných a uskladněných vzorků je nezbytným předpokladem pro analýzu vzorků v laboratoři. Na tento proces se soustřeďovala část projektu zaměřená na zvyšování kompetencí veterinárních inspektorů⁴. Jednalo se o měkké aktivity zaměřené na proškolení vybraných veterinárních inspektorů, jejichž úkolem bylo pak dále školit ostatní inspektory v jejich činnosti a zlepšovat tak kvalitu jejich práce, aby odpovídala vysokým nárokům kladeným na odběr vzorků v rámci monitoringu reziduí a kontaminantů.

Z hlediska laboratoří bylo cílem projektu zavedení nových metod pro analýzu reziduí vybraných cizorodých látek, realizace mezilaboratorních testů a akreditace dle standardů EU (BATA). Pro zavedení těchto metod byly klíčové dva aspekty. Prvním bylo dovybavení laboratoří technikou a materiálem, nezbytným pro provádění testů. Druhým aspektem bylo proškolení zaměstnanců laboratoří v provádění těchto metod a obsluze analytického vybavení.

2.4 Předpoklady a rizika

Předpokladem pro úspěšnou realizaci projektu byla dostupná kapacita profesionálních zaměstnanců z řad laboratorních pracovníků (vzdělanost, zkušenosti), která by umožnila nadstavbovou spolupráci při zavádění nových analýz a školení správné laboratorní praxe. Pro snížení rizika spolupráce s partnery, kteří by nebyli schopni nové metody implementovat, byly před samotným počátkem projektu vytipovány laboratoře, které mají vybavení a zaměstnance na dostatečné úrovni pro zvládnutí nových metod. Jak se ukázalo záhy po spuštění projektu, i přes zohlednění tohoto rizika musela být jedna laboratoř z projektu vyřazena právě pro nedostatečné kapacity.

Za rizika projektu lze považovat především následující:

- výběr nevhodných metod pro monitoring reziduí (příliš náročné)
- nedostupnost materiálního a technického vybavení pro testování dle nových metod
- nezvládnutí metodiky testování laboratorními pracovníky
- neporozumění školení metod kvůli jazykové bariéře
- odchod proškolených laborantů – ztráta know-how
- nesprávně provedený odběr vzorků pro analýzu reziduí a kontaminantů
- nedostatečně zavedená implementace NRMP, nedostatečná koordinace procesu implementace z celostátní úrovně
- roztříštěná státní správa mezi jednotlivé úrovně (celostátní úroveň, entity, kantony) s nejednoznačně vymezenými hierarchickými vazbami.

2.5 Realizátoři a zúčastněné strany

Realizátorem projektu byl realizační tým ze Státního veterinárního ústavu (SVÚ) Praha pod vedením Ing. Jana Rosmuse. SVÚ se zabývá těmito činnostmi:

- Laboratorní diagnostika infekčních a neinfekčních chorob všech druhů zvířat; mikrobiologická, sérologická a virologická vyšetření z krve a orgánů, parazitologická, biochemická, toxikologická a hematologická vyšetření, pitvy a histologická vyšetření. (Národní referenční laboratoř pro vzteklinu).
- Vyšetření prováděná pro potřeby kontroly zdravotní nezávadnosti surovin, potravin, krmiv a vody a různého biologického materiálu v odděleních hygieny potravin a chemie.
- Odběr vzorků odbornými pracovníky, dovoz vzorků k vyšetření do ústavu v chlazeném prostoru.
- Poradenská činnost.

Partnery pro realizaci projektu byly Státní Veterinární kancelář BiH (vytipování podpořených laboratoří, zprostředkování kontaktu mezi českými experty a laboratořemi, účast na návrhu tréninkového programu pro laboranty i inspektory, účast na tréninkovém programu, koordinace spolupráce s dalšími partnery) a USAID/SIDA FARMA (program kofinancovaný USAID a Švédskou mezinárodní rozvojovou agenturou zodpovědný za administrativní, technickou a logistickou organizaci projektu).

⁴ Veterinární inspektoři nejsou přímo podřízeni SVO, ale jsou zaměstnanci entitních veterinárních inspektorátů, která spadají pod příslušná entitní ministerstva zemědělství. SVO je zodpovědný za koordinaci monitoringu reziduí a kontaminantů, ale není veterinárním inspektorátům hierarchicky nadřazený.

3 Metodologie evaluace

3.1 Použité metody evaluace

Pro zodpovídání evaluačních otázek bylo využito mixu kvalitativních a kvantitativních metod. S ohledem na nižší dostupnost kvantitativních podkladů hodnocení byl kladen o něco vyšší důraz na kvalitativní metody, evaluátor ovšem kladl důraz na to, aby všude, kde to je možné, byla sbírána také kvantitativní data. Každá z evaluačních otázek byla zodpovídána více než jednou evaluační metodou tak, aby mohla být zjištění vzájemně ověřována (tj. triangulace metod). Podrobněji viz Vstupní zpráva projektu.

Využité metody:

- **Individuální a skupinové řízené rozhovory** – realizovány v ČR (zadavatel, ČRA, realizátor, atd.) i v průběhu evaluační mise (partneři, státní správa a další centrální instituce, mezinárodní donoři, podpořené laboratoře, koneční příjemci). Část rozhovorů byla realizována po návratu z evaluační mise telefonicky. V přípravné fázi byly realizovány 4 rozhovory v ČR. V průběhu evaluační mise a telefonicky po ukončení evaluační mise bylo realizováno 21 individuálních i skupinových rozhovorů. Podrobněji viz příloha 3.
- **Dotazníková šetření** – představuje klíčovou metodu sběru kvantitativních dat. Celkem byla realizována 2 dotazníková šetření, obě metodou CAWI (dotazování využitím elektronického formuláře). Dotazníkové šetření mezi veterinárními inspektory se zúčastnilo celkem 38 respondentů, dotazníkové šetření mezi konečnými příjemci se zúčastnilo respondentů 17. Výsledky obou dotazníků jsou podrobně prezentovány v přílohách.
- **Kvantitativní analýza sekundárních dat** – týká se především dat poskytnutých laboratořemi o počtu validovaných a akreditovaných metod a počtu vzorků, které laboratoře v rámci monitoringu reziduí a kontaminantů analyzují, dodatečně jsou také využívána data ze sekundárních zdrojů, především potom Eurostatu.
- **Desk research, rešerše** – zásadní metodou je kvalitativní analýza získaných podkladů k jednotlivým realizovaným projektům. Dále byly pro účely evaluace analyzovány strategické a další koncepční dokumenty a sekundární zdroje.
- **Pozorování, evaluační návštěva** – v rámci evaluační mise byly navštíveny podpořené instituce – laboratoře a veterinární inspektoráty. Zejména u laboratoří byla evaluační návštěva zdrojem podstatných informací. Bohužel v jedné z podpořených institucí - Dr. Vaso Butozan v Banja Luce, nebyla evaluační návštěva laboratoře provedena z časových důvodů (tj. byly provedeny individuální a skupinové rozhovory s pracovníky této laboratoře, z časových důvodů ovšem nebyla provedena prohlídka laboratoře samotné).
- **Expertní posouzení a syntéza** – především pro formulaci sektorového hodnocení byla využita metoda syntézy předchozích zjištění a jejich expertní posouzení.

3.2 Metodologické překážky

Evaluátor měl za úkol využít hodnocení projektu pro pilotní otestování metodiky hodnocení průřezových kritérií. Při této činnosti zaznamenal tyto překážky:

1. Dodávání výstupů nově zpracované metodiky a upřesňování indikátorů průběžně při zpracování metodologického přístupu k evaluaci – zpracovaná metodika nebyla dostupná od samotného počátku evaluace.
2. Časová náročnost rozhovorů (umocněná konsekutivním překladem) a respekt k časovým možnostem dotazovaných zástupců klíčových institucí často neumožnil evaluátorovi položit všechny dotazy na zodpovězení otázek týkajících se průřezových kritérií přímo v průběhu rozhovoru. Evaluátor se tedy dohodl s dotčenými institucemi na telefonickém a/nebo písemném doptání, přičemž otázky zaslané písemnou formou se týkaly jak průřezových kritérií, tak i dalších dodatečných dotazů, obvykle kvantitativního charakteru.

Dalšími překážkami metodologického charakteru byly především:

- Nízká návratnost dotazníků ze strany konečných příjemců (producentů). Evaluační tým aplikoval několik na sobě nezávislých technik oslovení konečných příjemců k vyplnění krátkého dotazníku (oslovení prostřednictvím asociací, oslovení prostřednictvím pracovníků projektu FARMA, přímé oslovení části producentů), návratnost dosáhla 17 respondentů.
- Klíčová dokumentace k rozdělení a aplikaci analytických metod v rámci implementace NRMP je dostupná pouze v lokálním jazyce.
- Krátká mise, která neumožnila realizaci závěrečného debríingu ani více než jednu návštěvu podpořených institucí. Debríing byl proto realizován prostřednictvím emailové komunikace a dodatečného dotazování prostřednictvím telefonického oslovení a emailového kontaktu.
- Nekompletní dokumentace a obtížnější komunikace s realizátorem při jejím doplňování. Chybějící informace ze Závěrečné zprávy tak musely být extrahovány z jiných zdrojů.

3.3 Zhodnocení evaluačních postupů

Z hlediska dodržování etických principů v průběhu evaluace tým evaluátora nezaznamenal žádné problémy či nesrovnalosti, evaluace byla realizována v souladu s etickými principy, které na evaluátora klade mj. Etický kodex České evaluační společnosti. Žádný z členů evaluačního týmu nebyl v konfliktu zájmů, ať již vůči zadavateli projektu, tak vůči jeho realizátorovi a cílovým skupinám. Evaluační zjištění evaluátor formuloval na základě podkladů z více zdrojů, v případě využití jediného zdroje (například pro ilustraci určitého problému), byl tento fakt explicitně uveden. Zdroje zjištění a závěrů jsou transparentně uvedeny, a to včetně jejich limitů (zejména ve vztahu ke sběru primárních dat). Pro zajištění objektivit informací probíhala evaluace otázek na základě využití více metod. Objektivní přístup evaluátor zaujímal také v případě nesrovnalostí či konfliktních zjištění a vždy se snažil o ověření těchto tvrzení z více zdrojů.

Evaluátor plně respektoval socio-kulturní specifika cílové země, součástí týmu byl lokální expert a překladatelka, kteří pomohli evaluátorovi zajistit hladký průběh jednání a vyhnout se možným konfliktním situacím způsobeným nedostatečnou znalostí místních (především etnických) specifik.

3.4 Kvalifikace členů evaluačního týmu

Všichni členové evaluačního týmu se již před zpracováním vstupní zprávy a misí seznámili s dostupnými podkladovými dokumenty pro co možná nejdůležitější porozumění projektu a jeho souvislostem.

Mgr. Lukáš Maláč – vedoucí evaluačního týmu, zkušenosti s evaluacemi projektů ZRS ČR v Moldávii, Gruzii, Etiopii a s evaluacemi dalších projektů v gesci MŠMT, MZe, MPSV atd. Lukáš Maláč zastával v týmu roli hlavního metodika, ve většině případů vedl rozhovor s komunikačním partnerem, podílel se na zpracování designu dotazníků.

Mgr. Lenka Žáková – expertka na oblast evaluací, zkušenosti s evaluacemi projektů v gesci MZV (ZRS ČR), MZe, MŠMT a MPSV. Účastnila se většiny rozhovorů, měla na starost design/zpracování výsledků dotazníkových šetření.

Ing. Gabriela Bořilová, PhD. – evaluačka ve věcné/expertní části, přítomna u většiny rozhovorů v rámci evaluační mise, hodnocení metodou pozorování a doptávání při návštěvě podpořených laboratoří, vstupy do designu dotazníkových šetření.

Aleksandar Pljevaljic – lokální expert, zajištění komunikace a organizace individuálních i skupinových setkání/rozhovorů v rámci mise, překladatelská podpora, asistence při distribuci doplňujících otázek a dotazníkových šetření mezi inspektory a konečnými příjemci.

4 Evaluační zjištění

4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti

4.1.1 EQ 1.1: Jak byly rozvojové aktivity hodnoceného projektu provázány se strategickými dokumenty ZRS ČR a s hlavními prioritami Bosny a Hercegoviny v daném sektoru? (kritérium relevance)

Bosna a Hercegovina je dle **Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010-2017** zařazena mezi tzv. programové země, což jsou ty země, ve kterých je zahraniční rozvojová spolupráce založena na dvoustranném programu spolupráce. **Program rozvojové spolupráce Bosna a Hercegovina 2011-2017** stanovuje 4 prioritní sektory dle Koncepce ZRS ČR 2010-2017, kterým je přiřazeno 6 prioritních sektorů dle terminologie OECD-DAC (viz tabulka níže).

Prioritní sektory v BiH dle Koncepce ZRS ČR na období 2010-2017	Prioritní sektory dle terminologie OECD/DAC
Životní prostředí	Zásobování vodou a sanitace Všeobecná ochrana životního prostředí
Ekonomický rozvoj (včetně energetiky)	Výroba a dodávka energie
Sociální rozvoj (vč. vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb)	Státní správa a občanská společnost Zdravotnictví
Zemědělství	Zemědělství, lesnictví a rybolov

Hodnocený projekt byl zaměřen na rozvoj v prioritním sektoru Sociální rozvoj/Státní správa a občanská společnost, ovšem s významnými přesahy do oblasti Zemědělství/Zemědělství, lesnictví a rybolov. Projekt byl zaměřen zejména na plnění následujících cílů:

- Posilování kapacit veřejné správy Bosny a Hercegoviny, přenos zkušeností v oblasti ekonomické a společenské transformace a budování právního státu za účelem integrace do EU.
- Zvýšení potravinové soběstačnosti a bezpečnosti potravin (i s ohledem na uplatnění zemědělských produktů Bosny a Hercegoviny na zahraničních trzích).
- Přiblížení veterinární a fytosanitární politiky standardům EU.

Z hlediska provázanosti projektových aktivit se strategickými dokumenty cílové země je aktuálně využitelným zdrojem pro hodnocení dokument s názvem **Strategický rámec pro Bosnu a Hercegovinu** z roku 2015, který navazuje na **Strategii rozvoje Bosny a Hercegoviny 2010-2014** a **Strategii sociální inkluze Bosny a Hercegoviny 2010-2014**. Tento dokument je provázán se strategiemi **Evropa 2020** a **Jihovýchodní Evropa 2020**. Hodnocený projekt je svými aktivitami v souladu s následujícími strategickými cíli definovanými ve Strategickém rámci:

- 1.2 - Zlepšení rozvoje konkurenčního ekonomického prostředí
- 2.1 - Rozvoj lidských zdrojů
- 3.3 - Rychlejší a efektivnější rozvoj zemědělství a venkova
- 5.1 - Zrychlení procesu tranzice a rozvoje kapacit

V situaci chybějících aktuálních celostátních i sektorových strategií je **obtížné identifikovat priority napříč jednotlivými donory**. Donoři se proto spoléhají spíše na **své vlastní strategie** a hodnocení rozvojových potřeb BiH, než na potřeby formulované na úrovni cílového státu. Jistým jednotícím prvkem je v tomto smyslu politika EU vůči BiH. Jakkoliv to není explicitně uvedeno v žádném z rozvojových dokumentů (jelikož žádný takový neexistuje), stakeholderi, kteří se účastnili výzkumu i další významní představitelé BiH (na základě rešerše prohlášení zástupců centrální administrativy BiH) se shodují, že **nejdůležitější strategickou vizí BiH je vstup do EU**. Tento pohled je proto vhodný do analýzy relevance také zahrnout.

Nejdůležitějšími dokumenty v tomto smyslu jsou tzv. **Zprávy o pokroku** (*progress reports*), které každoročně hodnotí pokrok dosažený při naplňování podmínek pro zahájení jednání o vstupu do EU a stanovují priority, kterým je nutné dále věnovat pozornost. Zástupci donorů, kteří byli dotazováni v rámci terénního šetření, potvrdili, že Zprávy o pokroku jsou jedním z nejdůležitějších zdrojů při formulaci jejich vlastních strategií.

Zpráva o pokroku z roku 2015 uvádí, že v oblasti zemědělství a rybolovu by se BiH měla soustředit především na:

- zavedení **standardů EU v oblasti oficiálních veterinárních a fytosanitárních kontrolních systémů**;
- posílení své **administrativní kapacity**, a to především v oblasti **inspekcí a laboratorních služeb**;
- zpracování **strategického plánu pro rozvoj venkova** na celostátní úrovni a ustavení národních struktur pro předvstupní pomoc zemědělskému sektoru prostřednictvím nástroje IPARD.

Jako vysoce relevantní projekt hodnotí také zástupci SVO a projektu FARMA, stejně jako zástupci podpořených laboratoří a veterinárních inspekcí. Realizaci projektu vnímají jako jeden z nejdůležitějších vstupů, který umožnil úspěšné odsouhlasení a realizaci Národního programu monitoringu reziduí, který je nezbytným předpokladem pro umožnění vývozu produktů živočišné výroby z BiH do zemí EU.

Z výše uvedeného je zřejmé, že projekt je v souladu se strategickými dokumenty ZRS ČR, dostupnými strategickými dokumenty BiH a je **vysoce relevantní** také z hlediska dosahování klíčové strategické vize BiH v **podobě vstupu do EU** (v části sjednocování legislativy a praxe v oblasti veterinární kontroly). Lze očekávat, že intervence v dané oblasti budou **relevantní i nadále**.

4.1.2 EQ 1.2: Byl projekt realizován efektivně z pohledu: efektivity nákladů projektu, efektivity při dosahování cílů projektu a efektivity zapojení českých a místních kapacit? (kritérium efektivity)

Obecná efektivita projektu

Design projektu byl zaměřen zejména na **realizaci měkkých aktivit**, týkajících se vzdělávání, transferu zkušeností a know-how, jako nemateriálního vstupu s vysokým potenciálem budoucího dalšího zhodnocení. Část projektových aktivit sice byla zaměřena na poskytnutí materiální podpory, a to zejména pro podpořené laboratoře na dodání materiálu potřebného pro školení a následné provádění zaváděných analýz, šlo ovšem pouze o nezbytně nutné dodávky materiálu a v ojedinělých případech také v menším rozsahu o zajištění doplňujícího vybavení laboratoří ve vztahu k zaváděným metodám.

V tomto smyslu projekt zaujal odlišný postoj od většiny jiných donorů. Projekty ostatních donorů (například podpora Evropské komise nebo Slovinska) jsou zpravidla vystavěny okolo investice většího rozsahu. Donor například podpořeným laboratořím zakoupí konkrétní přístroj a následně implementuje analytické metody, k nimž je daného přístroje možné využít. Hodnocený projekt k podpoře laboratoří přistupoval opačně: nejprve byla provedena analýza připravenosti laboratoří zejména z pohledu jejich stávající infrastruktury (přístrojů, které mají k dispozici). Analytické metody byly následně zaváděny takovým způsobem, aby bylo možné **maximálně využít aktuálně dostupné laboratorní vybavení**. Byly tedy zaváděny **takové metody, které je možné realizovat na přístrojích, které mají laboratoře k dispozici**. Není bez zajímavosti, že často takto byly pro hodnocený projekt využity přístroje, které podpořené laboratoře získaly od jiných donorů, zmíněných výše.

Tento přístup považuje evaluační tým za **velmi účinný z pohledu efektivity** a jako **příklad dobré praxe** ve srovnání s projekty jiných donorů.

Efektivita nákladů projektu

Na základě desk research ani terénního výzkumu v podpořených laboratořích a individuálních rozhovorů **nebyly identifikovány žádné příklady neefektivně vynaložených finančních prostředků**.

Vysoké efektivity nákladů na administraci, koordinaci a řízení projektu bylo možné dosáhnout **především v důsledku spolupráce s projektem FARMA**. Pracovníci projektu FARMA do značné míry přebírali **roli místní kanceláře** realizátora a zajišťovali koordinaci aktivit projektu v BiH i komunikaci s úřady státní správy na celostátní a entitních úrovních. Realizátor tedy nemusel najímat místní pracovníky pro svou lokální kancelář nebo případně lokální koordinaci zajišťovat subdodavatelsky a drtivá většina finančních prostředků projektu tak mohla být dedikována přímo na práci s cílovou skupinou. Tato úroveň spolupráce s dalším donory a/nebo místními subjekty je evaluačním týmem považována za **příklad dobré praxe** v oblasti efektivity realizace projektů tohoto typu.

Podíl osobních nákladů na celkovém rozpočtu nepřekračuje cca 23 %, přestože jsou do této kategorie zahrnuti také (nebo spíše především) zaměstnanci realizátora projektu, kteří cílovým skupinám poskytovali školení (nešlo tedy o administrativní zázemí projektu).

Z projektové dokumentace vyplývá, že při samotné realizaci projektu docházelo k navyšování nákladů v rozpočtové kapitole nákupu vybavení a dodávek zboží (v roce 2013 o více než 50 %, v ostatních letech zhruba o 10 až 15 %). V této rozpočtové kapitole šlo téměř výhradně o nákup laboratorního zařízení a materiálu, a to především v ČR. Vysvětlení realizátora spočívá v tom, že docházelo k navyšování podílu i celkového počtu školení v ČR, která byla **realizována vlastními kapacitami**. Navýšení rozpočtu v oblasti nákupu materiálu je přitom vyváжено poklesem v rozpočtových kapitolách subdodávek (o cca 30 – 50 %). Toto řešení považuje evaluační tým za efektivní v případě relevance školení poskytovaných z vlastních kapacit (která byla cílovými skupinami potvrzena). Výsledkem těchto opatření je tak, mimo jiné, skutečnost, že **se stejnými náklady bylo možné realizovat větší počet školení, než bylo plánováno**.

Využití českých a místních kapacit

Jak bylo zmíněno, administrace a koordinace aktivit projektu v místě realizace byla svěřena kapacitám projektu FARMA (ty tak vůbec nevstupují do nákladů projektu). Podíl českých kapacit na administraci a koordinaci projektu je proto v celkových nákladech projektu velmi nízký.

Naopak odborné aktivity (zavádění metod, školení, kulaté stoly, atd.) byly realizovány za využití českých kapacit. V důsledku toho bylo možné cílovým skupinám předat nejen odborné znalosti, ale také praktické zkušenosti s implementací procesů a systému monitoringu přítomnosti nepovolených látek, reziduí a látek kontaminujících v souladu s požadavky EU. **Transformační zkušenost českých expertů**, kteří se před relativně krátkou dobou účastnili obdobných aktivit v ČR, **je jednou z nejdůležitějších přidaných hodnot** českých expertů, a to i ve srovnání s experty ze západní Evropy, kteří sice nepostrádají odborné znalosti, transformační zkušenost ovšem nemohou cílovým skupinám zprostředkovat.

Rozdělení úkolů mezi české a lokální kapacity v projektu, dle hodnocení evaluačního týmu, plně respektuje přidanou hodnotu, kterou mohou jednotlivé týmy do projektu vnést, a jsou proto vysoce efektivní.

Deficity v oblasti efektivity

Jakkoliv je efektivita projektu hodnocena jako velmi vysoká, evaluační tým zaznamenal několik **problematických oblastí** ve vztahu k tomuto evaluačnímu kritériu:

Tím nejzásadnějším deficitem je skutečnost, že **stejně metody** pro analýzy nepovolených látek, reziduí a látek kontaminujících byly zaváděny současně v **několika laboratořích**. **Počet vzorků, které jsou v BiH pro potřeby realizace NRMP analyzovány, je malý**, v případě některých látek a matric dokonce velmi malý – výjimkou není méně než 20 vzorků za rok. Laboratoře navíc, alespoň prozatím, aplikují tyto metody jen zcela výjimečně mimo analýzu vzorků v rámci NRMP. Další systémy sledování zdravotní nezávadnosti a kvality potravin a surovin živočišného původu, které jsou běžné v rámci zemí EU, v BiH nejsou zavedeny, nebo pouze v omezené míře. V této souvislosti je celkový počet vzorků zasílaných do laboratoří od primárních producentů, výrobců potravin, distributorů potravin nebo státních kontrolních úřadů nižší, a tím **nižší je i obecně využitelnost analytických metod v laboratořích**. Tato skutečnost se týká všech typů analýz, nikoliv pouze analýz pro sledování přítomnosti reziduí a kontaminantů.

Zmíněný deficit se projevil v tendru v roce 2015 následujícím způsobem: z 25 lotů (z celkového počtu 54), pro něž některá z laboratoří v BiH podala nabídku, došlo v šesti případech (tj. 24 %) k podání konkurenčních nabídek z podpořených laboratoří.

Lot č.	Analyzovaná látka	Typ vzorku		Požadov. metoda	Počet vzorků	Podaná nabídka	Vítězná laboratoř	Vítězná cena (BM)
9	Chloramfenikol	Skot, ovce, prasata, drůbež	sval	ELISA	21	Mostar, Banja Luka	Mostar	897,54
28	Organochlorové sloučeniny	Skot, ovce, kozy, prasata, drůbež, ryby, med	maso, maso s kůží, mléko, med	GC-ECD	38	Mostar, Sarajevo	Mostar	2432
34	Mykotoxiny - Aflatoxin M1	Skot, ovce, kozy	mléko	ELISA	51	Mostar, Banja Luka	zahraniční laboratoř	1122
42	Chloramfenikol - export	Skot, prasata, drůbež	maso	ELISA	90	Mostar, Banja Luka	Mostar	3846,60
48	Mykotoxiny - export	Skot	mléko	ELISA	54	Mostar, Banja Luka	zahraniční laboratoř	1080
52	Chemické prvky - rtuť - export	Ryby, měkkýši	maso s kůží, měkkýši	AAS	140	Mostar, Banja Luka	Banja Luka	1400

Jakkoliv jde, z pohledu evaluačního týmu, o významný deficit efektivity projektu, zároveň je nutné zdůraznit, že jde o **přímý důsledek fragmentované státní správy v BiH**. V důsledku chybějící koncepce národních referenčních laboratoří, centrální koordinace práce jednotlivých laboratoří i nutnosti jednat s administrativami jednotlivých entit je jakákoliv koordinace laboratoří ve smyslu dělby práce v rámci monitoringu reziduí a kontaminantů velmi obtížná. Navíc jde o politicky velmi citlivou záležitost, je nutné vyvažovat zájmy jednotlivých entit.

Druhou výhradou vůči efektivitě, která byla zaznamenána ze strany některých podpořených pracovníků laboratoří, byl jistý **nesoulad mezi přístrojovým vybavením českých laboratoří, v nichž probíhala školení, a laboratoří v BiH**. Metody, které byly prezentovány v ČR, tak nebylo možné plně převzít a bylo nutné je upravovat místním podmínkám. Ze strany evaluačního týmu je tato výtka považována spíše za podružnou. Naopak, evaluační tým zaznamenal, že čeští experti svou činnost v nejvyšší míře přizpůsobili podmínkám v podpořených laboratořích. Školení v BiH probíhala vždy na přístrojích a vzorcích dostupných v podpořených laboratořích a při školení v ČR byl kladen důraz na prezentaci analytických metod v rámci vybavení, které je co nejpodobnější podmínkám v podpořených laboratořích. Výtka se ve skutečnosti týká aktivit, které byly realizovány nad rámec projektu tak, aby bylo zajištěno, že pracovníci laboratoří skutečně budou umět přístroje používat (přičemž školení tohoto typu – tedy v obsluze přístrojů – nebylo původně součástí projektu, bylo předpokládáno, že pracovníci laboratoří budou umět své přístroje ovládat).

4.1.3 EQ 1.3: Existuje efektivní a funkční propojení projektu s aktivitami ostatních donorů a partnerských institucí? (kritérium efektivity)

Projekt byl realizován v těsné spolupráci s projektem FARMA. K propojení tohoto velkého projektu s objemově o mnoho nižší podporou ZRS ČR došlo v roce 2011-12 na základě jednání zástupců projektu FARMA se zástupci ČRA a Zastupitelského úřadu (ZÚ) ČR v BiH. Projekt byl navíc podpořen **také grantem USAID Emerging Donors Fund** (přičemž USAID je zároveň jedním ze dvou donorů projektu FARMA). Základem pro jednání o spolupráci byla předchozí zkušenost se spoluprací mezi SVO, FARMA a ČRA při překonávání překážek v exportu medu do EU, do

kteřé byl zapojen také realizátor (Státní veterinární ústav) – viz EQ 1.2. Zástupci projektu FARMA se pravidelně setkávali se zástupci UNDP kvůli minimalizaci neefektivní zpusobené překryvy v projektech.

Spolupráci hodnotí jako **vysoce nadstandardní** jak realizátor, tak i zástupci projektu FARMA, jeho donorů, ČRA i ZÚ ČR v BiH. Všichni shodně hovoří o velmi úspěšně realizovaném projektu (vzorovém projektu) a již nyní probíhají jednání o další spolupráci ZRS ČR a realizátorského týmu pod vedením Ing. Jana Rosmuse s nově připravovaným projektem FARMA II.

S jinými projekty ostatních donorů, probíhajícími současně s evaluovaným projektem a zaměřenými na stejné cílové skupiny (laboratoře), realizátor projektu nespolupracoval. Pakliže došlo k setkání s jinými realizátory, jednalo se spíše o náhodné situace (například holandský projekt s obdobným zaměřením - zde, dle tvrzení realizátora, došlo k zavedení méně sofistikované a méně nákladné metody představené českým týmem oproti náročnější metodě navrhované holandským týmem). Výjimkou je slovinská zahraniční rozvojová spolupráce, která **rovněž v tomto čase financovala nákup přístroje pro podpořené laboratoře**. Dle vyjádření realizátora byl zástupce slovinské ambasády přítomen jednání zainteresovaných subjektů na začátku projektu pro eliminaci překryvů. U ostatních donorů k podobné aktivitě nedošlo. Je tedy patrné, že v oblasti materiálního vybavení mohlo dojít k určitým překryvům. Tento aspekt nebylo ze strany SVO možné ovlivnit, protože nemá možnost vstupovat do projektů, kterých se neúčastní. V této souvislosti zástupci SVO uvedli, že by uvítali expertní posouzení laboratoří z hlediska vybavení a skutečně aplikovaných metod pro zmapování situace a umožnění relevantního posouzení kapacit a možností využití laboratoří v budoucnu. Uvedená skutečnost je ale zároveň výrazem **nedostatečné koordinace donorů v daném sektoru**. Koordinace má spíše ad-hoc a bilaterální charakter. Nedostatečná koordinace je **alespoň zčásti důsledkem absence sektorové strategie** BiH, která by vymezila priority v daném sektoru a „rozdělila úkoly“ jednotlivým donorům.

4.1.4 EQ 1.4: Má hodnocený projekt dostatečně propracovanou logickou stavbu, včetně realistických předpokladů a správně stanovených cílů a dopadů? (kritérium efektivnosti)

Projekt se věnuje všem komponentám souvisejícím s budováním systému monitoringu reziduí a kontaminantů. Konkrétně jde o následující komponenty:

- Existence **vstupů pro realizaci monitoringu** (tj. vzorků pro analýzu), které odpovídají požadované kvantitě (tj. požadavkům EU na množství vzorků a rozsah testovaných látek s ohledem na kvantitu živočišné produkce v BiH) a jsou kvalitativně v pořádku – je možné je analyzovat.
- Existence **laboratorních kapacit** pro analýzu vzorků.
- Fungující **systém, kterým je koordinována činnost jednotlivých složek a aktérů**, kteří do komplexu NRMP vstupují.

Projekt se zaměřil na všechny tyto komponenty, když:

1. Realizoval vzdělávací aktivity směřované na cílovou skupinu veterinárních inspektorů;
2. Zvyšoval kapacitu laboratoří v BiH pro zapojení do procesu monitoringu reziduí a kontaminantů prostřednictvím zavádění analytických metod;
3. Poskytoval technickou asistenci a facilitoval proces zavádění NRMP v administrativní struktuře BiH.

Zároveň je nutné uvést, že podpora zmíněných tří komponent systému monitoringu reziduí a kontaminantů nebyla ze strany projektu poskytována rovnoměrně. Nejvyšší pozornost byla věnována otázce zvyšování kapacit laboratoří pro analýzu vzorků. Významně nižší pozornost byla v rámci projektu věnována vzdělávání veterinárních inspektorů. Projekt se zaměřil na „trénink trenérů“, tedy vzdělávání vedoucích pracovníků, kteří měli své znalosti dále předávat jednotlivým veterinárním inspektorům zodpovědným za sběr vzorků. Zároveň šlo o spíše jednorázovou, nikoliv systémovou aktivitu. Nejnižší pozornost potom byla věnována administrativní struktuře a institucionálnímu zajištění realizace plánu monitoringu jako takového.

Samotné rozdíly v intenzitě podpory jednotlivých komponent ovšem automaticky neznamenají, že více podpořené komponenty budou v rámci systému fungovat lépe než ty méně podpořené. Zatímco kupříkladu systém odběru vzorků nějakým způsobem v BiH fungoval i před realizací projektu, kapacita laboratoří pro jejich analýzu byla zcela minimální. Je proto logické, že projekt věnoval více pozornosti analýze v laboratoři než samotnému sběru vzorků.

Dotazníkové šetření prokazuje, že většina z respondentů obdržela školení v oblasti způsobu odběru a nakládání se vzorky pro realizaci plánu monitoringu reziduí a kontaminantů. Zároveň velká většina respondentů tvrdí, že za poslední 4 roky **zlepšili způsob odebrání vzorků** pro monitoring, jejich identifikaci prostřednictvím protokolů i balení a přípravu pro transport (viz EQ 1.5).

Dle vyjádření řady stakeholderů (SVO, FARMA a další) představují veterinární inspektoráty nadále **jedno z nejužších míst systému** monitoringu reziduí a kontaminantů v BiH. To ovšem není způsobeno kvalifikací nebo kvalitou práce jednotlivých inspektorů odebírajících vzorky, ale jejich **nedostatečným počtem**. Je tak pravděpodobné, že **pokud by došlo k významnému navýšení plánovaného počtu vzorků odebíraných pro monitoring reziduí, aktuální kapacita pro odběr vzorků by nebyla dostatečná**.

Systému monitoringu reziduí a kontaminantů je funkční, což dokazuje fakt, že **NRMP byl schválen ze strany odpovědných orgánů EU** a počet a struktura vzorků, které jsou odebírány a analyzovány, v dostatečné míře odpovídá plánu. Zároveň je nutné uvést, že uspokojivá implementace NRMP je zajišťována **spíše osobním nasazením** konkrétních osob ve státní správě (na úrovni SVO) **než opatřeními systémového charakteru**. Významným deficitem systému NRMP jako takového je především **absence informačního systému**, který by zajišťoval komunikační kanály mezi jednotlivými složkami systému a oběh potřebných dokumentů. Velmi významným deficitem systému jsou také výrazné odlišnosti ve způsobu, kterým je NRMP implementován v obou entitách (centralizovaný sběr vzorků v Republice srbské (RS) vs. delegace na úroveň kantonů ve Federaci Bosna a Hercegovina (FBiH), stanovené centrální sběrné místo v RS vs. jeho absence ve FBiH, atd.).

Cíl a záměr projektu jsou stanoveny **odpovídajícím způsobem a logicky** (viz logický rámec v příloze). Projekt na úrovni ukazatelů výsledků a dopadů správně zdůrazňuje, že funkčnost systému monitoringu reziduí je **nutná, nikoliv ovšem jediná postačující podmínka pro export produktů živočišného původu z BiH do EU**. Na úrovni dopadu proto formuluje záměr snižovat překážky pro export a zvýšit proexportní potenciál, nikoliv bezprostředně tento export umožnit. Funkční monitoring reziduí a kontaminantů je, co se týče umožnění exportu, pouze jedním „dílem mozaiky“, nikoliv rozhodující podmínkou.

Na úrovni záměru / cíle ovšem, dle hodnocení evaluačního týmu, není dostatečně akcentován dopad v podobě zvyšování bezpečnosti potravin v BiH v důsledku realizace projektu.

4.1.5 EQ 1.5: Jak byly naplněny cíle projektu? Došlo především ke sladění požadavků EU na NRMP a praxi v BiH? (kritérium efektivnosti)

Cílem projektu bylo posílení kapacit a kompetencí institucí zodpovědných za implementaci NRMP v BiH. Jednotlivé aktivity projektu byly zaměřeny zejména na podporu následujících oblastí:

1. Zajistit, aby 3 bosenské laboratoře měly kapacity pro testování přítomnosti nepovolených látek, reziduí a látek kontaminujících v produktech živočišného původu dle NRMP a standardů EU (zvýšení kapacit laboratoří a zavedení nových analytických metod pro monitoring reziduí a kontaminantů).
2. Zajistit, aby veterinární inspekce odebírala, uchovávala, označovala a reportovala vzorky pro testování dle NRMP a standardů EU (v rámci zajištění podpory implementace NRMP na všech úrovních státní správy).

NRMP byl odsouhlasen a přijat zodpovědnými orgány EU a je každoročně znovu zpracováván a naplňován (s relativně vysokou mírou úspěšnosti – viz tabulka níže). Cíl projektu tedy byl naplněn. Naplňování NRMP v jednotlivých letech od roku 2012, kdy byl zaveden, je následující:

	počet plánovaných vzorků	počet plánovaných analýz	počet odebraných vzorků	počet realizovaných analýz	úspěšnost naplňování NRMP
2012					
BiH	1675	N/A*	1286	N/A	77 %
FBiH	846	N/A	581	N/A	68 %
RS	790	N/A	666	N/A	84 %
Brčko	40	N/A	39	N/A	97 %
2013					
BiH	1658	N/A	1144	N/A	70 %
FBiH	814	N/A	530	N/A	65 %
RS	770	N/A	576	N/A	75 %
Brčko	44	N/A	38	N/A	86 %
2014					
BiH	1447	2277	1288	2062	89 %
FBiH	797	1183	699	1067	88 %
RS	629	1058	568	959	90 %
Brčko	21	36	21	36	100 %

	počet plánovaných vzorků	počet plánovaných analýz	počet odebraných vzorků	počet realizovaných analýz	úspěšnost naplňování NRMP
2015					
BiH	1418	2248	1100	1820	80 %
FBiH	827	1222	605	952	77 %
RS	565	984	471	827	84 %
Brčko	26	42	25	41	97 %

* N/A – údaj není k dispozici

V rámci projektu bylo v podpořených laboratořích akreditováno níže uvedených 11 metod pro monitoring reziduí a kontaminantů a další dvě metody dosáhly akreditace po ukončení projektu:

Instituce	látky	metoda	poznámka
Federální Agromediterránní Institut v Mostaru	Organochlorové pesticidy (mléko)	GC-ECD	akreditováno v rámci projektu
	PCB v mléce	GC-ECD	akreditováno v rámci projektu
	Organochlorové pesticidy ve svalech (maso)	GC-ECD	akreditováno v rámci projektu
	Organofosfátové pesticidy (med)	LC-MS/MS	akreditováno v rámci projektu
	Pyrethroidy ve svalech (maso)	GC-ECD	akreditováno v rámci projektu
	Organochlorové pesticidy (ryby)	GC-ECD	akreditováno v rámci projektu
	Karbamáty ve svalech (maso)	LC-MS/MS	akreditováno v rámci projektu
	Organochlorové pesticidy (med)	GC-ECD	akreditováno v rámci projektu
Veterinární institut Republiky srbské, Dr. Vaso Butozan	Antibiotika (maso)	Šestiplotnová metoda	akreditováno v rámci projektu
	Antibiotika (mléko)	Šestiplotnová metoda	akreditováno v rámci projektu
	Antibiotika (vejce)	Šestiplotnová metoda	akreditováno v rámci projektu
	Těžké kovy – rtuť (ryby, krmivo)	AAS (GF)	validováno v rámci projektu, akreditováno později
Veterinární fakulta, Univerzita v Sarajevu	Kokcidostatika	LC-MS/MS	validováno v rámci projektu, akreditováno později

V rámci projektu bylo v konečném důsledku zavedeno v laboratořích více metod (11), než bylo na počátku projektu stanoveno (v původním plánu bylo zavedení 8 metod), přičemž náklady spojené s realizací projektu byly nižší, než s jakými bylo počítáno.

Na počátku realizace projektu byl podíl vzorků testovaných na přítomnost reziduí a kontaminantů v bosenských laboratořích odhadován na zhruba 8 %. Během rozhovorů evaluátora se zástupci realizátora i dalšími subjekty (SVO, podpořené laboratoře) bylo uvedeno, že v současnosti se již více než polovina vzorků odebraných dle NRMP testuje v místních laboratořích. Dle výsledků výběrového řízení z roku 2015 se **podíl vzorků testovaných v bosenských laboratořích pohyboval na úrovni 62 %** (celkem 1942 vzorků z 3129)⁵.

Institucionální podpora implementace NRMP byla naplněna skrze zajištění vzdělávání veterinárních inspektorů, kteří se dále stali školiteli pro další inspektory (trénink trenérů). Dotazníkové šetření mezi veterinárními inspektory (celkem 38 respondentů) potvrdilo, že většina inspektorů obdržela školení na toto téma a kladně hodnotí vývoj svých schopností při výkonu práce. Téměř tři čtvrtiny respondentů tvrdí, že umí lépe/kvalitněji odebrat vzorky pro monitoring, vyplnit protokol o odběru vzorku a že zlepšili způsob balení a uchovávání vzorků.

	Rozhodně ne	Ne	Nevím	Ano	Rozhodně ano
Umím lépe/kvalitněji odebrat vzorky pro monitoring reziduí a kontaminantů	2,6 %	2,6 %	7,9 %	55,3 %	15,8 %
Umím lépe vyplnit protokol o odběru vzorku tak, že mnou odebrané vzorky jsou dosledovatelné	2,6 %	5,3 %	5,3 %	50 %	23,7 %
Zlepšil jsem způsob zabalení a uchovávání odebraného vzorku pro jeho transport do laboratoře	2,6 %	5,3 %	7,9 %	50 %	21,1 %

Kritéria pro způsobilost vzorků se řídí instrukcemi pro implementaci NRMP a jsou v souladu s Rozhodnutím o implementaci NRMP pro jednotlivé roky.

⁵ Pokud je aplikován jiný propoččet, podíl laboratoří z BiH výrazně klesá. **Finanční podíl laboratoří z BiH** na celkové výši finančních prostředků, které byly v souvislosti s analýzou vzorků pro monitoring reziduí a kontaminantů vyplaceny, činí **pouze cca 38,5 %** - téměř dvě třetiny finančních prostředků tedy byly vyplaceny zahraničním laboratořím. Při přepočtu na loty potom vychází, že **laboratoře v BiH realizují analýzy pouze ve 39 % lotech**, vzorky ve zbývajících 61 % lotů jsou analyzovány v zahraničí.

Změnu v praxi veterinárních inspektorů při odběru vzorků v posledních 4 letech zaznamenalo 5 ze 14 respondentů dotazníkového šetření mezi konečnými příjemci, kteří mají zkušenost s návštěvami veterinárních inspektorů. Z nich 4 uvedli, že došlo ke zlepšení praxe inspektorů ve smyslu pravidelnosti či obecného zlepšení. Negativní posun zaznamenal pouze 1 respondent (konečný příjemce).

Dle SVO v roce 2016 prozatím nedošlo k nesprávnému odběru vzorku pro monitoring reziduí a kontaminantů, stejně tak jako v roce 2014. V roce 2015 byly z celkem 1100 odebraných vzorků pouze 2 vzorky neakceptovatelné, přičemž v jednom případě se jednalo o chybu inspektora, který odebral vzorek nesprávné tkáně, v druhém případě byl vzorek znehodnocen prodloužením doby uchování při nesprávné teplotě. V roce 2013 bylo nesprávně odebraných vzorků 6 z 1144⁶ a v roce 2012 3 vzorky z 1286. Lze tedy hovořit o velmi nízké chybovosti při odběru vzorků pro monitoring reziduí a kontaminantů, v posledních letech (po ukončení projektu) se potom chybovost téměř nevyskytuje.

4.2 Hodnocení udržitelnosti a dopadů

4.2.1 EQ 2.1: Jaké dopady byly u projektu zaznamenány (pozitivní, negativní, neočekávané) ve vztahu k zamýšleným dopadům a cílovým skupinám? (kritérium dopadů)

Hlavní dopady projektu souvisí s naplněním cílů projektu. Laboratoře v rámci projektu získaly nejen podporu při zavádění nových metod analýzy přítomnosti reziduí a kontaminantů, ale současně byly také materiálně podpořeny a dovybaveny v případě, že jim chyběly přístroje nezbytné pro provedení analýz.

U zaměstnanců podpořených laboratoří došlo v důsledku poskytnutého vzdělání ke **zvýšení jejich kapacit** (znalostí a praktických dovedností v oblasti testování na přítomnost nepovolených látek, reziduí a látek kontaminujících).

Vedení laboratoří Vaso Butozan v Banja Luce mezi pozitivními důsledky realizovaného projektu uvádí také fakt, že se od doby ukončení projektu opakovaně úspěšně **účastní mezilaboratorních srovnávacích testů**, naopak jako negativní dopad identifikovala tato laboratoř **růst výdajů** na údržbu přístrojů, energie a zvyšování počtu kontrol, což celkově zvyšuje finanční náklady laboratoře.

SVO a veterinární inspektoráty zaznamenaly v důsledku vzdělávání inspektorů **snížení chybovosti u odebraných vzorků**. Vzdělávání tak zlepšilo praxi inspektorů v oblasti odběru, balení, popisu, uchovávání a transportu vzorků. Lze předpokládat, že tento pozitivní dopad se neprojevil pouze v oblasti odběru vzorků pro monitoring reziduí a kontaminantů, ale obecně v jejich praxi a odběru vzorků pro jiná testování (viz EQ 1.5).

Testování vzorků v místních laboratořích, dle zástupců laboratoří a SVO, urychlilo proces analýzy od odběru vzorku po získání výsledku. V případě pozitivního výsledku (odhalení nepřipustného množství rezidua či kontaminující látky) díky tomu dochází k rychlejší reakci na situaci a zahájení procesu follow-up (kroky k ověření a nápravě situace). Respondenti dotazníkového šetření mezi veterinárními inspektory i individuálních rozhovorů se domnívají, že zavedení monitoringu reziduí a kontaminantů přispívá ke **zvyšování bezpečnosti, zdravotní nezávadnosti a kvality potravin** u produktů testovaných na přítomnost cizorodých látek. Monitoring reziduí a kontaminantů jako součást kontrol veterinární inspekce prováděných u producentů, dle vyjádření inspektorů, v potravinářství alespoň zčásti a zprostředkovaně přispívá ke **kultivaci a zvyšování standardů ve výrobě**. U některých konkrétních producentů došlo k modernizaci technologických postupů, aby byli schopni vyhovět nastaveným standardům (jedná se zejména o producenty mléka a mléčných výrobků). Samotní producenti ale v dotazníkovém šetření zvýšení kvality a bezpečnosti potravin v BiH v důsledku činnosti veterinární inspekce jednoznačně nepotvrdili. Pozitivní vztah mezi činností inspekce a kvalitou potravin potvrdila pouze necelá čtvrtina respondentů, 30 % respondentů tento vztah nepotvrdilo a zbylých 47 % se k tomu nedokázalo vyjádřit.

Veterinární inspektoři potvrdili, že v souvislosti s výsledky monitoringu reziduí a kontaminantů ojediněle zaznamenali také změny technologií u výrobců. Potvrdili zároveň nejen změny v technologiích, ale i významný **posun v komunikaci a přímé spolupráci mezi prvovýrobci i výrobcí krmiv**. Jako příklad uvádějí případ s problémem výskytu antikokcidik v produktech: došetření (follow-up) potvrdilo, že primární příčinou byla křížová

⁶ U 5 z těchto 6 vzorků šlo o vzorky pro testování cizorodých látek v medu. V době odběru ještě nebyly určeny laboratoře, které mají tyto vzorky testovat a vzorky tak byly skladovány déle, než bylo přípustné (10 dní) a musely být zlikvidovány. Inspektor, který vzorky odebíral, byl o postupu informován a odebral vzorky znovu. U posledního evidovaného vzorku, který nebyl odebrán v souladu s předpisy, se jednalo o nedostatečné množství odebraného vzorku pro analýzu.

kontaminace na výrobní lince krmiv, kde se vyráběla jak krmiva bez přídavku antikokcidik, tak krmiva s přídavkem těchto látek. Výrobce krmiv na základě tlaku prvovýrobce i doporučení veterinárních inspektorů provedl úpravy technologické linky a skladovacích sil tak, aby se zabránilo prodeji problémového krmiva.

Osoby/orgány zapojené do monitoringu reziduí a kontaminantů (veterinární inspektoři, orgány státní správy, atd.) tak zaznamenávají **zvýšené povědomí o tématu bezpečnosti, zdravotní nezávadnosti a kvality potravin a krmiv**.

Samotné odsouhlasení a naplňování NRMP má pozitivní dopad na státní správu obecně, protože představuje **fungující systém s danými pravidly a procesy**. Osoby zapojené přímo do jeho implementace (od producentů přes veterinární inspektory, laboranty až po SVO) i nepřímo (ministerstva apod.) tak získávají **pozitivní zkušenost s transparentním fungujícím systémem ve státní správě**, který může sloužit jako příklad dobré praxe v oblasti zavádění standardů⁷.

Neočekávaným (ze strany zapojených stakeholderů) dopadem projektu je **pozitivní zkušenost**, kterou s implementací získaly zúčastněné strany. V případě hodnoceného projektu bylo možné pozorovat nadšení zástupců spolupracujících donorských organizací z průběhu a dosažených výsledků projektu, a tedy posílení víry ve smysluplnost jejich práce a chuť do dalších projektů.

Na druhou stranu ale pro konečné příjemce (dle výsledků dotazníkového šetření) v některých případech znamenalo zavedení systému monitoringu reziduí a kontaminantů zvýšenou administrativní zátěž (potvrzuje téměř polovina respondentů).

Jedním z oslovených velkých zpracovatelů mléka a mléčných výrobků byl identifikován zprostředkovaný negativní **dopad projektu na maloproducenty mléka**. Zmíněný zpracovatel s nimi musel omezit spolupráci (přestal odebírat mléko), protože tito malí producenti nebyli schopni zaručit a doložit naplnění požadavků na kvalitu a nezávadnost produkce, které byly (mimo jiné) v důsledku monitoringu reziduí a kontaminantů nově zavedeny. Respondent uvedl, že z tohoto důvodu byla z jeho strany ukončena spolupráce s nejméně 200 malými producenty mléka.

4.2.2 EQ 2.2: Jaké vnější vlivy pozitivně či negativně ovlivnily výsledky a dopady projektu? (kritérium dopadů)

Z hlediska rozšíření spektra komodit vyvážených na trhy EU došlo, díky otevření především tureckého (omezeněji také ruského) trhu pro dovoz masa z BiH (v roce 2015 se jednalo o 15 000 tun masa na základě státního tenderu), k **oslabení tlaku producentů masa** na otevření trhů EU pro jejich produkci. V opačném směru působilo naopak uzavření chorvatských trhů po vstupu Chorvatska do EU v komoditě mléka. Snaha o umožnění exportu mléka a mléčných výrobků na evropský, potažmo chorvatský trh, byla hnacím motorem implementace NRMP.

Negativní vliv na výsledky projektu a jeho udržitelnost má **legislativa spojená s výběrem laboratoří pro testování přítomnosti nepovolených látek, reziduí a látek kontaminujících**. Dle platných zákonů musí zadavatel, tedy SVO, vypsát na každý typ analýzy výběrové řízení, do kterého se mohou přihlásit nejen bosenské laboratoře, ale také zahraniční laboratoře, jediným kritériem pro výběr přitom je cena. Tento způsob získávání zakázek na provádění analýz pro monitoring reziduí a kontaminantů pro podpořené laboratoře znamená, že musí obstát v konkurenci zavedených laboratoří ze zahraničí, které často provádějí analýzy na významně vyšším počtu vzorků, což snižuje jejich jednotkovou cenu a tedy i nabídkovou cenu. Některé z analýz, které byly projektem uvedeny do laboratoří, tedy nejsou v rámci NRMP prováděny podpořenými laboratořemi, ale laboratořemi v okolních státech.

4.2.3 EQ 2.3: Jaký dopad měla realizace projektu na trend exportu potravin živočišného původu BiH do zemí EU? Jaké další překážky pro jejich export do zemí EU přetrvávají? Jaké další aktivity bude nutné implementovat ve prospěch možnosti exportu / zvýšení exportu potravin živočišného původu BiH na trhy zemí EU? (kritérium dopadů)

Projekt byl zaměřen na zavedení systému monitoringu reziduí a kontaminantů v komoditách maso, vejce, mléko, ryby a med. To je **nezbytnou, ovšem nikoliv jedinou podmínkou** pro export těchto produktů na trh EU. Mimo tento systém musí nečlenský stát splnit celou řadu dalších legislativních i správních požadavků, než je mu umožněno potraviny živočišného původu skutečně exportovat.

Povolení k exportu produktů z tepelně ošetřeného mléka na trhy EU Bosna a Hercegovina **získala v červnu 2015**. Fungující systém monitoringu reziduí a kontaminantů byl přitom podmínkou pro získání tohoto povolení. Právě

⁷ Oba producenti, kteří v dotazníkovém šetření jako jediní uvedli, že vyváží svoji produkci do EU, potvrdili, že proces schvalování vývozu považují za transparentní

schválení NRMP BiH ze strany Food and Veterinary Office (FVO) EU v roce 2015 bylo tedy klíčové pro udělení povolení v komoditách mléka a mléčných výrobků.

Dostupná data potvrzují, že cca od poloviny roku 2015 byl skutečně zahájen export mléka a mléčných výrobků do EU, tento export má pozitivní trend (téměř 100% produkce ovšem míří do Chorvatska). Podrobněji viz graf níže:

Zdroj: Eurostat. Před zářím 2015 jsou hodnoty exportu nulové, hodnoty po červenci 2016 ještě nejsou dostupné.

Z výše uvedeného je zřejmé, že v důsledku realizace projektu nedošlo pouze k vytvoření podmínek pro export mléka a mléčných výrobků do EU – k tomuto exportu skutečně dochází a je pozorován rostoucí trend. Drtivá většina exportu (ve většině měsíců jde o 100 %) přitom směřuje do Chorvatska, které je pro BiH nejpřirozenějším obchodním partnerem v EU. V období od září 2015 do července 2016 je tak přímým efektem projektu export v celkové hodnotě cca 2 mil. EUR; je přitom pravděpodobné, že hodnota tohoto exportu bude nadále narůstat.

Důležitým zjištěním evaluačního týmu také je, že ve struktuře tohoto exportu převažují výrobky s vyšší přidanou hodnotou, nikoliv syrové mléko jako primární produkt. Především jde o sýry, jogurty, kefíry a jim příbuzné produkty. Před vstupem Chorvatska do EU přitom v exportu do této země převažovalo syrové mléko.

S tímto hodnocením souhlasí také ředitel významného mlékařského podniku v BiH, který byl v rámci evaluace osloven prostřednictvím individuálního rozhovoru. Zmíněný podnik získal licenci pro vývoz mléčných výrobků do zemí EU, přičemž respondent v této skutečnosti pozoruje **příčinnou souvislost s vybudováním kvalitního systému monitoringu reziduí a kontaminantů**, který je pro export mléčných výrobků podmínkou. **Se vstupem Chorvatska v roce 2013 producenti mléka a mléčných výrobků ztratili tento pro ně velmi důležitý trh** – v důsledku nepřipravenosti na legislativu EU nemohli dále do Chorvatska vyvážet. V přímém důsledku realizace projektu se trh EU – a tedy především chorvatský trh – pro producenty z BiH po více než dvou letech opět otevřel, nebylo však již možné navázat na ztracené pozice (které byly, pochopitelně, zaplněny producenty z jiných zemí). V důsledku toho se **významně proměnila struktura exportu zmíněného producenta** – zatímco před vstupem Chorvatska do EU tvořilo největší část exportu producenta do této země samotné mléko, nyní mléko jako takové producent v Chorvatsku neprodává a jeho export tvoří především jogurtové výrobky (vč. kefírů) a sýry.

Jistým omezením pro další rozvoj exportu je především **nutnost získání individuální licence pro jednotlivé zpracovatelské podniky**. Počet zpracovatelských podniků, které se kvalifikují k získání licence (a pro které to je také ekonomicky smysluplné), je spíše omezený.

V případě medu je export do zemí EU možný. Po schválení NRMP padla poslední překážka pro export medu z BiH do EU, projekt tedy bezprostředně vytvořil příležitost pro tento export. BiH tedy již v roce 2013 získala povolení EU v tomto smyslu. Na rozdíl od mléka ale není tento potenciál využíván – **export medu z BiH do EU je zanedbatelný**. Dle vyjádření oslovených aktérů na úrovni státní správy i samotných producentů medu (zástupce jejich asociace z Republiky srbské) je hlavním problémem nikoliv omezení normativního charakteru, ale **nízká konkurenceschopnost** producentů z BiH. Cena medu vyrobeného v BiH je podstatně vyšší než cena, za kterou se med prodává v EU – a to především z důvodu produkce v nízkých objemech. V souladu s tímto zjištěním žádný z producentů medu, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření (4 subjekty), nevyváží svoji produkci do zemí EU.

Zcela jiná je situace v komoditě masa a masných výrobků. Zavedením systému monitoringu reziduí a kontaminantů, který vyvrcholil schválením NRMP ze strany orgánů EU, **byla sice odstraněna jedna z překážek pro export masa na trhy EU, nadále ovšem působí řada dalších bariér legislativního charakteru i v oblasti**

správních a kontrolních systémů, které znemožňují export masa na trhy EU. Export červeného masa (hovězí, telecí, vepřové, skopové) do zemí EU proto není vůbec realizován. Veterinární inspektoři jako důvody uvádějí zejména problém s výskytem reziduí veterinárních léčiv (antibiotik) v mase či pesticidů v životním prostředí v důsledku nestandardní výroby krmiv nebo nedodržení ochranných lhůt po podání léčiv. V souvislosti s rozdíly v legislativě BiH a EU potvrzují další problémy vyplývající z výrazných odlišností v systémech evidence a označování jatečných zvířat (resp. jejich de facto absence) a také v systémech schvalování a registrace zpracovatelských podniků (jatka, masokombináty). Dalším problémem je odlišný legislativní přístup k systémům správné hygienické praxe, správné výrobní praxe a HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points) což v konečném důsledku ovlivňuje prokazování zdravotní nezávadnosti masa a dosledovatelnosti masa⁸.

Obdobná je situace v oblasti vajec. Realizací projektu, jehož výsledkem bylo schválení NRMP, je **naplněn jeden ze základních požadavků EU** ve vztahu k otevření jejího trhu pro vejce ze třetích zemí; **nejde ovšem o dostatečnou podmínku**. Exportu vajec z BiH do EU v současnosti brání chybějící legislativa a zavedení norem v oblasti kvality produkce, které EU vyžaduje. Jedním z nejpálčivějších deficitů v tomto smyslu je chybějící systém kontroly přítomnosti salmonel v chovech nosnic a ve vejcích. Projekt tedy opět přispěl k odbourání jedné z překážek, neměl ovšem kapacitu pro umožnění exportu vajec do EU.

Co se týče ryb, ty jsou zapojeny do NRMP, jejich **export do EU ovšem probíhal i před realizací projektu**. Od roku 2011 jsou z BiH do EU exportovány čerstvé, mražené i zpracované ryby v hodnotě cca 3 - 4 mil. EUR a měkkýši v hodnotě cca 2 - 4 mil. EUR za rok. Významně se přitom snižuje podíl zpracovaných - sušených, uzených, nakládaných, atd. - a mražených ryb a naopak se zvyšuje export čerstvých ryb.

Respondenti dotazníkového šetření mezi konečnými příjemci (producenti a zpracovatelé) nepotvrdili zlepšení přístupu produktů živočišného původu na trhy EU. Pouze 3 ze 17 respondentů uvedli, že v posledních 4 letech došlo ke zlepšení, negativní odpověď uvedlo 7 respondentů a stejný počet se k této otázce nedokázal vyjádřit.

4.2.4 EQ 2.4: Měl projekt zpracovanou strategii odchodu? (kritérium udržitelnosti)

Explicitní strategie odchodu nebyla formulována. Projekt ovšem implicitně usiloval o to, aby podpořené instituce převzaly vlastnictví projektových výsledků a byly schopny je dále samostatně rozvíjet. To se týká především podpořených laboratoří, kterým byla věnována nejvyšší pozornost. Výrazem této strategie je skutečnost, že se projekt nesoustředil pouze na zavedení několika metod, které by dovedl až k akreditaci, ale nad tento rámec s podpořenými laboratořemi pracoval také na dalších metodách, které byly v okamžiku ukončení projektu v různých stádiích procesu akreditace (metody byly validovány, ale nedošlo k jejich akreditaci v průběhu projektu). Realizační tým projektu tedy předpokládal, že podpořené laboratoře využijí znalostí a zkušeností nabytých v rámci realizace projektu a budou samostatně pokračovat v dalším rozvoji svých kapacit - tedy, mimo jiné, samostatně dokončí akreditaci těchto „dodatečných“ metod. Jinými slovy, strategie odchodu projektu z podpořených laboratoří spočívala v tom, že projekt pouze „nedodal“ akreditované metody pro analýzu vzorků v rámci NRMP, ale také facilitoval rozvoj „měkkých“ dovedností, který by měl vést k vyšší míře samostatného fungování těchto laboratoří. V tomto směru však projekt nebyl příliš úspěšný - po odchodu byla ve všech třech podpořených laboratořích, dle vyjádření jejich zástupců, akreditována pouze jedna další metoda aplikovatelná pro NRMP (u dvou dalších metod byl již v průběhu projektu zahájen proces akreditace s dokončením až po ukončení projektu). Tato skutečnost přitom nesouvisí s nedostatečnou kapacitou, co se týče akreditace metod - laboratoře po ukončení projektu zpravidla akreditovaly řadu dalších analytických metod. Problémem je spíše ekonomika zavedení nových metod - akreditace je příliš finančně náročná ve vztahu k ziskům, které by byly nově akreditovanou metodou generovány v rámci implementace NRMP (tyto zisky navíc nejsou garantovány - nově akreditovanou metodu by laboratoř mohla využívat pouze, pokud vyhraje v tendru). Výrazem této skutečnosti je také fakt, že k akreditaci zmíněné jedné dodatečné metody po ukončení projektu došlo s podporou jiného donora.

Co se týče ukončení přítomnosti realizačního týmu v cílové zemi (a s tím spojené ukončení nebo omezení další podpory cílovým skupinám), podpořený projekt je ve specifické situaci v důsledku využití zázemí projektu FARMA v cílové zemi. Pokračování projektu FARMA (v podobě navazujícího, ovšem personálně propojeného projektu

⁸ Umožnění exportu masa do EU tedy vyžaduje celou řadu rozhodnutí legislativního charakteru a změn v oblasti norem živočišné produkce. Dle názoru části respondentů individuálních rozhovorů není chybějící normotvorba v této oblasti problémem technickým, ale spíše politickým - prozatím není dostatek vůle sladit normy BiH v oblasti živočišné produkce a produkce masa s požadavky EU. Významný vliv má v tomto smyslu otevření tureckého (a částečně také ruského) trhu pro maso z BiH. Exportní aktivity producentů masa v BiH se proto zaměřují na turecký trh a alespoň prozatím tak není vyvíjen dostatečný tlak na to, aby docházelo k aproximaci v oblasti norem.

FARMA 2) zajišťuje pokračující „přítomnost“ a podporu rozvoje systému monitoringu reziduí a kontaminantů, resp. implementace NRMP v cílové zemi.

4.2.5 EQ 2.5: Jaká je udržitelnost výsledků projektu z hlediska vlastnictví příjemcem? (kritérium udržitelnosti)

Investice v rámci projektu byly směřovány především do vzdělávání, facilitace procesů, budování dobré praxe, atd., šlo tedy o převážně „měkký“ projekt. Pouze v omezené míře byly v rámci projektu realizovány nákupy materiálu, v takovém případě ovšem v převážné většině šlo o „spotřební“ materiál určený k realizaci analytických metod. Zcela ojediněle docházelo k nákupu dlouhodobého majetku, pokud se tak ovšem stalo, **byl předán do vlastnictví jednotlivých laboratoří**. V rámci hodnocení vlastnictví tak není zcela relevantní hovořit o fyzickém vlastnictví výsledků projektu.

Je ovšem relevantní hovořit o širším porozumění pojmu „vlastnictví“ ve smyslu míry, do které příjemci přebírají zodpovědnost za výsledky projektu a jejich udržení do budoucna, nebo jinými slovy, do jaké míry příjemci „berou za své“ výsledky projektu. Opakem přejímání vlastnictví v tomto smyslu je pasivní přístup příjemců, který je pouze konzumentem projektových aktivit, výsledky projektu ovšem žádným způsobem nezmění jeho praxi.

SVO je v tomto smyslu „**vlastníkem**“ (resp. **garantem a koordinátorem**) procesů formulace, implementace a monitoringu NRMP. Byla proto plně zapojena do aktivit v oblasti facilitace procesů spojených s implementací NRMP a osvěty monitoringu reziduí napříč jednotlivými úrovněmi státní správy i sektory v BiH. Na straně SVO evaluační tým rovněž pozoroval vysokou motivovanost a iniciativu co se týče náležitě implementace NRMP.

Vlastnictví laboratoří spočívá v osvojení jednotlivých implementovaných metod a schopnosti je samostatně provádět i po ukončení projektu.

Jistým omezením, co se týče vlastnictví, je skutečnost, že **mimo monitoring reziduí a kontaminantů aplikují laboratoře implementované analytické metody spíše výjimečně** – udržení a další rozvoj výsledků projektu je tak do značné míry **závislý na získání veřejné zakázky na analýzu vzorků danou metodou**. To představuje významný problém především v situaci, kdy část metod byla implementována u více než jedné laboratoře – veřejnou zakázku na implementaci může ovšem obdržet pouze jedna laboratoř.

Analýza tendru SVO na analýzu vzorků v rámci NRMP prokazuje, že **laboratoře se v některých případech ani nehlásí do tendru na analýzu konkrétních vzorků na určenou látku metodou**, kterou přitom mají v důsledku projektu zavedenou a akreditovanou. Viz např.:

- Barviva v rybách (maso s kůží) metodou HPLC (Mostar);
- Těžké kovy v mase, játrech, mléku a medu metodou AAS (Sarajevo – ovšem zde je důvodem patrně skutečnost, že akreditována je metoda pouze pro maso a játra);
- Těžké kovy (olovo a kadmium) v mase ryb a měkkýšů metodou AAS (Sarajevo);
- Částečně také těžké kovy v mase ryb a měkkýšů metodou AAS v Banja Luce.

Dle výsledků rozhovorů lze uvést dva důvody skutečnosti, že část metod není laboratořemi v rámci NRMP aplikována:

1. Metoda **nebyla akreditována v rozsahu matric, které vyžaduje tendr NRMP** – laboratoř tedy nemá kupříkladu akreditovány všechny požadované látky nebo všechny typy vzorků (a to jak co se týče druhů zvířat, tak i charakteru vzorku - je kupříkladu akreditována analýza pro játra, ale nikoliv pro maso s kůží). **Nekompletnost akreditace vylučuje laboratoř z celého lotu.**
2. Je poptáván **příliš malý počet vzorků** (například ve výše uvedeném případě barviv v mase ryb je požadována analýza pouhých dvou vzorků za rok!) a podpořené laboratoře tak **nemohou nabídnout ekonomicky konkurenceschopné podmínky** – analýza tak malého počtu vzorků by pro danou laboratoř **nebyla rentabilní**. Na rozdíl od zahraničních laboratoří ovšem poptávka po těchto analýzách v BiH mimo tendry SVO prozatím téměř neexistuje, lokální laboratoře tak nemohou z vlastní aktivity zvýšit počet analyzovaných vzorků (v zahraničí, především potom v Chorvatsku, navíc tamní systém monitoringu reziduí a kontaminantů požaduje, s ohledem na objem produkce, analýzu násobně vyššího počtu vzorků).

Dalším omezením v otázce vlastnictví výsledků u laboratoří je skutečnost, že v některých případech jde **spíše o individuální než institucionální „vlastnictví“**. Jinými slovy, znalost analytických metod a schopnost jejich samostatné implementace je spojena spíše s konkrétními osobami, než s institucí jako celkem. To představuje

zásadní ohrožení udržitelnosti projektu, **s případným odchodem těchto osob instituce ztratí schopnost nadále udržovat výsledky projektu** (pokud předtím nedojde k důkladnému předání znalostí a praxe jiným pracovníkům)⁹.

Inspektoráty pro své veterinární inspektory samostatně neorganizují další školení v oblasti odběru vzorků pro NRMP, která by navazovala na vzdělávání z roku 2013, které bylo podpořeno projektem. **Veterinární inspektoři jsou v tomto smyslu spíše „konzumentem“ aktivit SVO.** Pokud jim tedy jsou poskytována školení, jde o iniciativu SVO, nikoliv samotných inspektorátů. Inspektoři v rámci skupinových rozhovorů uvedli, že od roku 2013 jim nebyla poskytnuta další systematická školení v oblasti odběru vzorků, jejich transportu a vykazování. Při příležitosti monitoringu NRMP (tedy jeho vyhodnocení, kterého se inspektoři účastí – je realizováno jednou ročně) sice jsou poskytována školení omezenějšího rozsahu, jde ovšem hlavně o záležitosti operativního charakteru (typicky školení ohledně vyplňování protokolů), nikoliv ucelená komplexnější školení. Inspektoráty v tomto smyslu spíše nepřevzaly vlastnictví výsledků projektu a jsou pouze „dodavateli“ vzorků pro SVO, nikoliv pro-aktivními účastníky celého procesu.

4.2.6 EQ 2.6: Je hodnocený projekt dostatečně koordinovaný s aktivitami státních institucí, které jsou zodpovědné za daný sektor? Jsou projektové výstupy v souladu s legislativním a normativním rámcem země? (kritérium udržitelnosti)

Představitelé státních institucí, především potom na centrální úrovni (SVO) hodnotí spolupráci s projektem jako velmi kvalitní. **Koordinace se státními institucemi byla v tomto smyslu zcela nezbytná**, projekt usiloval o posílení a zlepšení fungování systému, který je garantován státními institucemi.

Mírným negativem je skutečnost, že i po ukončení podpory **systém nadále funguje především na základě osobní angažovanosti a „zápalu“ několika osob na centrální úrovni, celý proces prozatím nebyl dostatečně systematizován a institucionalizován** (viz EQ 1.4).

S ohledem na složitost systému správních úřadů BiH bylo nutné aktivity projektu koordinovat také na úrovni úřadů jednotlivých entit. I zde ovšem evaluační tým nezaznamenal žádné výtky vůči komunikaci nebo koordinaci činností s realizátorem projektu, naopak spolupráce je označována za příkladnou. Podíl na vysoké kvalitě spolupráce a koordinace s aktivitami státních institucí má také spolupráce s projektem FARMA, který je v daném sektoru v BiH dostatečně „zakořeněný“ a může tak pro realizátora zajišťovat kontakt a komunikaci se státními institucemi na všech úrovních.

Výstupy projektu jsou **plně v souladu s legislativním a normativním rámcem BiH**. Jak již bylo několikrát uvedeno, jistým omezením pro bezproblémovou udržitelnost výsledků projektu je nutnost soutěžit o zakázky na analýzu vzorků se zahraničními laboratořemi ve veřejných tendrech. Zahraniční laboratoře přitom mohou poskytnout lepší cenové nabídky z důvodu úspor z rozsahu. Objektivní informace ovšem prokazují, že dopad tohoto problému není tak zásadní, jak někteří zástupci laboratoří uvádějí: v roce 2015 zvítězily zahraniční laboratoře pouze v pěti lotech, do nichž se hlásily také laboratoře z BiH (z celkového počtu 25 lotů), v celkové hodnotě cca 52 tis. BAM (1 BAM = 13,9 CZK). Naopak v 18 lotech (v souhrnné hodnotě dosahující cca 132 tis. BAM) laboratoře z BiH v tendru nad zahraničními zvítězily¹⁰.

4.3 Syntéza

4.3.1 EQ 3.1: Existují aktivity realizátorů navazující na hodnocené projekty (včetně subdodavatelů) nad rámec české bilaterální spolupráce (např. zapojení českých subjektů do projektů jiných donorů)? Jaké iniciativy navazující na projekty učinily partnerské instituce? (kritérium návazné spolupráce, kritérium efektivity)

Jak již bylo zmíněné v textu výše, evaluovaný projekt byl realizován v těsné spolupráci s projektem FARMA (Fostering Agricultural Markets Activity). Spolupráce byla hodnocena všemi zúčastněnými stranami jako vysoce

⁹ Obzvláště akutní je tento problém v případě podpořené laboratoře na Veterinární Fakultě, kde klíčová pracovnice, která nese vlastnictví výsledků projektu v této instituci, bude v horizontu měsíců odcházet na mateřskou dovolenou. Zcela reálně tak hrozí, že v roce 2017 se tato laboratoř již nebude schopna přihlásit do řady tendrů NRMP na analýzu vzorků metodami, které byly v laboratoři zavedeny projektem.

¹⁰ V roce 2015 bylo vyhlášeno celkem 54 lotů. Podpořené laboratoře se přihlásily do celkem 25 lotů, zahraniční laboratoře se přihlásily do 52 lotů. Ve 23 lotech tedy došlo k souběžnému podání nabídky alespoň jednou laboratoří z BiH a zahraniční laboratoří. V šesti z těchto případů navíc nabídku podala více než jedna laboratoř z BiH. Ve zmíněných 23 lotech zvítězila pouze v pěti případech zahraniční laboratoř, ve zbývajících 18 případech zvítězila laboratoř z BiH.

efektivní a prospěšná (viz EQ 1.3). Na základě dobré předchozí zkušenosti tak existuje snaha o udržení spolupráce a navázání na evaluovaný projekt.

Na projekt FARMA v současnosti navazuje projekt **FARMA II**, který si klade za cíl zvýšit konkurenceschopnost bosenských producentů v zemědělské výrobě a zvýšit kapacity veřejných služeb, aby vyhověly evropským standardům. I v tomto projektu (spolupráce amerických a švédských donorů v oblasti zemědělství v BiH) jeho realizátoři vyjadřují zájem pokračovat ve spolupráci se ZRS ČR a s týmem realizátora ze SVÚ.

Příkladem návazné spolupráce je školení, které proběhlo v září 2016 na Státním veterinárním ústavu v Praze - školení na téma detekce nodulární dermatitidy (Lumpy skin disease) u skotu. Zúčastnili se jej zástupci Veterinární fakulty v Sarajevu a Veterinárního institutu Republiky srbské Dr. Vaso Butozan. Školení zahrnovalo praktický trénink přípravy a analýzy vzorků včetně vyhodnocení výsledků na přítomnost nodulární dermatitidy, která ohrožuje bosenské farmy (viz EQ 2.2).

Jiným příkladem další spolupráce mezi partnery v projektu (FARMA II a ČRA) je organizace studijní cesty pro 11 inspektorů z BiH do České republiky v červenci 2016. Tato studijní cesta byla součástí projektu „Institucionální podpora certifikace a kontroly rostlinného materiálu“ realizovaného ve spolupráci s Ústředním kontrolním a zkušebním ústavem zemědělským.

4.3.2 EQ 3.2: Bude z pohledu střednědobé a dlouhodobé potřeby partnerské země (cca 3 – 5 let) téma řešené v rámci projektu stále relevantní? Je žádoucí, aby program ZRS tuto oblast i nadále podporoval? (syntéza; poznatky systémového charakteru)

Z analyzovaných dokumentů (zejm. zprávy o pokroku Bosny a Hercegoviny vydávané Evropskou komisí) i realizovaných rozhovorů jednoznačně vyplývá, že problematika fytosanitárních kontrol a kapacit státních institucí v oblasti bezpečnosti potravin bude ve střednědobém horizontu i nadále relevantní – a to především ve vztahu k aproximaci práva BiH s legislativou EU a snaze zvyšovat vývozy zemědělských a potravinářských produktů do EU.

Z hlediska výsledků projektu se ukazuje, že je smysluplné a relevantní podporovat zvyšování podílu analýz vzorků pro monitoring reziduí a kontaminantů, které jsou realizovány v BiH – a to jak z pohledu rychlosti procesu, tak i z ekonomického pohledu. Zároveň však bylo pozorováno, že **laboratoře v plné míře neaplikují ani ty metody, které již byly zavedeny**. Důvodem této skutečnosti je především **ekonomika analýzy**, kdy z důvodu **velmi malého počtu vzorků** se laboratořím v BiH nevyplatí pro NRMP realizovat některé analýzy, pro něž mají akreditované metody. V dalších případech potom nejsou laboratoře v BiH schopny, opět především z důvodu malého počtu vzorků, nabídnout **konkurenceschopnou cenu** proti zahraničním laboratořím. Z výše uvedeného je zřejmé, že dokud nedojde k dramatickému navýšení objemu NRMP, tedy celkového počtu vzorků, které jsou takto analyzovány, je zcela nereálné uvažovat o tom, že by bylo možné v BiH realizovat všechny potřebné analýzy. V části případů by tak zavedení nové metody bylo nevyhnutelně neefektivní. Má-li být tedy pokračováno v podpoře laboratoří BiH pro analýzu vzorků, musí být každá nově zaváděná analytická metoda **podpořena ekonomickou analýzou**, která prokáže její ekonomickou výnosnost. Také je v takovém případě nutné klást důraz na to, aby byla metoda akreditovaná v takovém rozsahu, která umožní její bezproblémovou aplikaci v tendru SVO.

Z hlediska záměru projektu, tedy odstraňování překážek pro export produktů živočišného původu do EU, je otázka pokračování v posilování kapacit laboratoří pro analýzu vzorků ještě komplikovanější. Evaluace prokázala, že systém NRMP, který je v BiH aktuálně zaveden, **je v současné chvíli dostatečný a pokud v dohledné době nedojde k dramatickému zvýšení jeho objemu, bude velmi pravděpodobně i nadále fungovat**. Jakkoliv je tedy nutné zaměřit pozornost na dílčí úzká místa systému (především vyšší koordinace systému, včetně zavedení jednotného informačního systému a kapacitního posílení inspekcí), problematika monitoringu reziduí a kontaminantů jako taková v současné chvíli nepředstavuje významnější bariéru pro export. Jak bylo ukázáno výše, především v komoditě masa (o něco menší míře také v komoditě vajec) existují další systémové bariéry spadající do oblasti veterinárních kontrol a administrativních kapacit, které znemožňují export daných komodit a výrobků z nich do EU. Pokud se tedy ZRS ČR nadále bude zaměřovat na posílení exportu produktů živočišného původu do EU (resp. odstraňování bariér), existují v současném okamžiku aktivity, které jsou relevantnější než další posilování implementace NRMP¹¹.

¹¹ Posilování kapacit NRMP, především potom zlepšování reportingu prostřednictvím informačního systému, by, dle informací získaných individuálními rozhovory, mělo být předmětem podpory větších donorů (zejm. projekt FARMA II).

4.3.3 EQ 3.3: Vyplyvají z výsledků evaluace nějaká systémová doporučení pro úpravu zaměření nebo pro zvýšení efektivity dalších rozvojových projektů v BiH nebo v jiných zemích či sektorech? (syntéza; poznatky systémového charakteru)

Jednoznačným příkladem dobré praxe je spolupráce projektu s iniciativou FARMA. Tento způsob implementace projektu je, dle pozorování evaluačního týmu, pro projekty zaměřené na budování institucí a technickou pomoc (tj. projekty implementované na centrální, nikoliv komunitní úrovni – na rozdíl od „grass roots“) obzvláště vhodný. Na rozdíl od komunitních projektů není nutné realizovat aktivity zaměřené na rozvoj místních iniciativ, budování neformálních sítí a institucí, komunitní rozhodování, atd., pro které je nezbytný intenzivní kontakt realizátora s cílovou skupinou. V projektech zaměřených na instituce a technickou pomoc jde především o nalezení správných „vstupních bodů“ do existující institucionální struktury, jejichž prostřednictvím je možné rozvinout aktivity zaměřené na budování kapacit těchto struktur (i u těchto projektů ovšem nelze podcenit budování atmosféry důvěry mezi realizátorem a cílovou skupinou). Právě spolupráce se zavedenou iniciativou FARMA s rozvinutými místními sítěmi projektu umožnilo velmi efektivní realizaci – realizátor se nemusel zaměřovat na vybudování administrativního zázemí, nalezení vhodných partnerů, identifikaci stakeholderů a obecně časově náročné „zorientování“ v lokálním kontextu a budování vlastních sítí – ve všech těchto aktivitách mohl využít „servisu“ partnera FARMA. Jde tedy o řešení efektivní jak z pohledu efektivity (vybudování vlastní lokální kapacity by bylo výrazně finančně náročnější se stejným, nebo nižším přínosem) i efektivnosti (zakořeněná a v cílové lokalitě kontinuálně přítomná struktura s rozvinutými sítěmi ve veřejném i soukromém sektoru poskytuje administrativní a koordinační podporu efektivněji než nová ad-hoc struktura s výrazně nižší personální kapacitou).

Spolupráce s „malým“ donorem, ZRS ČR, je ovšem přínosná také pro realizátory i donory projektu FARMA. Zástupci projektu i donora oceňují především dvě zásadní přidané hodnoty ZRS ČR pro jejich práci:

- Transformační zkušenost českých expertů. Stejně jako v jiných státech východní a jihovýchodní Evropy, v nichž ZRS ČR působí, je patrně nejdůležitější přidanou hodnotou ZRS ČR v BiH v daném sektoru transformační zkušenost českých expertů – tedy skutečnost, že experti realizačního týmu projektu řešili velmi podobnou problematiku v relativně nedávné době ve vlastní zemi. Mimo samotnou odbornou znalost problematiky (kterou disponují také experti ze západní Evropy) tak do projektu přinášejí také osobní zkušenost se zaváděním těchto systémů v ČR. Také samotná jazyková i kulturní blízkost českých expertů lokálnímu kontextu hraje významnou roli – experti z ČR snáze vybudují vztah důvěry s cílovou skupinou.
- Flexibilita „malého“ donora. Při formulaci velkého projektu jsou stanoveny aktivity, které budou realizovány. Obzvláště s ohledem na společné financování projektu FARMA ze dvou zdrojů je velmi obtížné bezprostředně reagovat na nově zjištěné potřeby a důrazy cílových skupin. Vstup „malého“ donora, který se vyznačuje vyšší flexibilitou, realizátorům projektu FARMA umožnila pružně zareagovat na potřebu intervence v oblasti zavádění NRMP, které v původním projektovém plánu nefigurovaly.

Hodnocený projekt tak představuje velmi dobrý příklad iniciativy, která plně využívá přidané hodnoty ZRS ČR v daném sektoru a zároveň efektivně řeší oblasti, které se v řadě jiných projektů ukázaly jako slabé místo projektu, tedy management projektu v cílové zemi – hodnocený projekt nemusel zdlouhavě (a draze) budovat ad-hoc řídicí strukturu a mohl se plně zaměřit na samotné odborné aktivity. Tento přístup je vhodný k replikaci v jiných oblastech působnosti ZRS ČR, a to především v sektorech veřejné správy, budování institucí a rozvoje jejich kapacit a technické podpory.

Jistý problém v efektivitě projektu představuje fakt, že technická analýza možnosti implementovat některé analytické metody aplikovatelné pro monitoring reziduí a kontaminantů nebyla doplněna ekonomickou analýzou ve vztahu k předpokládaným objemům vzorků. Právě ztrátovost provozu některých metod v situaci malého počtu požadovaných analýz (společně s nízkou konkurenceschopností vůči zahraničním laboratorům i v případě, že aplikace metody není ztrátová) společně s vícenásobným zaváděním stejných metod představují největší omezení pro udržitelnost části výstupů. V případě pokračování podpory tohoto typu je proto důležité zohledňovat také její ekonomické hledisko.

4.4 Hodnocení průřezových principů

Podrobné analýzy jsou **uvedeny v příloze**, níže uvádíme pouze shrnutí odpovědí na dílčí otázky:

4.4.1 EQ 4.1: Do jaké míry bylo v rámci projektu reflektováno průřezové téma řádné (demokratické) správy věcí veřejných a uplatňování demokratických principů? Došlo v rámci projektu k posílení řádné (demokratické) správy věcí veřejných a uplatňování demokratických principů? Jaké nástroje/způsoby byly k tomuto účelu využity? Přispěl projekt k nějakým negativním výsledkům nebo dopadům na oblast řádné (demokratické) správy věcí veřejných?

Zavedení systému **pravidelného (ročního) vyhodnocování implementace NRMP** za účasti všech podpořených subjektů je v bosenském kontextu příkladem řádné správy věcí veřejných. Projekt přispěl k lepší komunikaci a **obecnému povědomí** o monitoringu reziduí a kontaminantů mezi konečnými příjemci projektu, tedy zpracovateli produktů živočišného původu a omezeněji také mezi veřejností. Dále byly posíleny **transparentní procesy výběru laboratoří** k analýze vzorků a akreditace analytických metod – ovšem zde spíše **bez přímého přispění projektu**. V oblasti řádné správy věcí veřejných nebylo zaznamenáno žádné zhoršení, které by bylo zapříčiněno realizací projektu.

Projekt celkově **přispěl k mírnému zlepšení řádné správy věcí veřejných v cílové zemi a zároveň neměl žádné negativní dopady na sledovanou oblast**.

4.4.2 EQ 4.2: Do jaké míry bylo v rámci projektu reflektováno průřezové téma dodržování lidských práv příjemců (včetně rovnosti mužů a žen)? Došlo v rámci projektu k posílení mechanismů dodržování lidských práv příjemců? Jaké nástroje/způsoby byly k tomuto účelu využity? Přispěl projekt k nějakým negativním výsledkům nebo dopadům v oblasti dodržování lidských práv příjemců?

Obecně je nutné uvést, že projekt negeneroval **žádné genderově specifické dopady** nebo dopady **specifické pro konkrétní etnické / náboženské skupiny**. Nebyl tedy prokázán **žádný přímý ani nepřímý vliv** projektu na problematiku lidských práv, inkluzi etnických nebo náboženských skupin nebo gender. Projekt také neměl žádný vliv na obsazování pozic v podpořených institucích a negeneroval nová pracovní místa. Není proto relevantní hodnotit dopad projektu na etnickou (náboženskou) nebo genderovou vyváženost v řídicích pozicích podpořených subjektů nebo mezi novými zaměstnanci.

Podrobná analýza je **uvedena v příloze**, níže uvádíme pouze shrnutí odpovědí na dílčí otázky:

V rámci vzdělávacích aktivit projektu byl **podíl žen stejný nebo dokonce vyšší**, než je celkový poměr žen zaměstnaných v podpořených institucích.

4.4.3 EQ 4.3: Do jaké míry došlo v rámci projektu k posílení rovnosti mužů a žen? Jaké nástroje/způsoby byly k tomuto účelu využity? Přispěl projekt k nějakým negativním výsledkům nebo dopadům na rovnost mužů a žen?

Jak bylo uvedeno výše, projekt neměl žádné bezprostřední ani zprostředkované efekty v oblasti posílení rovnosti mužů a žen. Hlavním hlediskem pro zapojení do projektu byla v případě pracovníků laboratoří **jejich odborná způsobilost**. V případě veterinárních inspektorů byli do projektu zprostředkovaně zapojeni všichni inspektoři, bezprostředně potom ti ve vedoucích pozicích. Dopady na konečné příjemce nejsou v žádném ohledu genderově specifické.

4.4.4 EQ 4.4: Do jaké míry bylo v rámci projektu reflektováno průřezové téma šetrnost k životnímu prostředí a klimatu? Přispěl ke zlepšení životního prostředí v dané lokalitě/regionu, příp. ke snížení dopadu klimatických změn? Byly v souvislosti s projektem zaznamenány nějaké negativní výsledky nebo dopady v oblasti udržitelnosti životního prostředí, příp. vyrovnávání se s dopady klimatických změn?

Nebyl zaznamenán **žádný přímý pozitivní dopad** projektu na oblast životního prostředí. Projekt mohl nepřímo přispět ke snížení výskytu kontaminantů v přírodě, kupříkladu antibiotik v produkovaných krmivech. V důsledku realizace monitoringu reziduí a kontaminantů mohou být v konkrétních případech odhaleny konkrétní pochybení, která mají negativní dopad na životní prostředí. Touto identifikací může projekt velmi zprostředkovaně přispět k budoucímu řešení daného problému. (Teoretickým příkladem, který byl zmíněn jedním zástupcem příjemců, je naměření zvýšeného množství těžkých kovů v rostlinných krmivech v konkrétních lokalitách, přičemž následně

šetření by identifikovalo konkrétní zdroj emisí v dané lokalitě. Je ovšem nutné zdůraznit, že jde o teoretický, nikoliv empirický, příklad potenciálního zprostředkovaného pozitivního přínosu projektu na životní prostředí.)

Nepřímo projekt **zvyšuje spotřebu vody a energií** v podpořených laboratořích, jde ovšem o zanedbatelné efekty. Projekt dále **generuje nárůst nebezpečného odpadu**, který laboratoře produkují. Nárůst je ovšem pouze mírný – v důsledku projektu nebylo nutné jakkoliv aktualizovat nebo upravovat již zavedené směrnice ohledně nakládání s odpady v podpořených laboratořích.

Projekt neměl významné přímé pozitivní ani negativní dopady na životní prostředí.

4.4.5 Viditelnost ZRS ČR

Evaluační v průběhu rozhovorů se stakeholdery zjistil vysokou míru povědomí o aktivitě ZRS ČR v oblasti hodnocené intervence. Kromě dobrého jména a přiznání značného podílu české podpory na úspěchu projektu a dosažení cíle také evaluační zaznamenal správné využití prvků povinné publicity u cílových skupin projektu (např. loga v prezentacích či formulářích dotazníkového šetření mezi proškolenými laboranty, loga na zakoupeném přístrojovém vybavení).

Viditelnost ZRS ČR byla dále podpořena spoluprací s projektem FARMA, v materiálech k projektu (například evaluační zpráva) je tato explicitně uváděna, případně dále komentována.

5 Závěry evaluace

Relevance

1. Projekt byl velmi dobře provázán se strategickými dokumenty cílové země i strategickými cíli ZRS ČR.
2. Projekt je v plném souladu s doporučeními EK vůči aproximaci politiky, legislativy a norem BiH se standardem EU v daném sektoru ve vztahu k plnění podmínek pro vstup na trhy EU i pro budoucí vstup BiH do EU, který je dlouhodobým strategickým cílem země.
3. Logická stavba projektu je propracovaná a dostatečně komplexní.
4. Projekt byl realizován v těsné spolupráci s projektem FARMA a byl vůči jeho aktivitám komplementární.
5. Jako vysoce relevantní projekt hodnotí shodně zástupci SVO, projektu FARMA, zástupci podpořených laboratoří a veterinárních inspekcí i další stakeholdeři.

Závěr: Relevance projektu je hodnocena jako vysoká, a to jak z pohledu souladu se strategickými cíli ZRS ČR, tak se strategickými cíli rozvoje cílové země.

Efektivita

6. Design projektu byl primárně zaměřen na měkké aktivity, materiální vybavení bylo poskytnuto laboratořím pouze v míře nezbytné pro realizaci projektu.
7. Realizátor projektu využíval služby a prostor místní kanceláře spolupracujícího projektu FARMA, čímž došlo k významnému snížení nákladů.
8. Evaluační neidentifikoval žádné příklady neefektivně vynaložených finančních prostředků.
9. Naopak, realizátor cíleně zvyšoval efektivitu projektu prostřednictvím vyšší míry využití vlastních kapacit (školení v ČR), což umožnilo rozšířit rozsah aktivit oproti původnímu plánu (vyšší počet školení) při stejné výši výdajů.
10. Některé z nových metod byly zaváděny ve více laboratořích současně, což negativně ovlivňuje efektivitu projektu – spíše jen výjimečně se zaváděné metody využívají mimo rámec NRMP, realizace veřejných zakázek ovšem zároveň znamená, že v rámci NRMP bude metodu využívat pouze jedna s podpořených laboratoří.
11. Částečný nesoulad mezi přístrojovým vybavením českých laboratoří, v nichž probíhala školení, a laboratoří v BiH ojedinele způsobil, že některé metody nebylo možné plně převzít a bylo nutné je upravovat místním podmínkám.
12. Za přidanou hodnotu testování vzorků místními laboratořemi je považován fakt, že náklady s tím spojené (ve smyslu vybavení, materiálu, vzdělávání apod.) zůstávají v bosenské ekonomice a tímto způsobem dochází také k podpoře místní ekonomiky a zaměstnanosti nejen laborantů a inspektorů, kteří jsou do procesu monitoringu reziduí a kontaminantů zapojeni.

Efektivita projektu z hlediska nákladů, využití místních i českých kapacit i propojení s dalšími projekty a partnerskými institucemi je hodnocena jako vysoká.

Efektivnost

13. Projekt byl dostatečně komplexní a zahrnoval podporu všech komponent systému monitoringu reziduí a kontaminantů – ovšem s různou intenzitou.
14. Deficitem systému NRMP je absence informačního systému, který by zajišťoval komunikační kanály mezi jednotlivými složkami systému a oběh potřebných dokumentů a obecněji relativně nízký stupeň systematizace procesů a komunikačních kanálů v komplexu monitoringu reziduí a kontaminantů.
15. Implementace NRMP je prozatím značně závislá na osobním nasazení několika jedinců.
16. NRMP byl odsouhlasen a přijat zodpovědnými orgány EU. Byl nastaven pravidelný roční cyklus zpracování, monitoringu a vyhodnocení NRMP. Tato zjištění potvrzují naplnění cíle projektu.
17. V rámci projektu bylo zavedeno v laboratořích více metod, než bylo na počátku projektu stanoveno (11+2 namísto 8).
18. Podíl vzorků analyzovaných v BiH se zvýšil z 8 % v roce 2012 na 62 % v roce 2015 (ovšem finanční podíl analýz v laboratořích v BiH činí pouze 38,5 % v 39 % lotů).
19. Vzdělávání poskytnuté veterinárními inspektory se částečně projevilo v růstu kvality jejich práce.
20. Na druhou stranu ale projekt nevedl k systematizaci vzdělávání veterinárních inspektorů – poskytnuté vzdělávání představovalo spíše ad-hoc aktivitu, která byla realizována pouze jednou.

Efektivnost projektu z hlediska naplňování cílů projektu je hodnocena jako vysoká.

Dopady

21. Došlo k významnému navýšení podílu vzorků pro monitoring reziduí a kontaminantů testovaných v místních laboratořích.
22. Podpořené laboratoře získaly nezbytné materiální vybavení pro analýzy reziduí a kontaminantů.
23. Došlo ke zlepšení praxe veterinárních inspektorů a snížení chybovosti při odběru vzorků.
24. Většina zapojených subjektů pozoruje pozitivní vliv projektu na zvyšování bezpečnosti potravin a zvýšení povědomí o této oblasti mezi cílovou skupinou i konečnými příjemci.
25. V důsledku realizace projektu došlo k vytvoření podmínek pro export mléka a mléčných výrobků do EU - nově (od roku 2015) bylo umožněno bosenským producentům vyvážet na trhy EU tepelně zpracované mléko a mléčné výrobky, přičemž zavedení systému NRMP je nezbytnou, ovšem nikoliv jedinou, podmínkou pro export produktů živočišné výroby na trh EU.
26. Zavedením systému monitoringu reziduí a kontaminantů a schválením NRMP ze strany FVO EU byla odstraněna jedna z překážek pro export masa na trhy EU, nadále ovšem působí řada dalších bariér legislativního charakteru i v oblasti správních a kontrolních systémů, které znemožňují export masa na trhy EU.
27. Obdobná situace je v oblasti vajec - exportu vajec z BiH do EU v současnosti brání chybějící legislativa a zavedení norem v oblasti kvality produkce, které EU vyžaduje.
28. Na export medu a ryb projekt dopad neměl, obě komodity mohly být exportovány již před implementací projektu.

Celkově jsou dopady podpory ZRS ČR hodnoceny jako spíše vysoké.

Udržitelnost

29. Míra vlastnictví výsledků projektu v případě SVO a laboratoří je vysoká, u inspektorátů je vlastnictví spíše nízké.
30. Konkurence laboratoří ze zahraničí i bosenských laboratoří mezi sebou v tendru na jednotlivé analýzy negativně ovlivňuje udržitelnost výsledků projektu. Jak bylo uvedeno v závěru č. 10, metodu zaváděnou ve více laboratořích může v rámci NRMP používat pouze jedna z nich. Nízký počet vzorků NRMP zároveň znamená, že v některých případech nejsou podpořené laboratoře schopny nabídnout konkurenceschopné ceny oproti zahraničním laboratořím (které danou metodou analyzují násobně větší počet vzorků).
31. Právě nízký počet vzorků v NRMP představuje jedno z nejvýznamnějších omezení části zavedených metod. V jeho důsledku se laboratořím v BiH buď vůbec nevyplatí tyto vzorky analyzovat, nebo nemohou nabídnout konkurenceschopnou cenu (viz č. 29).
32. Po odchodu byla, dle vyjádření vedoucích pracovníků, ve všech třech podpořených laboratořích akreditována pouze jedna další metoda aplikovatelná pro monitoring reziduí a kontaminantů, a to s podporou jiného donora.
33. Pokračování projektu FARMA (v podobě navazujícího, ovšem personálně propojeného, projektu FARMA II) zajišťuje pokračující „přítomnost“ a podporu rozvoje implementace NRMP v cílové zemi.
34. Představitelé státních institucí, především potom na centrální úrovni (SVO) hodnotí spolupráci s projektem jako velmi kvalitní.
35. Systém funguje především na základě osobní angažovanosti a „zápalu“ několika osob na centrální úrovni, celý proces prozatím nebyl dostatečně systematizován a institucionalizován.
36. Výstupy projektu jsou plně v souladu s legislativním a normativním rámcem BiH.

Udržitelnost výsledků projektu je hodnocena jako spíše vysoká.

Syntéza

37. Na projekt FARMA v současnosti navazuje projekt FARMA II a i zde se počítá s další spoluprací s ČRA a realizátorem projektu, některé návazné aktivity již proběhly i v roce 2016.
38. Relevance řešené oblasti (kapacit státních institucí v oblasti bezpečnosti potravin) bude ze střednědobého i dlouhodobého hlediska i nadále vysoká.
39. Pokud se ZRS ČR nadále bude zaměřovat na cíl posílení exportu produktů zvířecího původu do EU (resp. odstraňování bariér), existují v současném okamžiku aktivity, které jsou relevantnější než další posilování implementace NRMP.
40. V případě snahy o zavádění dalších metod je vhodné tuto potřebu opřít nejen o technickou analýzu (připravenost a technická vybavenost laboratoře k provádění dané metody), ale také o ekonomickou rozvahu jejich efektivity a udržitelnosti. S ohledem na malý počet vzorků není reálné předpokládat, že by v současnosti bylo možné dosáhnout realizace všech analýz v laboratořích v BiH - v některých případech by se, v důsledku počtu vzorků, laboratořím v BiH vůbec nevyplatilo analýzy provádět, nebo by v tomto nebyly schopny konkurovat zahraničním laboratořím.
41. Spolupráce projektu s velkou iniciativou FARMA je příkladem dobré praxe, který umožnil projektu ZRS ČR zaměřit se v daném sektoru cíleně jen na aktivity, do kterých vnáší přidanou hodnotu a jen v nezbytně nutné míře řešit problematiku administrace a koordinace činností v cílové zemi.

Průřezové principy

42. Projekt posílil participaci relevantních subjektů na formulaci a implementaci strategie v oblasti monitoringu reziduí a kontaminantů (tj. v celém výročním životním cyklu NRMP) a informovanost konečných příjemců a veřejnosti v tomto sektoru.
43. Projekt přispěl k zavedení systému pravidelného vyhodnocování implementace NRMP s participací relevantních aktérů a posílil komunikaci mezi dotčenými složkami.
44. Projekt ovšem nepřispěl k zavedení měření výkonu institucí státní správy.
45. Projekt nemá žádný významný přímý nebo nepřímý vliv na oblast lidských práv a genderu.
46. V důsledku realizace projektu došlo k mírnému navýšení spotřeby vody a energií a produkce nebezpečného (biologického, chemického) odpadu v podpořených laboratořích, nárůsty jsou ale velmi nízké a v celkovém objemu podpořených institucí zanedbatelné.

6 Doporučení

Část doporučení vychází z obecně pozitivního hodnocení projektu, který může sloužit jako **příklad dobré praxe** realizace intervencí v daném sektoru (nejen) v Bosně a Hercegovině. Projekt ideálním způsobem využil možnosti spolupráce se zavedeným lokálním aktérem, projektem FARMA – spolupráce mu umožnila zásadně omezit náklady (a to jak finanční, tak i co se týče času) na implementaci projektu v cílové zemi (tj. ustavení vlastní implementační struktury, budování vlastních sítí s relevantními lokálními stakeholdery, atd.) a plně se soustředit na rozvoj **přidané hodnoty projektu**, tj. zejména transformační zkušenosti českých expertů a její transfer. Část doporučení se proto zaměřuje především na **replikaci této dobré praxe** v dalších iniciativách. Další část doporučení se zaměřuje především na komponenty systému NRMP, které stále **chybí nebo nejsou dostatečně rozvinuté** a brání tak plnému fungování NRMP (informační systém, národní referenční laboratoře, atd.), resp. další **překážky pro export produktů živočišného původu** na trhy EU obecněji. V případě, že se ZRS ČR bude nadále v sektoru angažovat, doporučuje hodnotitel zaměřit se spíše na tyto deficity systému, než na další zvyšování kapacity laboratořích v oblasti analýz – v současné době je prostor pro další zvyšování podílu „domácích“ analýz spíše malý a pokračování v těchto aktivitách by přineslo spíše menší přidanou hodnotu ve vztahu k naplňování cíle intervence. Třetí skupina doporučení se potom zaměřuje na konkrétní **identifikovaná slabá místa realizace** hodnoceného projektu, a to především ve vztahu k jeho udržitelnosti – tj. doporučení směřují k posílení udržitelnosti budoucích aktivit realizovaných u cílových skupin (např. zdvojování podpory, nedostatečné analýzy ekonomiky, atd.).

Znění doporučení	Stupeň závažnosti doporučení ¹²	Oblast PCM, které se týká dané doporučení	Hlavní adresát doporučení
Doporučení systémová a procesní			
Posílit důraz na analýzu stakeholderů a praxi budování partnerství se zavedenými institucemi na lokální úrovni pro podporu implementace projektů v místním kontextu, a to především v sektoru veřejné správy a budování institucí.	1	Identifikace	ČRA, Realizátor
Pokračovat v rozvoji spolupráce s dalšími donory a projekty a implementaci vícestranných projektů s důrazem na identifikaci a maximální implementaci přidané hodnoty ZRS ČR.	1	Formulace	ČRA
Zvýšit důraz na monitoring projektů, formulaci kvantifikovatelných monitorovacích indikátorů na úrovni výsledků a sběr dat pro jejich vyhodnocení (a to především dat na úrovni baseline, která zpravidla nelze zpětně sestavit).	3	Monitoring	ČRA
Doporučení na úrovni sektoru			
Podpora procesů souvisejících se zavedením národních referenčních laboratoří	2	Formulace	ČRA
Podpora vzniku informačního systému a obecně systematizace procesů a komunikace a snížení závislosti na jednotlivcích	2	Formulace	ČRA
Zaměřit se, ve spolupráci s partnery (zejm. FARMA II, případně EU a další partneři), prioritně na další překážky pro export produktů živočišného původu na trhy EU normativního, legislativního nebo správního charakteru (spolu se souvisejícími deficity v oblasti kapacit státní správy a dalších subjektů) – zejména procesy v oblasti identifikace a registrace jatečných zvířat, atd.	1	Identifikace	ZÚ, ČRA
Rozvíjet aktivity zaměřené na podporu procesů formulace sektorových strategií v BiH – ve spolupráci s dalšími donory a stakeholdery	3	Identifikace	ZÚ, ČRA
Doporučení na úrovni projektu			
Věnovat zvýšenou pozornost předcházení duplicitních aktivit při podpoře laboratoří, které snižují efektivitu i udržitelnost výsledků	2	Implementace	Realizátor, místní partner
Posílit důraz na ekonomickou analýzu a analýzu udržitelnosti zaváděných metod v případě podpory kapacit v laboratořích	2	Implementace	Realizátor
Doplnit akreditace u metod, které nepokrývají kompletní matrice požadované v jednotlivých lotech v tendru SVO	2	Implementace	Realizátor

Implementace projektů prostřednictvím partnerství s lokálními subjekty: Spolupráce s lokálním partnerem, projektem FARMA, je příkladem dobré praxe. Na základě shody v oblasti zájmů, cílů a aktivit projektu (viz závěr č. 4) došlo k „rozdělení úloh“, které umožnilo lepší koordinaci projektových aktivit, jejich rychlejší zahájení a obecně hladší řízení projektu v cílové zemi, než kdyby byl budován vlastní místní management (který by ani po vybudování nedosahoval kapacity realizačního týmu projektu FARMA a jeho „penetrace“ napříč úřady státní správy i v soukromém sektoru) (41). Adresnost tohoto doporučení závisí především na zvoleném způsobu implementace iniciativ. V případě grantových projektů je adresátem doporučení především realizátor, v případě veřejných zakázek nebo rozpočtových opatření leží zodpovědnost především na ČRA.

Rozvoj vícestranných projektů: Souvisí s předchozím doporučením. Pokud je nalezena programová shoda a porozumění v oblasti aktivit jednotlivých donorů, je vícestranná spolupráce ideální možností pro cílenou aplikaci přidané hodnoty ZRS ČR v daném sektoru a zemi (41). Jde také o řešení, které může významně zvýšit efektivitu projektu (7). Prostředkem pro naplnění doporučení je především rozvoj formální i neformální spolupráce s dalšími subjekty v projektovém regionu a systematické budování sítí (tak jako v případě hodnoceného projektu).

Posílení kvantifikovatelného monitoringu: Informace o naplňování cílů projektu na úrovni výsledků bylo nutné extrahovat ze sekundárních zdrojů (zejména materiály SVO vztahující se k tendrům), které nemusí být zcela přesné a jejich výsledky navíc plně neodpovídají datům uváděným v závěrečné zprávě i jednotlivými subjekty. S ohledem na chybějící monitoring zaměřený na výkon institucí státní správy (44), který by stanovoval baseline hodnoty, nelze zcela objektivně vyhodnotit dopad projektu na tento výkon – hodnotitel musí spoléhat na vlastní

¹² 1 znamená nejvyšší závažnost, 3 nejnižší závažnost

časové srovnání respondentů (tj. retrospektivní metodu), které může být zkreslené. Posílený monitoring a formulace kvalitních indikátorů (i sběr jejich dat) by měl být součástí podmínek realizace projektů ZRS ČR. S tímto doporučením souvisí také požadavek na kvalitu průběžných a závěrečných zpráv projektů.

Podpora procesů souvisejících se zavedením národních referenčních laboratoří: Jednou ze skutečností snižujících efektivitu systému monitoringu reziduí a kontaminantů v BiH je absence Národních referenčních laboratoří. Pro tento účel je nutné využívat zahraniční laboratoře. Pokud bude pokračováno v podpoře rozvoje systému NRMP a kapacit místních laboratoří v tomto směru, je vhodnější zaměřit pozornost na ustavení Národních referenčních laboratoří pro klíčové metody spíše než na zavádění dalších analytických metod, u nichž není zřejmé, zda je při současném objemu vzorků v NRMP efektivní a realizovatelné nadále zvyšovat podíl analýz v místních laboratořích (40). Doporučení tedy směřuje na zaměření identifikací budoucích projektů a jejich formulace ze strany ČRA.

Posilování systematizace procesů NRMP a zavádění informačního systému: Jedním z nejvýznamnějších „úzkých míst“ současné implementace NRMP je spíše nízký stupeň systematizace procesů této implementace a s tím související absence jednotného komunikačního systému propojujícího všechny zapojené strany (14). Implementace tak prozatím značně závisí na konkrétních osobách a ad-hoc řešeních (15). Pokud se tedy bude ZRS ČR v oblasti posilování systému monitoringu reziduí a kontaminantů nadále angažovat, jde o jeden z nevhodnějších směrů pro formulaci nových projektů ze strany ČRA (ve spolupráci s dalšími donory).

Důraz na další překážky pro export produktů živočišného původu na trhy EU: Evaluace prokázala, že systém NRMP funguje v současném okamžiku dostatečně kvalitně (což potvrzuje také jeho schválení ze strany orgánů EU) a nyní tak nepředstavuje bariéru pro export produktů živočišného původu z BiH do EU (25 – 28). Především exportu masa a vajec ovšem brání další překážky na úrovni chybějících systémů kontrol (např. dohledatelnost původu), implementovaných norem a legislativy (např. antibiotika v krmivu), atd. (26, 27). Pokud tedy je cílem ZRS ČR v daném sektoru podpořit možnosti pro export produktů živočišného původu, je vhodnější zaměřit se na tyto dodatečné překážky. Tyto aktivity je nutné realizovat v úzké spolupráci s aktivitami dalších donorů, především potom FARMA II a EU, kteří se v dané problematice angažují – klíčovou je tedy opět identifikace přidané hodnoty ZRS ČR, stejně jako tomu bylo v hodnoceném projektu. Pro naplnění doporučení je nutná součinnost mezi ZÚ (jehož pracovníci jsou v kontaktu s dalšími donory a subjekty) a ČRA, která budoucí iniciativy identifikuje.

Podpora (facilitace) formulace (sektorových) strategií: Chybějící (sektorové) strategie na celostátní úrovni jsou hrozbou pro relevanci podpory, která je BiH ze strany zahraničních donorů poskytována. S ohledem na tuto skutečnost nelze jednoznačně stanovit strategické potřeby země v daném sektoru a donoři se spoléhají buď na vlastní strategie, nebo na odhad potřeb na základě jiných dokumentů (především Zprávy o pokroku vydávané EU). Chybějící strategie také ztěžují sektorovou koordinaci, což se částečně projevilo také v hodnoceném projektu – aktivity jiných donorů týkající se kapacit veterinárních laboratoří nebyly s projektem ZRS ČR dostatečně koordinovány. Zaměření na tuto problematiku (opět ve spolupráci s dalšími partnery) tak může posílit relevanci iniciativ zahraničních donorů obecně. Opět je nutná spolupráce se ZÚ při identifikaci tak, aby byly zajištěny komplementarity (a naopak vyloučeny konflikty) s aktivitami jiných donorů a dalších subjektů.

Předcházení duplicitním aktivitám: Duplicitní zavádění stejných metod ve více než jedné laboratoři je nejvýznamnějším identifikovaným omezením efektivnosti hodnoceného projektu (10). S ohledem na závislost aplikace metod na zisku veřejné zakázky v rámci NRMP vícenásobné zavádění stejné metody nezbytně znamená, že minimálně v jedné z těchto laboratoří nebude metoda realizována a dále rozvíjena.

Ekonomická analýza zaváděných analytických metod: Jedním z identifikovaných limitů pro udržitelnost podpory je nedostatečná ekonomická návratnost využívání metody, resp. nízká konkurenceschopnost oproti zahraničním laboratořím v případě velmi nízkého počtu vzorků, který garantuje NRMP (30). Výmluvné v tomto smyslu je, že samostatně laboratoře po ukončení projektu žádné další metody v oblasti monitoringu reziduí a kontaminantů de facto nezavádějí (32). Pokud bude nadále v návazných projektech docházet k zavádění dalších analytických metod, mělo by být rozhodnutí o těchto aktivitách projektu podpořeno ekonomickou analýzou, která potvrdí, že využívání těchto metod je v současné situaci rentabilní.

Doplnění akreditací: V případě, že bude realizován návazný projekt zaměřený na kapacitu laboratoří v rámci monitoringu reziduí a kontaminantů, je vhodné zaměřit se především na metody, u nichž laboratoře nedisponují všemi maticemi požadovanými v tendrech SVO. Nekompletnost zavedených a akreditovaných matic je v některých případech vylučuje z tendrů, kterých by se jinak mohli účastnit (např. akreditace metody ELISA pro analýzu přítomnosti beta antagonistů u skotu, prasat a drůbeže pouze v játrech, zatímco matrice tendru SVO požaduje také maso, a řada dalších podobných případů).

7 Přílohy evaluační zprávy

1. Seznam zkratk
2. Seznam prostudovaných zdrojů a dokumentů a odborné literatury
3. Přehled realizovaných rozhovorů
4. Rámcové dotazy individuálních rozhovorů
5. Zpracované dotazníky
6. Výsledky dotazníkových šetření
7. Shrnutí v anglickém jazyce
8. Logický rámec
9. Zadávací podmínky
10. Tabulka vypořádání zásadním připomínek referenční skupiny, gestora a realizátorů a připomínek vznesených při prezentaci Závěrečné zprávy
11. Checklist povinných náležitostí evaluační zprávy
12. Fotodokumentace, doložena elektronicky
13. Aplikace metodiky hodnocení průřezových kritérií
14. Analýza tendrů NRMP z roku 2015
15. Prezentace z projednání závěrečné zprávy s referenční skupinou, doložena elektronicky

Příloha č. 1: Seznam zkratk

- AAS (GF): Atomová absorpční spektrometrie s elektrotermickou atomizací
- BAM: Bosensko-hercegovinská marka
- BATA: Akreditační institut Bosny a Hercegoviny - Institut za akreditiranje BiH
- BiH: Bosna a Hercegovina
- CATI: Computer-assisted telephone interviewing
- CAWI: Computer-assisted web interviewing
- CDC: Czech Development Cooperation (užíváno jako anglický ekvivalent Zahraniční rozvojové spolupráce České republiky)
- CZDA: Czech Development Agency
- CZK: Česká koruna
- ČR: Česká republika
- ČRA: Česká rozvojová agentura
- EBRD: European Bank for Regional Development
- EQ: Evaluační otázka (evaluation question)
- EU: Evropská unie
- FARMA: Fostering Agricultural Markets Activity
- FBIH: Federace Bosny a Hercegoviny
- FVO: Food and Veterinary Office
- GC-ECD: Plynová chromatografie s detektorem elektronového záchytu
- HACCP: Hazard Analysis and Critical Control Points
- HDI: Human Development Index
- IPARD: Instrument for Pre-accession Assistance for Rural Development
- ILO: International Labour Organization
- LC-MS/MS: Kapalinová chromatografie s tandemovou hmotností spektrometrií
- MoFTER: Ministry of Foreign Trade and Economic Relations
- MoU: Memorandum of Understanding
- MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí
- MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- MZe: Ministerstvo zemědělství
- MZV: Ministerstvo zahraničních věcí
- NRMP: National Residue Monitoring Programme
- OECD: Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
- PCB: Polychlorované bifenylly
- RIL: Rezidua a inhibiční látky
- RS: Republika Srbská
- SIDA: Swedish International Development Cooperation Agency
- SVO: State Veterinary Office (BiH)
- SVÚ: Státní veterinární ústav (ČR)
- UNDP: United Nations Development Programme
- USAID: United States Agency for International Development
- ZRS ČR: Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky

Příloha č. 2: Seznam prostudovaných zdrojů a dokumentů a odborné literatury

Primární zdroje

- Projektové dokumentace podpořeného projektu
- Dokumentace podpořeného projektu předložená USAID
- *FARMA: The State of Laboratories in Bosnia and Herzegovina* (2010)
- Příslušná legislativa EU
- *Rosmus, J.: Capacity Assessment of Veterinary Laboratories* (2012)
- NRMP Bosny a Hercegoviny za roky 2012 a 2015.
- Podklady poskytnuté společností INESAN, s.r.o.

Strategie a kontextuální informace

- *BiH Council of Ministers: Strateški okvir za BiH* (2015)
- *BiH Council of Ministers: BiH Medium Term Development Strategy – Poverty Reduction Strategy Paper* (2004)
- *ČRA: Program rozvojové spolupráce Bosna a Hercegovina 2011 – 2017*
- *Evropská komise, DG SANCO: Final Report of a Mission carried out in Bosnia and Herzegovina from 13 to 20 September in order to evaluate the control of residues and contaminants in live animals and animal products, including controls on veterinary medicinal products* (2010)
- *Evropská komise: Indicative Strategy Paper for Bosnia and Herzegovina 2014 – 2017* (2014)
- *Evropská komise: Zpráva o pokroku BiH z 10. 11. 2015, SWD(2015) 214 final* (2015)
- *MoFTER: Road map to create conditions to enable exports of products of plant and animal origin* (2010)
- *Regional Cooperation Council: South East Europe 2020 Strategy* (2013)
- *REZIDUUM, Residue Consulting: Current Status and Development of Residue Analysis in Food and Animal Origin in Bosnia and Herzegovina* (2010)
- *UNDP: International Consultation for Residue Control – Final Report* (2012)
- *UNDP: Human Development Report 2015*
- *USAID: Country Development Cooperation Strategy for Bosnia and Herzegovina 2012 – 2016* (2012)
- *USAID: Improving Agricultural Competitiveness in Bosnia and Herzegovina: Impact Evaluation of USAID and Sida Fostering Agricultural Market Activity (FARMA)* (2015)
- *ZÚ ČR v Sarajevu: Souhrnná teritoriální informace Bosna a Hercegovina* (2016)

Metodologické zdroje

- *OECD: Quality Standards for Development Evaluation* (2010)
- *UNDP: Handbook on planning, monitoring and evaluation for development results* (2009)
- *UNDP: Project-level evaluation – Guidance for conducting terminal evaluations of UNDP-supported GEF-financed projects* (2012)
- *The World Bank: Handbook on impact evaluation – quantitative methods and practices* (2010)
- *The World Bank: User-friendly handbook for mixed method evaluations* (1997)
- *Bamberger, M – Rugh, J. – Mabry, L.: Real World Evaluation* (2006)
- *FoRS a Česká evaluační společnost: Jak zohlednit rozdílné role, potřeby a priority žen a mužů v rozvojových, humanitárních, vzdělávacích a osvětových projektech* (2014)

Příloha č. 3: Přehled realizovaných rozhovorů

Příloha č. 3: Seznam realizovaných rozhovorů

Seznam interview

p.č	respondent	instituce	typ respondenta	datum	poznámka
1	Jan Rosmus	Státní veterinární ústav Praha	realizátor	21.7.2016	osobní rozhovor
2	Jana Garay	INESAN	zadavatel - metodologie	27.7.2016	osobní rozhovor
3	Štěpán Šantrůček	Česká rozvojová agentura	zadavatel	27.7.2016	osobní rozhovor
4	Slavomír Goga	Ministrstvo zahraničních věcí	zástupce velvyslance v BiH	1.9.2016	osobní rozhovor
5	Radmila Coko, Vladimir Bulatovic	Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management	steakholder	12.9.2016	osobní rozhovor
6	Goran Cubrilovic + 4 inspektoři	Vetrinary Inspectorate of Republic Administration for Inspection Activites	cílová skupina	12.9.2016	osobní rozhovor, dodatečné dotazování využitím emailu
7	Vojislav Trkulja	Agricultural Institute of Republic of Srpska	steakholder	12.9.2016	osobní rozhovor
8	Zeljko Sladojevic + laboranti	Veterinarski Institut Republike Srpske Dr. Vaso Butozan	cílová skupina	12.9.2016	osobní rozhovor, dodatečné dotazování využitím emailu
9	Olga Zdrálková, Anesza Terza Vukovic	Velvyslanectví ČR v BiH	zástupce velvyslance v BiH	13.9.2016	osobní rozhovor
10	Ljubomir Kalaba, Slobodanka Cekic	State Veterinary Office	cílová skupina	13.9.2016	osobní rozhovor, dodatečné dotazování využitím emailu
11	Rada Svitlica, Maida Hadziomerovic	FARMA	partner projektu	13.9.2016	osobní rozhovor
12	Omer Kurtovic	Federal Institute of Agriculture	steakholder	14.9.2016	osobní rozhovor
13	Muhamed Smajlovic + 2 laborantky	Veterinary Faculty of Sarajevo	cílová skupina	14.9.2016	osobní rozhovor, dodatečné dotazování využitím emailu
14	Zeljko Medak	BATA - Institute for Accreditation	steakholder	14.9.2016	osobní rozhovor
15	Adin Fakic	Milkos	konečný příjemce	14.9.2016	osobní rozhovor
16	Maja Dosenovic	Delegation of EU	steakholder	14.9.2016	osobní rozhovor
17	Nermin Smajlagic + 3 inspektoři	Veterinary Inspectorate of Federal Administration for Inspection Issues	cílová skupina	15.9.2016	osobní rozhovor
18	Nada Rajkovic	Federal Ministry of Agriculture, Water Management and Forestry	steakholder	15.9.2016	osobní rozhovor, dodatečné dotazování využitím emailu
19	Thomas Rojas, Amira Ramhorst +1	US AID	partner projektu	15.9.2016	osobní rozhovor

Příloha č. 3: Seznam realizovaných rozhovorů

20	Natasa Miskin	SIDA	partner projektu	15.9.2016	osobní rozhovor
21	Marko Ivankovic + laboranti	Federal Agromediterranean Institut Mostar	cílová skupina	16.9.2016	osobní rozhovor
22	Dzemil Hajric + 1	Food Safety Agency	steakholder	16.9.2016	osobní rozhovor, dodatečné dotazování využitím emailu
23	Radivoje Maksimovic	Association of beekeepers in Republica Srbska	konečný příjemce	říjen 2016	telefonicky
24		Boksit	konečný příjemce	říjen 2016	telefonicky
25	Nedzan Bico	Association of agricultural producers of FBiH	konečný příjemce	říjen 2016	telefonicky

Příloha č. 4: Rámcové dotazy individuálních rozhovorů

- Realizátoři
- ČRA
- FARMA
- SVO
- Vedoucí pracovníci laboratoří
- Pracovníci laboratoří – skupinový rozhovor

1. Odkud přišla iniciativa realizovat projekt?
2. Z jakého důvodu jste se zaměřili právě na problematiku státní správy a občanské společnosti (zemědělství) a především potom na veterinární laboratoře a veterinární inspekci? V čem vidíte potenciál těchto aktivit a cílových skupin pro rozvoj bosenské státní správy (posilování kapacit veřejné správy Bosny a Hercegoviny, přenos zkušeností v oblasti ekonomické a společenské transformace a budování právního státu za účelem integrace do EU)?
3. Jakým způsobem jste identifikovali potřebu projektu tohoto typu obecně? Bude tato potřeba relevantní i do budoucnosti?
4. Jak projekt přispívá k naplňování rozvojových cílů BiH? Byl / je nějak koordinovaný se středně- a dlouhodobými rozvojovými strategiemi?
5. Jak jste našli partnera (pokud jste partnera měli)? Spolupracujete dlouhodobě? Co bylo přesně jeho rolí v projektu?
6. Probíhá nějaká koordinace s jinými projekty ZRS ČR v daném sektoru a regionu?
7. Jakým způsobem probíhala spolupráce s USAID? Kdo byl iniciátorem této spolupráce a jak v praxi probíhala?
8. Probíhala nějaká koordinace s realizátory dalších rozvojových projektů v oblasti státní správy a občanské společnosti (resp. zemědělství) v BiH? Nebo jste s realizátory projektů jiných donorů nepřišli do styku? Pokud ano, jakou roli hraje projekt mezi aktivitami zahraniční rozvojové spolupráce v BiH obecně?
9. Jak jste vybírali laboratoře, které budou podpořeny?
10. V čem se realizace projektu odlišovala od plánu, který jste formulovali v projektové dokumentaci? Co vás překvapilo (a proč vás to překvapilo) a jak jste na to reagovali? S jakými nepředvídatelnými obtížemi jste se při realizaci projektu setkali?
11. Naplnila se očekávání, která jste do projektu vkládali? Jak projekt, z Vašeho pohledu, dosáhl vytyčených cílů? Kterých cílů nedosáhl a proč (chyba v intervenční logice, nedostatečná implementace, působení externích faktorů, které nebylo možné předvídat ani kontrolovat, atd.?)
12. Jakým způsobem monitorujete výsledky a dopady projektu? Jsou k dispozici data pro vyhodnocování dopadu projektu – tj. posilování kapacit veřejné správy Bosny a Hercegoviny, přenos zkušeností v oblasti ekonomické a společenské transformace a budování právního státu za účelem integrace do EU?
13. Jaké spatřujete dopady na úrovni konečných příjemců (zpracovatelů masa)? Máte k tomu nějaká data?

14. Jak hodnotíte kvalitativně? Vedly aktivity projektu skutečně k akreditaci podpořených laboratoří, implementaci NPMR, monitoringu reziduí v souladu s EU, umožnění vývozu živočišných produktů do zemí EU atd.?
15. Monitorujete nějak efektivitu vzdělávacích aktivit? Máte nějaké informace o tom, že vzdělávání skutečně vedlo ke zvyšování kapacit veterinárních instruktorů a laborantů a zvýšení jejich kvalifikace? Proč ano, proč ne?
16. Zaznamenali jste nějaké neočekávané dopady projektů? Pozitivní i negativní? Vedly ke změnám v projektu?
17. Naopak, očekávali jste nějaké dopady, které se následně neprojeví? Jak to ovlivnilo vaši další praxi?
18. Jak váš projekt hodnotí představitelé státní správy na relevantních administrativních úrovních? Jak se obecně dívají na aktivity ZRS ČR v oblasti VS a OS (Z)?
19. S jakými obtížemi jste se při komunikaci a spolupráci s orgány státní správy a samosprávy setkali? Jak jste je řešili?
20. Jak se v důsledku realizace projektu změnila praxe a fungování lokálních aktérů?
21. Jak se na váš projekt a obecně působení ZRS ČR v VS a OS (Z) dívají lokální partneři – asociace, NGOs, atd.? Odpovídá, dle jejich názoru, směr podpory rozvojovým potřebám, nebo mají pocit, že efektivnější by byl jiný způsob podpory?
22. Monitorujete si nějak udržitelnost výstupů? Jak je organizačně a finančně zajištěné, aby podpořené subjekty nadále fungovaly a poskytovaly služby? Mají pro to dostatečnou kapacitu?
23. Jsou lokální aktéři – zaměstnanci podpořených laboratoří a inspektoři veterinární inspekce dostatečně kvalifikovaní na to, aby výsledky sami udrželi? Co jim případně chybí, kde jsou slabá místa?
24. Co považujete obecně za největší úspěch projektu? A co je naopak největší zklamání?
25. Poučili jste se z projektu nějak pro realizaci dalších projektů? Co konkrétně jste zjistili? Jak jste změnilí své působení v návazném projektu na základě předchozích zkušeností?

Scénář rozhovoru se zástupcem zadavatele (ČRA/MZV):

1. Odkud přišla iniciativa realizovat projekt? (EQ 1.1, 1.2)
2. Z jakého důvodu jste se zaměřili právě na problematiku státní správy a občanské společnosti (zemědělství) a především potom na veterinární laboratoře a veterinární inspekci? V čem vidíte potenciál těchto aktivit a cílových skupin pro rozvoj bosenské státní správy (posilování kapacit veřejné správy Bosny a Hercegoviny, přenos zkušeností v oblasti ekonomické a společenské transformace a budování právního státu za účelem integrace do EU)? (EQ 1.1, 1.2)
3. Jakým způsobem jste identifikovali potřebu projektu tohoto typu obecně? Bude tato potřeba relevantní i do budoucnosti? (E.Q 1.8)
4. Probíhala nějaká koordinace s jinými projekty ZRS ČR v daném sektoru a regionu? (EQ 1.2)
5. Jakým způsobem probíhala spolupráce s USAID? Kdo byl iniciátorem této spolupráce a jak v praxi probíhala? (EQ 1.5)
6. Probíhala nějaká koordinace s realizátory dalších rozvojových projektů v oblasti státní správy a občanské společnosti (resp. zemědělství) v BiH? Nebo jste s realizátory projektů jiných donorů nepřišli do styku? Pokud ano, jakou roli hraje projekt mezi aktivitami zahraniční rozvojové spolupráce v BiH obecně? Má realizace projektu souvislost/návaznost na jiné projekty (jiných donorů)? Pokud ano, tak jaké? (EQ 1.6)
7. Jak jste ověřovali vhodnost postupů zvolených realizátorem? Setkali jste se v tomto ohledu s nějakými problémy?(EQ 1.4)
8. Jak jste ověřovali efektivitu vynaložených finančních prostředků? Setkali jste se v tomto ohledu s nějakými problémy? (EQ 1.3)
9. Došlo k naplnění cílů projektu? Rozvedte prosím. (EQ 1.9)
10. Setkali jste se v průběhu projektu s problémy při jeho realizaci? Jakými? (obsah, organizace, financování?)
11. Jaké jsou pozitivní a jaké negativní dopady projektu? (EQ 2.1, EQ 2.5)
12. Projevily se dopady, se kterými jste na začátku projektu nepočítali? (EQ 2.1)
13. Existují nějaké vnější vlivy, které měly vliv na realizaci a výsledek projektu (vnější, vnitřní)? (EQ 2.2)
14. Zjišťovali jste, zda existuje příčinná souvislost mezi realizací projektu a trendem exportu živočišných výrobků z BiH do EU? (EQ 2.3)
15. Jsou Vám známy další překážky pro export živočišných výrobků z BiH do EU? Pokud ano, chcete být v jejich odstraňování aktivní? (EQ 2.4)
16. Měl projekt nějaká vliv také mimo hlavní cílové skupiny projektu? (EQ 2.6)
17. Jak byla zajištěna strategie odchodu projektu? (EQ 2.7)
18. Monitorujete i nadále udržitelnost výstupů (využívání metod/materiálu/přístrojů dodaných podpořeným laboratořím)? Pokud ano, tak jak jsou využívány? Dochází k dalším školením inspektorů ze strany podpořených (proškolených) vet. inspektorů? (EQ 2.8)
19. Jsou lokální aktéři – zaměstnanci podpořených laboratoří a inspektoři veterinární inspekce dostatečně kvalifikovaní na to, aby výsledky sami udrželi? Co jim případně chybí, kde jsou slabá místa? (EQ 2.8)
20. Co považujete obecně za největší úspěch projektu? A co je naopak největší zklamání?

21. Poučili jste se z projektu nějak pro realizaci dalších projektů? Co konkrétně jste zjistili? Jak jste změnilí své působení v návazném projektu na základě předchozích zkušeností?
22. Plánujete na projekt navázat dalším projektem? Pokud ano, tak jakým, v jaké souvislosti?

Scénář rozhovoru se zástupcem partnera (FARMA)

1. Odkud přišla iniciativa realizovat projekt? (EQ 1.1, 1.2)
2. Z jakého důvodu jste se zaměřili právě na problematiku státní správy a občanské společnosti (zemědělství) a především potom na veterinární laboratoře a veterinární inspekci? V čem vidíte potenciál těchto aktivit a cílových skupin pro rozvoj bosenské státní správy (posilování kapacit veřejné správy Bosny a Hercegoviny, přenos zkušeností v oblasti ekonomické a společenské transformace a budování právního státu za účelem integrace do EU)? (EQ 1.1, 1.2)
3. Jakým způsobem jste identifikovali potřebu projektu tohoto typu obecně? Bude tato potřeba relevantní i do budoucnosti? (E.Q 1.8)
4. Jakým způsobem probíhala spolupráce s ČRA a realizátorem? Kdo byl iniciátorem této spolupráce a jak v praxi probíhala? (EQ 1.5)
5. Probíhala nějaká koordinace s realizátory dalších rozvojových projektů v oblasti státní správy a občanské společnosti (resp. zemědělství) v BiH? Nebo jste s realizátory projektů jiných donorů nepřišli do styku? Pokud ano, jakou roli hraje projekt mezi aktivitami zahraniční rozvojové spolupráce v BiH obecně? Má realizace projektu souvislost/návaznost na jiné projekty (jiných donorů)? Pokud ano, tak jaké? (EQ 1.6)
6. Jak jste ověřovali vhodnost postupů zvolených realizátorem? Setkali jste se v tomto ohledu s nějakými problémy?(EQ 1.4)
7. Jak jste ověřovali efektivitu vynaložených finančních prostředků? Setkali jste se v tomto ohledu s nějakými problémy? (EQ 1.3)
8. Došlo k naplnění cílů projektu? Rozvedte prosím. (EQ 1.9)
9. Setkali jste se v průběhu projektu s problémy při jeho realizaci? Jakými? (obsah, organizace, financování?)
10. Jaké jsou pozitivní a jaké negativní dopady projektu? (EQ 2.1, EQ 2.5)
11. Projevily se dopady, se kterými jste na začátku projektu nepočítali? (EQ 2.1)
12. Existují nějaké vnější vlivy, které měly vliv na realizaci a výsledek projektu (vnější, vnitřní)? (EQ 2.2)
13. Zjišťovali jste, zda existuje příčinná souvislost mezi realizací projektu a trendem exportu živočišných výrobků z BiH do EU? (EQ 2.3)
14. Jsou Vám známy další překážky pro export živočišných výrobků z BiH do EU? Pokud ano, chcete být v jejich odstraňování aktivní? (EQ 2.4)
15. Měl projekt nějaký vliv také mimo hlavní cílové skupiny projektu? (EQ 2.6)
16. Jak byla zajištěna strategie odchodu projektu? (EQ 2.7)
17. Monitorujete i nadále udržitelnost výstupů (využívání metod/materiálu/přístrojů dodaných podpořeným laboratořím)? Pokud ano, tak jak jsou využívány? Dochází k dalším školením inspektorů ze strany podpořených (proškolených) vet. inspektorů? (EQ 2.8)
18. Jsou lokální aktéři – zaměstnanci podpořených laboratoří a inspektoři veterinární inspekce dostatečně kvalifikovaní na to, aby výsledky sami udrželi? Co jim případně chybí, kde jsou slabá místa? (EQ 2.8)
19. Co považujete obecně za největší úspěch projektu? A co je naopak největší zklamání?
20. Poučili jste se z projektu nějak pro realizaci dalších projektů? Co konkrétně jste zjistili? Jak jste změnili své působení v návazném projektu na základě předchozích zkušeností?

21. Plánujete na projekt navázat dalším projektem? Pokud ano, tak jakým, v jaké souvislosti?

Scénář rozhovoru se zástupci SVO:

1. Odkud přišla iniciativa k zapojení SVO do projektu? (EQ 1.1 a 1.2)
2. Jak hodnotíte realizaci projektu po obsahové i formální/organizační stránce? (kvalita a způsob výuky, výběr inspektorů, dostatečné materiální a personální zabezpečení apod.) (EQ 1.1 a 1.2)
3. Setkali jste se během realizace projektu s nějakými obtížemi? Zaskočilo Vás něco? (EQ 1.3, 1.4)
4. Naplnila realizace projektu Vaše očekávání? Dosáhl projekt vytyčených cílů? Kterých cílů případně nedosáhl a proč?
5. Jaké dopady měl projekt na systém sběru vzorků pro testování? Pozitivní i negativní (E.Q 2.1 a 2.5):
6. Jaké dopady měl projekt v širším kontextu? Pozitivní i negativní (doptat se případně na bezpečnost potravin, kvalitu živočišné výroby (E.Q 2.2)
7. Dokázal/a byste identifikovat nějaký vnější vliv, který pozitivně či negativně ovlivnil dopady/výsledky projektu? (E.Q 2.2)
8. Měl projekt nějaké vedlejší, nezamýšlené dopady? (vliv na systém sběru vzorků, personální zajištění sběru, další vzdělávání apod.)(E.Q 2.6)
9. Ovlivnil projekt nějakým způsobem (zprostředkovaně, nezamýšleně) jinou cílovou skupinu (laboranti, inspektoři, farmáři) (E.Q 2.6)
10. Docházelo během realizace projektu k nadbytečnému čerpání finančních zdrojů? Považujete některé z realizovaných aktivit nebo nákladů (např. za materiální vybavení) za zbytečné? Pokud ano, uveďte příklad a zdůvodněte. (EQ 1.3)
11. Co považujete za klíčovou aktivitu realizovanou v rámci projektu z hlediska dosažení cíle projektu, tedy sladění legislativy EU a BiH pro umožnění exportu živočišných produktů do zemí EU. (E.Q 1.4)
12. Jak hodnotíte realizátora projektu (na škále?) z pohledu kvality zpracování projektu? Uveďte, v čem spatřujete jeho přínos a naopak kde vidíte mezery, kde se dalo něco zlepšit. (E.Q 1.5) (a k E.Q 2.4):
13. Jak hodnotíte realizátora projektu (na škále?) z pohledu rozsahu zpracování projektu? Byl projekt realizován v dostatečném rozsahu, chybělo Vám v něm něco? Máte v úmyslu dále pokračovat ve vzdělávání/školení inspektorů– pokud ano, tak jakým způsobem, v jaké spolupráci? (E.Q 1.5)
14. Jak hodnotíte zapojení partnera projektu (FARMA) (na škále?) z pohledu míry zapojení do projektu a přínosu jeho zapojení do projektu? Uveďte, v čem spatřujete jeho přínos a naopak kde vidíte mezery, kde se dalo něco zlepšit. (E.Q 1.5)
15. Mohl byste srovnat, popsat výhody a nevýhody spolupráce na tomto projektu oproti jiným rozvojovým projektům realizovaným ve vaší instituci (pokud nějaké existují) (E.Q 1.7)
16. Navázali jste na projekt nějakými dalšími aktivitami či projekty? (E.Q 1.10)
17. Spolupracujete i nadále s realizátorem projektu či dodavateli, kteří byli do projektu zahrnuti? (E.Q. 3.1)
18. Jsou všichni podpoření inspektoři stále Vašimi zaměstnanci? Jak zajišťujete, aby know-how neodešlo spolu s odchodem proškolených inspektorů?
19. Ocenili byste další návazný projekt či projekt obdobného charakteru? Proč? (E.Q 3.2)

Scénář rozhovoru se zástupci laboratoří:

1. Odkud přišla iniciativa k zapojení Vaší laboratoře do projektu? (EQ 1.1 a 1.2)
2. Jak hodnotíte realizaci projektu po obsahové i formální/organizační stránce? (Relevance vybraných metod, kvalita a způsob výuky, dostatečné materiální a personální zabezpečení apod.) (EQ 1.1 a 1.2)
3. Setkali jste se během realizace projektu s nějakými obtížemi? Zaskočilo Vás něco? (EQ 1.3, 1.4)
4. Naplnila realizace projektu Vaše očekávání? Dosáhl projekt vytyčených cílů? Kterých cílů případně nedosáhl a proč?
5. Jaké dopady měl projekt na fungování Vaší laboratoře? Pozitivní i negativní (E.Q 2.1 a 2.5):
6. Jaké dopady měla projekt v širším kontextu? Pozitivní i negativní (dopad se případně na bezpečnost potravin, kvalitu živočišné výroby (E.Q 2.2)
7. Dokázal/a byste identifikovat nějaký vnější vliv, který pozitivně či negativně ovlivnil dopady/výsledky projektu? (E.Q 2.2)
8. Měl projekt nějaké vedlejší, nezamýšlené dopady? (vliv na fungování laboratoře, personální zajištění chodu, další vzdělávání apod.)(E.Q 2.6)
9. Ovlivnil projekt nějakým způsobem (zprostředkovaně, nezamýšleně) jinou skupinu cílovou (laboranti, inspektoři, farmáři) (E.Q 2.6)
10. Docházelo během realizace projektu k nadbytečnému čerpání finančních zdrojů? Považujete některé z realizovaných aktivit nebo nákladů (např. za materiální vybavení) za zbytečné? Pokud ano, uveďte příklad a zdůvodněte. (EQ 1.3)
11. Co považujete za klíčovou aktivitu realizovanou v rámci projektu z hlediska dosažení cíle projektu, tedy sladění legislativy EU a BiH pro umožnění exportu živočišných produktů do zemí EU. (E.Q 1.4)
12. Jak hodnotíte realizátora projektu (na škále?) z pohledu kvality zpracování projektu? Uveďte, v čem spatřujete jeho přínos a naopak kde vidíte mezery, kde se dalo něco zlepšit. (E.Q 1.5) (a k E.Q 2.4):
13. Jak hodnotíte realizátora projektu (na škále?) z pohledu rozsahu zpracování projektu? Byl projekt realizován v dostatečném rozsahu, chybělo Vám v něm něco? Máte v úmyslu rozšiřovat spektrum metod testování živočišných produktů – pokud ano, tak jakým způsobem, v jaké spolupráci? (E.Q 1.5)
14. Jak hodnotíte zapojení partnera projektu (FARMA) (na škále?) z pohledu míry zapojení do projektu a přínosu jeho zapojení do projektu? Uveďte, v čem spatřujete jeho přínos a naopak kde vidíte mezery, kde se dalo něco zlepšit. (E.Q 1.5)
15. Mohl byste srovnat, popsat výhody a nevýhody spolupráce na tomto projektu oproti jiným rozvojovým projektům realizovaným ve vaší instituci (pokud nějaké existují) (E.Q 1.7)
16. Navázali jste na projekt nějakými dalšími aktivitami či projekty? (E.Q 1.10)
17. Spolupracujete i nadále s realizátorem projektu či dodavateli, kteří byli do projektu zahrnuti? (E.Q. 3.1)
18. Daří se Vám provádět i nadále všechny metody testování, které byly v rámci projektu představeny? Pokud ne tak které a proč?
19. Jak v současnosti pracujete s materiálem/technikou, který jste během projektu získali? Využíváte veškeré vybavení? Pokud ne, tak které a proč ne? (E.Q 2.8)

20. Jsou všichni podpoření laboranti stále Vašimi zaměstnanci? Jak zajišťujete, aby know-how neodešlo spolu s odchodem proškolených laborantů?
21. Ocenili byste další návazný projekt či projekt obdobného charakteru? Proč? (E.Q 3.2)

Okruhy/otázky pro fokusní skupinu laborantů:

1. Jak hodnotíte realizaci projektu po obsahové i formální/organizační stránce? (Relevance vybraných metod, kvalita a způsob výuky, dostatečné materiální a personální zabezpečení apod.) (EQ 1.1 a 1.2)
2. Jaká z projektových aktivit pro Vás byla nejpřínosnější?
3. Považujete některou aktivitu či součást projektu za zbytečnou?
4. Setkali jste se během realizace projektu s nějakými obtížemi? Zaskočilo Vás něco? (EQ 1.3, 1.4)
5. Naplnila realizace projektu Vaše očekávání? Dosáhl projekt vytyčených cílů? Kterých cílů případně nedosáhl a proč?
6. Jaké dopady měl projekt na fungování Vaší laboratoře? Pozitivní i negativní (E.Q 2.1 a 2.5):
7. Jaké dopady měl projekt v širším kontextu? Pozitivní i negativní (doptat se případně na bezpečnost potravin, kvalitu živočišné výroby (E.Q 2.2)
8. Dokázal/a byste identifikovat nějaký vnější vliv, který pozitivně či negativně ovlivnil dopady/výsledky projektu? (E.Q 2.2)
9. Měl projekt nějaké vedlejší, nezamýšlené dopady? (vliv na fungování laboratoře, personální zajištění chodu, další vzdělávání apod.)(E.Q 2.6)
10. Ovlivnil projekt nějakým způsobem (zprostředkovaně, nezamýšleně) jinou skupinu cílovou (laboranti, inspektoři, farmáři) (E.Q 2.6)
11. Docházelo během realizace projektu k nadbytečnému čerpání finančních zdrojů? Považujete některé z realizovaných aktivit nebo nákladů (např. za materiální vybavení) za zbytečné? Pokud ano, uveďte příklad a zdůvodněte. (EQ 1.3)
12. Jak hodnotíte realizátora projektu (na škále?) z pohledu kvality zpracování projektu? Uveďte, v čem spatřujete jeho přínos a naopak kde vidíte mezery, kde se dalo něco zlepšit. (E.Q 1.5) (a k E.Q 2.4):
13. Jak hodnotíte realizátora projektu (na škále?) z pohledu rozsahu zpracování projektu? Byl projekt realizován v dostatečném rozsahu, chybělo Vám v něm něco? Máte v úmyslu rozšiřovat spektrum metod testování živočišných produktů – pokud ano, tak jakým způsobem, v jaké spolupráci? (E.Q 1.5)
14. Mohl byste srovnat, popsat výhody a nevýhody spolupráce na tomto projektu oproti jiným rozvojovým projektům realizovaným ve vaší instituci (pokud nějaké existují) (E.Q 1.7)
15. Navázali jste na projekt nějakými dalšími aktivitami či projekty? (E.Q 1.10)
16. Spolupracujete i nadále s realizátorem projektu či dodavateli, kteří byli do projektu zahrnuti? (E.Q. 3.1)
17. Daří se Vám provádět i nadále všechny metody testování, které byly v rámci projektu představeny? Pokud ne tak které a proč?
18. Jak v současnosti pracujete s materiálem/technikou, který jste během projektu získali? Využíváte veškeré vybavení? Pokud ne, tak které a proč ne? (E.Q 2.8)
19. Ocenili byste další návazný projekt či projekt obdobného charakteru? Proč? (E.Q 3.2)

Příloha č. 5: Zpracované dotazníky

Teze pro dotazník a skupinový rozhovor s veterinárními inspektory:

1. Byli jste proškoleni svými nadřízenými (škooliteli) ve způsobu odběru a nakládání se vzorky pro monitoring reziduí inhibičních látek a látek kontaminujících (dále jen MRIL)?
 - Ano
 - Ne
2. Pokud ano, uveďte, kolik školení na toto téma jste v posledních 4 letech absolvoval.
3. Máte pocit, že byste potřeboval další vzdělání v oblasti odběru vzorků pro monitoring reziduí?
 - Ano
 - Ne
 - nevím
4. Pokud ano, můžete specifikovat, čeho by se mělo týkat?
5. Uveďte, do jaké míry jsou pravdivá následující tvrzení o Vaší praxi v posledních 4 letech:

	Rozhodně ne	Ne	Nevím	Ano	Rozhodně Ano
Umím lépe/kvalitněji odebrat vzorky pro MRIL					
Umím lépe vyplnit protokol o odběru vzorku tak, že mnou odebrané vzorky jsou dosledovatelné					
Zlepšil jsem způsob zabalení a uchovávání odebraného vzorku pro jeho transport do laboratoře					

6. Prosím rozepište, jak konkrétně se Vaše praxe v posledních 4 letech změnila:
7. Zaznamenal jste u Vámi odebraných vzorků pozitivní výsledek?
 - Ano
 - Ne
 - Nevím, informace o výsledcích nemám
8. Pokud ano, popište prosím, jak jste situaci řešil?
9. Stalo se Vám v posledních 4 letech, že jste nebyl(a) schopen(na) odebrat vzorky pro monitoring reziduí tak, jak po Vás požadoval SVO (dodržet počet vzorků, typ vzorků, atd.)?
 - Ano
 - Ne
 - Nevím, nevzpomínám si
10. Pokud ano, uveďte z jakého důvodu a jak jste situaci řešil/a.
11. Zaškrtněte, se kterým výrokem nejvíce souhlasíte:
 - Systém MRIL je v BaH plně implementován a zaručuje dohledatelnost všech vzorků a výsledků

- Systém MRIL v BaH je zaveden, ale jeho implementace zatím není dostatečná
- Systém MRIL v BaH je zavedený částečně a jeho funkčnost zatím není dostatečná
- Systém MRIL v BaH nefunguje
- Nevím

12. Prostor pro komentář odpovědi:

13. V případě výhrad k fungování systému MRIL v BaH, prosím uveďte, v čem spatřujete jeho nedostatky.

14. Máte pocit, že v důsledku činnosti veterinární inspekce došlo v posledních 4 letech ke zvýšení kvality a bezpečnosti potravin v BaH?

- Ano
- Ne
- Nevím

Teze pro dotazník a rozhovor s konečnými příjemci:

1. Jste
 - Primární producent
 - Zpracovatel
 - Primární producent i zpracovatel

2. Zaškrtněte, prosím jaké komodity vyrábíte/zpracováváte:
 - Vejce a výrobky z vajec
 - Med
 - Mléko a mléčné výrobky
 - Maso a masné výrobky
 - Ryby a výrobky z ryb
 - Jiné, prosím vypište:

3. Chodí k Vám veterinární inspektoři a odebírají vzorky pro potřeby monitoringu reziduí?
 - Ano
 - Ne
 - Nevím

4. Pokud ano, zaznamenal(a) jste v posledních 4 letech nějakou změnu v této praxi při odběru vzorku?
 - Ano
 - Ne
 - Nevím, nedokážu odpovědět

5. Pokud ano, prosím popište tuto změnu.

6. Představuje pro Vás systém monitoringu reziduí zvýšenou administrativní zátěž?
 - Ano
 - Ne
 - Nevím

7. Máte pocit, že v důsledku monitoringu reziduí prováděného veterinární inspekci došlo v posledních 4 letech ke zvýšení kvality a bezpečnosti potravin v BaH?
 - Ano
 - Ne
 - Nevím

8. Pokud ano, prosím popište, v čem změnu pozorujete:

9. Exportujete své produkty živočišného původu (dále PŽP) do zemí EU?

- Ano
- Ne

10. Pokud ano, zaškrtněte, se kterým z následujících tvrzení se nejvíce ztotožňujete.

- V posledních 4 letech jsem začal nově exportovat PŽP do zemí EU
- V posledních 4 letech došlo k navýšení objemu exportu PŽP do zemí EU
- V posledních 4 letech nedošlo ke zvýšení exportu PŽP do zemí EU
- V posledních 4 letech objem exportu PŽP do zemí EU poklesl

11. Prosím, uveďte, z jakého důvodu k výše uvedené změně došlo.

12. Pokud ano, považujete proces schvalování vývozu vašich produktů do zemí EU za transparentní?

- Ano
- Ne
- Nedokážu posoudit

13. Pokud ne, můžete uvést, v čem spatřujete problém?

14. Máte pocit, že se v posledních 4 letech obecně zlepšil přístup potravin živočišného původu z BiH na trhy EU?

- Ano
- Ne
- Nevím

15. Pokud ano, v čem konkrétně?

Příloha č. 6: Výsledky dotazníkových šetření

Výsledky dotazníkového šetření – veterinární inspektoři:

1. Byli jste proškoleni svými nadřízenými (škooliteli) ve způsobu odběru a nakládání se vzorky pro monitoring reziduí inhibičních látek a látek kontaminujících (dále jen MRIL)?

- Ano
- Ne

ANO	25
NE	9
bez odpovědi	4

2. Pokud ano, uveďte, kolik školení na toto téma jste v posledních 4 letech absolvoval.

24 odpovědí
průměr 3,4
nejčastěji 4

3. Máte pocit, že byste potřeboval další vzdělání v oblasti odběru vzorků pro monitoring reziduí?

- Ano
- Ne
- Nevím

ANO	13	34,2
NE	14	36,8
Nevím	7	18,4
bez odpovědi	4	10,5

4. Pokud ano, můžete specifikovat, čeho by se mělo týkat?

Bylo by potřeba do systému vzorkování reziduí zahrnout i jednotlivé producenty, kteří nemají certifikované/odsouhlasené zázemí/vybavení - facilities a najít způsob, jak i malé producenty živočišných produktů zahrnout do systému monitoringu
Každý vzorek je sám o sobě specifický, způsoby odběru vzorků se liší dle materiálu, podmínek, počasí, ročního období atd. - toto vše je třeba vzít v potaz v průběhu odběru vzorků
Kdyby to bylo možné, zajistit, aby všichni inspektoři BiH prováděli svoje povinnost řádně co se týče odebírání vzorků a aby se odebíralo podle plánu, ne aby někdo udělal 100 % a jiný 20 - 30 %
Představení nových metod, lepší vybavení, více vzdělání
Odběr reprezentativních vzorků, vyplňování zápisníku
Rezidua v syrovém mléce
Metody odběru vzorků, označování a vyplňování údajů do zápisníku

Zdravotní nezávadnost/bezpečnost potravin je jedním z nejdůležitějších požadavků na monitoring reziduí u živočichů a jejich produktů
Jak správně označit vzorky a odeslat je na analýzu
Čas odběru, způsob odběru a uskladnění i způsob transportu vzorků do laboratoře
Čas, způsob a místo odběru vzorků

5. Uveďte, do jaké míry jsou pravdivá následující tvrzení o Vaší praxi v posledních 4 letech:

	Rozhodně ne	Ne	Nevím	Ano	Rozhodně Ano
Umím lépe/kvalitněji odebrat vzorky pro MRIL	1	1	3	21	6
Umím lépe vyplnit protokol o odběru vzorku tak, že mnou odebrané vzorky jsou dosledovatelné	1	2	2	19	9
Zlepšil jsem způsob zabalení a uchování odebraného vzorku pro jeho transport do laboratoře	1	2	3	19	8

Prosím rozepište, jak konkrétně se Vaše praxe v posledních 4 letech změnila:

Hlavně jsem získal zkušenost s odběrem vzorků, dříve jsem podobné úkony nedělal
Přesnější a kvalitnější odebrání vzorků, lepší výběr matrixu/subjektu, ze kterého se má odebrat, lepší způsob balení vzorků
Od začátku je má praxe stejná, zápisník se snadno vyplní při odběru vzorků dávám pozor, aby byl reprezentativní dle typu matrice, která se analyzuje, hledám místa, kde nebyl proveden odběr mými kolegy, abychom rozšířili pokrytí. Dále, navrhuji zodpovědným za plánování odebrání vzorků, aby vzorky byly analyzovány nejen na běžné věci, ale také na rezidua, což by pomohlo kontrole inspektorů....
V posledních dvou letech odebráme vzorky v souladu s letošním NRMP, určitý počet vzorků se odebrá každý měsíc, výsledky laboratorních analýz posílají na Úřad pro veterinářství, inspektor, který vzorek odebral, informuje o výsledku zákazníka. Doposud se mi nestalo, ať již z technických či jiných příčin, že bych neodebrala požadovaný počet a typ vzorků pro analýzu.
vše se dělá stejně jako před 4 roky
Kvalitnější vybavení pro odebrání vzorků k dispozici, lepší komunikace s Úřadem zpro veterinářství BiH, pravidelnější a rychlejší posílání vzorků do laboratoří
V tom směru. Že se snažím co nejrychleji dodat vzorek určené laboratoři v určeném/adekvátním kontejneru, se správnou teplotou, zápisník o odebrání a dodání vzorku je na to jasněji navázán
Díky vzdělávání lépe odebrám vzorky, vypisuji zápisník, lépe balím vzorky
Jsem v práci rychlejší a efektivnější
přijetím nové legislativy se nastavuje a mění praxe v provádění inspektorského dohledu
Nyní víte kde, proč a jak se vzorky odebrávají a proč je potřeba zkoumat určité typy produktů na určité látky
Nic se nezměnilo, v posledních 7 letech jako inspektor stále stejně odebrám vzorky na rezidua a

vyplňuji zápisník a odesílám vzorky
Díky vzdělávání
Vlastně nic moc, ale pořád se něco vylepšuje
Zlepšil se způsob odebírání vzorků, balení, uchovávání a předávání vzorků, stejně jako zkušenost a způsob postupu v případě pozitivního nálezu
Testováním potřebného množství vzorků se efektivněsledování hladiny reziduí ve tkáních a živočišných organismech, stejně jako v produktech živočišné výroby, což umožňuje včasnou reakci a přijetí opatření pro zajištění bezpečnosti potravin živočišného původu a ochranu veřejného zdraví.
Naučil jsem se jak odebrat vzorky i jak s nimi nakládat do chvíle, než je odešlu do laboratoře a jak správně vyplnit zápis o odebrání vzorku
Vyšší kvalita odběru vzorků a učinění nezbytných opatření dle výsledků analýzy
Jako veterinární inspektor pracuji 2 roky
Jsem organizováni SVO ve smyslu plánu odběru vzorků a také částečně materiálního vybavení
Nezměnila se

6. Zaznamenal jste u Vámi odebraných vzorků pozitivní výsledek?

- Ano
- Ne
- Nevím, informace o výsledcích nemám

ANO	8
NE	26
bez odpovědi	4

7. Pokud ano, popište prosím, jak jste situaci řešil?

V posledních 4 letech jsem měl pouze 1 pozitivní vzorek - olovou v medu, kde jsme určili důvodem kontaminace je transport úlů autem, čímž byly úly přímo vystaveny výfukovým plynům z aut
V souladu s předpisem Rozhodnutí o implementaci NPRM, tzv. follow-up, znovu prošetření, odebrání vzorků, monitoring dohledatelnosti, určení míry zákazu provozu
Follow-up
Určení příčiny pozitivního nálezu, doporučení výrobci, po zavedení doporučení obnovení testování (poté co opakované testy již byly normální)
Postupuje se dle follow-up, provedeno vyšetřování u výrobce a spolupracující farmy odkud pocházela zvířata (revize dokumentace a stavu, farma pod oficiálním dohledem, nový oděbr vzorků) , aby se určil důvod přítomnosti reziduí, po určení důvodu přítomnosti reziduí je teno odstraněn v souladu s zákonnými předpisy.
Začít s vyšetřováním pro zjištění příčiny nálezu rezidua - sběr všech informací pro určení původu zvířat (farmy, ze které zvířata pochází), překontorlování záznamů o léčení, užití léčiv, vysazení léčiv apod. (- If it has been treated check when completed treatment (outpatient protocol in veterinary organizacii). - Eliminate or reduce to the lowest possible level of the cause that led to the occurrence of residues About all the activities carried out veterinary inspector notifies ultrasound / CCC BiH. The result of the analysis of tune - the product is harmless removed. "
Vzorek byl podezřelý, po obdržení výsledků provedeno šetření a nové odebrání vzorku, který byl v pořádku
Realizace procedur dle follow-up

Příloha č. 6: Výsledky dotazníkových šetření - inspektoři

8. Stalo se Vám v posledních 4 letech, že jste nebyl(a) schopen(na) odebrat vzorky pro monitoring reziduí tak, jak po Vás požadoval SVO (dodržet počet vzorků, typ vzorků, atd.)?
- Ano
 - Ne
 - Nevím, nevzpomínám si

ANO	3
NE	26
nevím	5
bez odpovědi	4

9. Pokud ano, uveďte z jakého důvodu a jak jste situaci řešil/a.

Protože jsem jediný veterinární inspektor ve vedení (directorate, administration), tak kvůli jiným povinnostem nejsem vždy schopen zcela naplňovat plán jednotlivých měsíců a nemám vždy k dispozici vozidlo
V posledním "kole" jsem neměl zápisník a kvůli tomu jsem neodebral vzorky
Větší počet vzorků podle pánu, které nebylo možné naplnit kvůli nedostatku podnikatelských subjektů

10. Zaškrtněte, se kterým výrokem nejvíce souhlasíte:

- Systém MRIL je v BaH plně implementován a zaručuje dohledatelnou všech vzorků a výsledků
- Systém MRIL v BaH je zaveden, ale jeho implementace zatím není dostatečná
- Systém MRIL v BaH je zavedený částečně a jeho funkčnost zatím není dostatečná
- Systém MRIL v BaH nefunguje
- Nevím

Systém MRIL je v BaH plně implementován a zaručuje dohledatelnou všech vzorků a výsledků	9
Systém MRIL v BaH je zaveden, ale jeho implementace zatím není dostatečná	15
Systém MRIL v BaH je zavedený částečně a jeho funkčnost zatím není dostatečná	5
Systém MRIL v BaH nefunguje	0
Nevím	4
bez odpovědi	5

Prostor pro komentář odpovědi:

Vždy existují možnosti lepšího a kvalitnějšího odběru vzorků, transportu výběru laboratoře
Jsem veterinární inspektor a MRIL jen jedna část mé práce, pro mě je implementace monitoringu mimo jiné znamená jeho harmonizaci s ostatními typy kontrol produktů živočišného původu
Počet vzorků by měl být vyšší a spektrum analýz by se mělo rozšířit
Rozdělení počtu vzorků jednotlivých typů produktů je třeba přizpůsobit jednotlivým regionům či kapacit produkce v těchto regionech. Např. zvýšení počtu vzorků mléka a snížení vzorků u vajec v naší Hercegovobosenské župě.
V období březen 2016 jsem odebírala vzorky syrového mléka v mléčných farmách, jeden nález

(výsledek???) jsem neobdržela, jednalo se o nález Chloramfenikolu a Antibiotik B1 v syrovém mléku
Nic důležitého
Nemám k dispozici informace o celkovém počtu subjektů, které musí být kontrolovány v BiH, proč je naplánováno odebrat tolik a tolik vzorků toho a toho typu a proč je třeba testovat přítomnost právě té látky
Je třeba častější odběr vzorků
Myslím, že monitoring nepokrývá všechny municipality
Období realizace během celého roku
Bez komentáře
Nedostatečné materiální vybavení

11. V případě výhrad k fungování systému MRIL v BaH, prosím uveďte, v čem spatřujete jeho nedostatky.

Je potřeba poskytnout finanční prostředky pro inspektory, kteří provádí odběr vzorků a také vozidla
Dlouhé čekání na výsledky analýz a získání zpráv
Již jsem se vyjádřila v souvislosti s metodami odebírání vzorků a potřeby s tím spojeného vzdělávání
Na začátku roku by bylo dobré mít plán na celý rok dopředu, abychom mohly lépe plnit odběr vzorků, lepší komunikace s SVO
Poznámka se vztahuje k tomu, že je potřeba začátkem roku obdržet plán MRIL abychom mohli práce harmonizovat s dalšími povinnostmi naší instituce
Špatné plánování, nikdo nekontaktuje inspektory kvůli plánování, aby mohli snáze určit frekvenci odběru vzorků v průběhu celého roku.
Nevšiml jsem si nedostatků
Financování zpomaluje proces plné implementace
Ubírání času na běžné/pravidelné povinnosti municipálního veterinárního inspektora, veliký počet vzorků které je třeba dle plánu odebrat, nějaké technické problémy týkající se odběru vzorků

12. Máte pocit, že v důsledku činnosti veterinární inspekce došlo v posledních 4 letech ke zvýšení kvality a bezpečnosti potravin v BaH?

- Ano
- Ne
- Nevím

Ano	29
NE	2
Nevím	3
bez odpovědi	4

Výsledky dotazníkového šetření – koneční příjemci:

1. Jste

- Primární producent
- Zpracovatel
- Primární producent i zpracovatel

primární producent	8
zpracovatel	3
primární producent i zpracovatel	6

2. Zaškrtněte, prosím jaké komodity vyrábíte/zpracováváte:

- Vejce a výrobky z vajec
- Med
- Mléko a mléčné výrobky
- Maso a masné výrobky
- Ryby a výrobky z ryb
- Jiné, prosím vypište:

Vejce a výrobky z vajec	4
Med	4
Mléko a mléčné výrobky	6
Maso a masné výrobky	7
Ryby a výrobky z ryb	0
Jiné, prosím vypište:	0

3. Chodí k Vám veterinární inspektoři a odebírají vzorky pro potřeby monitoringu reziduí?

- Ano
- Ne
- Nevím

Ano	14
Ne	3

4. Pokud ano, zaznamenal(a) jste v posledních 4 letech nějakou změnu v této praxi při odběru vzorku?

- Ano
- Ne
- Nevím, nedokážu odpovědět

Ano	5
Ne	5
Nevím, nedokážu odpovědět	3

5. Pokud ano, prosím popište tuto změnu.

Zlepšení.
Není naplánováno, jak často bude odběr probíhat a stanoven počet vzorků.
Zlepšení.
Pravidelné odběry vzorků.
Častější odběry vzorků.

6. Představuje pro Vás systém monitoringu reziduí zvýšenou administrativní zátěž?

- Ano
- Ne
- Nevím

Ano	8
Ne	7
Nevím	2

7. Máte pocit, že v důsledku činnosti veterinární inspekce došlo v posledních 4 letech ke zvýšení kvality a bezpečnosti potravin v BaH?

- Ano
- Ne
- Nevím

Ano	4
Ne	5
Nevím	8

8. Pokud ano, prosím uveďte čemu změnu přisuzujete.

Je méně případů otravy.
Vývoz.
Pravidelné odběry vzorků snižují možnost výskytu výrobku nebezpečného pro lidské zdraví na trhu.
Častější odběr vzorků zajišťuje lepší kontrolu a lepší kvalitu konzumních vajec.

9. Exportujete své produkty živočišného původu (dále PŽP) do zemí EU?

- Ano
- Ne

Ano	2
Ne	15

10. Pokud ano, zaškrtněte, se kterým z následujících tvrzení se nejvíce ztotožňujete.

- V posledních 4 letech jsem začal nově exportovat PŽP do zemí EU
- V posledních 4 letech došlo k navýšení objemu exportu PŽP do zemí EU
- V posledních 4 letech nedošlo ke zvýšení exportu PŽP do zemí EU
- V posledních 4 letech objem exportu PŽP do zemí EU poklesl

V posledních 4 letech jsem začal nově exportovat PŽP do zemí EU	2*
V posledních 4 letech došlo k navýšení objemu exportu PŽP do zemí EU	0
V posledních 4 letech nedošlo ke zvýšení exportu PŽP do zemí EU	0
V posledních 4 letech objem exportu PŽP do zemí EU poklesl	0

* Primární producent mléka a mléčných výrobků a masa a masných výrobků
Zpracovatel mléka a mléčných výrobků

11. Prosím, uveďte, z jakého důvodu k výše uvedené změně došlo.

Zavedením procedur.

12. Pokud ano, považujete proces schvalování vývozu Vašich produktů do zemí EU za transparentní?

Ano	2
Ne	0
Nevím	0

13. Pokud ne, můžete uvést, v čem spočívá problém?

14. Myslíte si, že se v posledních 4 letech zlepšil přístup PŽP z BiH na trhy EU?

- Ano
- Ne
- Nevím

Ano	3*
Ne	7
Nevím	7

* Primární producent a zpracovatel masa a masných výrobků
Zpracovatel mléka a mléčných výrobků
Zpracovatel masa a masných výrobků

15. Pokud ano, v čem konkrétně?

Začíná zvažovat možnost exportu.
Kvalita.
Umožněn export mléka a mléčných výrobků na trhy EU. Zůstává inspekce EU v zařízeních na zpracování masa, která splňují podmínky pro vývoz drůbežího masa do EU.

Příloha č. 7: Shrnutí v anglickém jazyce

Summary

Purpose of the evaluation

The purpose of the evaluation is to assess the effects of the project “Strengthening capacity of veterinary laboratories and veterinary inspection services for implementation of National Residue Monitoring Program (NRMP) in accordance with EU standards” (or the Project), supported by the Czech Development Cooperation (CDC) in the sector of public administration and civil society in Bosnia and Herzegovina (BiH). Its key objective is to acquire independent, objectively substantiated and consistent findings, conclusions and recommendations applicable in decision-making of the Czech Ministry of Foreign Affairs and Czech Development Agency on the focus and implementation methods of CDC in relevant sector in BiH in future. The evaluation will feed into the overall evaluation of the Development Cooperation Strategy of the Czech Republic for 2010-2017. A secondary objective of this evaluation is a pilot application of a new methodology for evaluation of cross-cutting principles of CDC, elaborated by the Institute for Evaluations and Social Analyses, Ltd. with the support by program Omega of the Technology Agency of the Czech Republic.

Short description of evaluated interventions and context

The project “Strengthening capacity of veterinary laboratories and veterinary inspection services for implementation of National Residue Monitoring Program (NRMP) in accordance with EU standards” was aimed at supporting the export of products of animal origin from BiH to EU markets. Within this scope the project focused on three key areas:

- Strengthening the capacities of three selected laboratories in residue monitoring analyses
- Strengthening the capacities of veterinary inspection services by the means of trainings for veterinary inspectors
- Support and facilitation of the process of NRMP implementation within the administrative structure of BiH

Identification of the Project was based on the need to align the system of residue monitoring in BiH with EU standards in order to enable the export of products of animal origin to European markets. This need became even more imminent with the entrance of Croatia, a significant trading partner, to the EU, when Croatia had to close its market to these products from BiH.

Identification of the evaluation team

The evaluation is implemented by HaskoningDHV Czech Republic, Ltd. The evaluation team consists of:

- Lukáš Maláč, key expert and project team leader
- Radim Gill, project supervisor, expert on project cycle management
- Lenka Žáková, expert in evaluation methodology
- Gabriela Bořilová, expert in the fields of food hygiene, technology and safety
- Alexandar Pljevaljic, local expert, consultant

Key findings and conclusions with respect to the evaluation assignment

Relevance of the Project in the sector of public administration and civil society (overlapping into the sector of agriculture) is evaluated as high. The focus of the Project is in line with available strategic documents as well as with the focus of the Development Cooperation Strategy of the Czech Republic in BiH for 2010-2017. The Project is consistent with strategic goals in the fields of support to development of public administration capacities, approximation with EU standards as a part of the accession process, rural and agriculture development, etc.

Stakeholders involved in the evaluation also assess the Project as highly relevant in the context of NRMP implementation. This programme implementation represents one of the key pre-requisites to opening of EU markets to the export of products of animal origin from BiH.

The logical framework of the Project is sufficiently complex; the Project addresses all the issues relevant to the formulated objective of the residue monitoring system set-up.

The **efficiency** of the Project is also assessed as high. This assessment is based on the following factors: the Project primarily aimed at “soft” activities, i.e. support of institutions in the implementation of NRMP, training of employees of laboratories and veterinary inspection services and at sharing of know-how and good practices. These activities were not cost-demanding – they were based on the available equipment (especially in supported laboratories). In case that purchase of material equipment / instruments was realized within the Project, less costly approaches were adopted (such as second hand instruments, etc.), with respect to fulfilling the requirements on its functionality and applicability.

Cooperation with the project FARMA (Fostering Agricultural Markets Activity) proved as very efficient. The cooperation enabled saving significant finances as well as energy, which would have had to be invested into setting up of a local office. Instead, the implementer of the CDC project had access to support and capacities of the project FARMA, which facilitated the implementation of CDC project activities. This cooperation secured organization support, back office as well as other services (especially with respect to communication with target groups) for the implementer of the CDC project. It considerably reduced the administrative and organizational demands on his operation in the target country and enabled him to focus fully on the contents of the Project.

Some limitations to the efficiency of the implemented activities were observed in cases of duplicate methods implementation in the supported laboratories (however, these cases were rather rare). Moreover, in some cases the actual implementation of certain analytical methods is not efficient for a laboratory due to very small number of samples, which are planned to be tested within NRMP implementation and, at the same time, and no commercial demand of them.

The **effectiveness** of the Project is assessed as high as well. This statement is supported by the mere fact that the NRMP was approved by respective authorities of the EU in 2015 and that it is formulated and implemented on annual basis.

Project activities focused primarily on capacity building in laboratories and implementation of new analytical methods. In result, a considerable increase of the share of samples for residue monitoring analyzed in BiH laboratories is registered: whereas at the beginning of the project implementation only 8 % of the samples were analyzed in BiH, the share increased to 62 % of the total number of samples in 2015 (however, this share represents only 38.5 % of the budget on analyses – almost two thirds of the budget was paid to laboratories outside BiH). Moreover, a larger number of analytical methods was validated and accredited with the support of the Project than it was originally planned.

Regarding the capacity building of veterinary inspection services, the project activities were aimed at the training of trainers of veterinary inspectors. Majority of the inspectors who took part in evaluation survey claim that the quality of their work increased as a direct effect of the training.

Significant deficiency of the NRMP system as whole is the absence of an information system, which would secure communication links between various components of the system and ensure proper circulation of the documents. It would also decrease the current dependence of the system on activities of the individual responsible employees of SVO.

Impacts of the Project fulfilled the expectations. New methods for residue monitoring were implemented and accredited in the supported laboratories and the share of analyses performed in BiH laboratories has increased. The quality of performance of the veterinary inspectors has raised as well, which mirrors in the decrease of numbers of improperly gathered samples within NRMP requirements as well as outside NRMP implementation. The Project had a positive impact on food

quality and safety as it raised the quality standards of production as well as the awareness of this issue among the final beneficiaries and general public.

The Project directly contributed to the EU markets opening to imports of milk and milk products from BiH in 2015.

Sustainability of the Project outcomes is rather high. Even though the Project had no explicit exit strategy the ownership of outcomes is fairly high – especially among supported laboratories and SVO. Laboratories have mastered the implemented methods and their employees are able to perform these analyses independently after the phase-out of the Project. The SVO performs its role of a guarantor of the processes of formulation, implementation and monitoring of NRMP and is highly motivated to carry on in this role without direct support of the Project (as the fulfillment of NRMP represents a key pre-requisite to the access of products of animal origin from BiH to EU markets).

The sustainability of the outcomes is weakened by the dependency of laboratories on the acquisition of public contract on performance of the analyses in a tender. Consequently, some of the implemented analytical methods are in fact not performed in the supported laboratories due to the fact, that a different laboratory (local or foreign) has won the contract. Another limitation to the ownership of the supported laboratories is the fact, that in some cases an “individual” rather than “institutional” ownership was achieved. In other words, the knowledge of implemented analytical methods and competence to perform them independently is associated with certain individuals and not the institution itself. This represents a serious risk to sustainability of these methods in the supported laboratories.

On the other hand, the ownership of project outcomes by the veterinary inspectorates is rather low. The inspectorates do not show an initiative to organize regular trainings for veterinary inspectors on their own in the field of sampling for NRMP, which would follow up the trainings provided by the Project in 2013.

Table: Summarization of conclusions

Criteria	Relevance	Efficiency	Effectiveness	Impacts	Sustainability
Assessment	High	High	High	Rather high	Rather high

Cross-cutting principles

The Project registered positive effects, particularly in the field of good governance and application of democratic principles. A system of periodic (annual) monitoring / evaluation of NRMP implementation with the participation of all relevant subjects was introduced. Moreover, the communication and general awareness of residue monitoring was strengthened among final beneficiaries as well as (to a lesser extent) among general public. Last but not least, transparent processes of selection of laboratories for analyses were strengthened.

In the field of human rights, gender equality and environment no significant effects of the Project were identified. The ratio of women in trainings was generally the same or even higher than the general ratio of female employees of supported institutions. In environment, some minor positive as well as negative effects were identified, however, these are indirect and rather insignificant in their scope (e.g. indirect impact on particular contaminants affecting the environment due to their monitoring or, on the other hand, a minor increase in production of hazardous waste in supported laboratories).

Important recommendations

Based on these conclusions, following recommendations were identified:

Process and system recommendations

Recommendation	Main recipient	Importance level
To emphasise the stakeholders analysis and partnership with well-established institutions at the local level to support the implementation of the projects in local context, especially in the sector of public administration and building of institutions.	CZDA, Implementer	1
Keep on building development with other donors and projects and implementation of multi-lateral projects with special emphasis on maximization of Czech FDC added value.	CZDA	1
Put more stress on project monitoring, definition quantifiable monitoring indicators of outcomes and data collection (especially baseline data which are difficult to obtain retrospectively)	CZDA	3

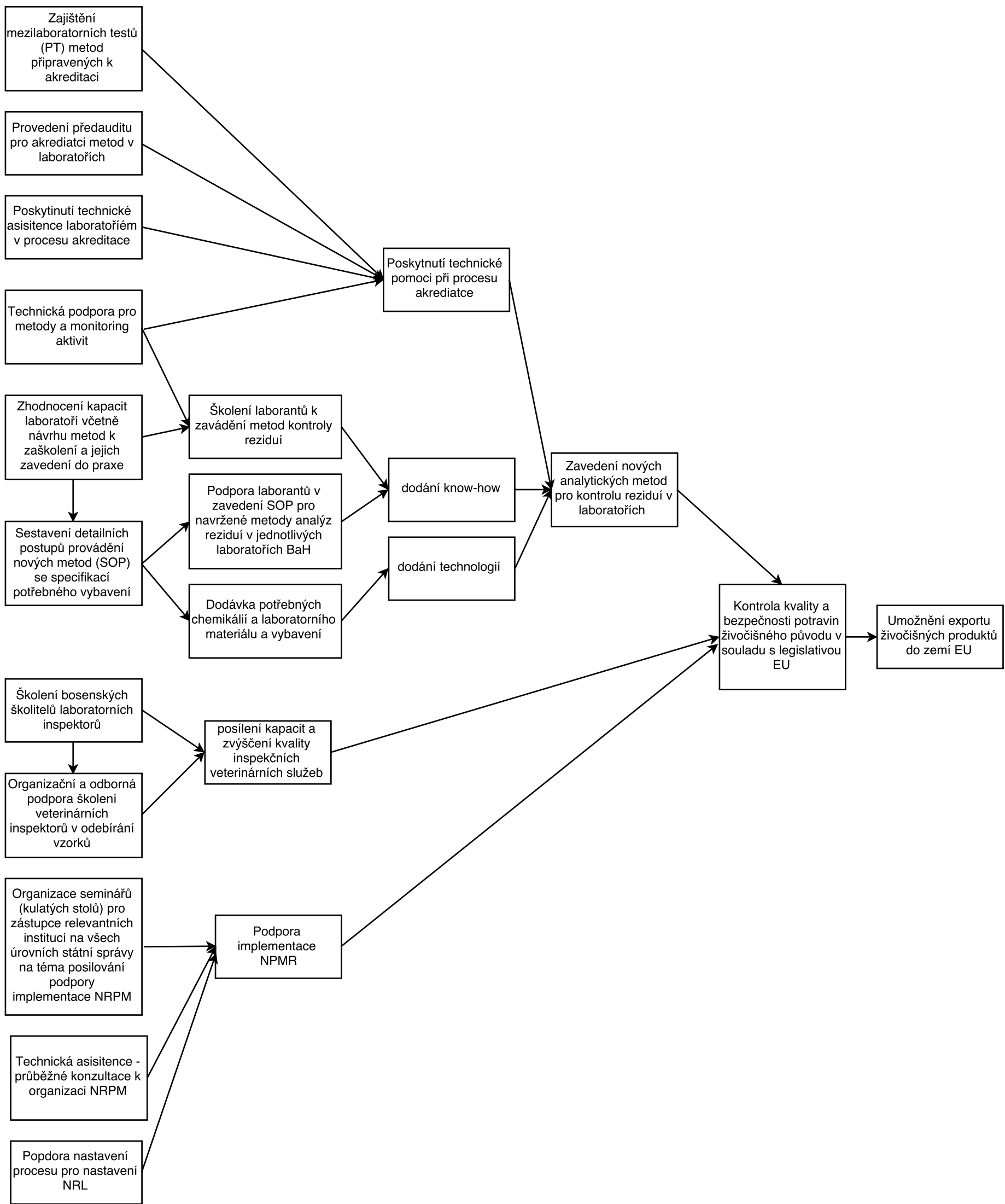
Sector recommendations

Recommendation	Main recipient	Importance level
Support of National Reference Laboratories introduction processes.	CZDA	2
Support of information system introduction and systematization of processes and communication, decreasing dependence on individuals.	CZDA	2
Cooperating with partners (FARMA II, other EU donors), focus on overcoming other obstacles of normative, legislative or administrative character (together with associated deficits in stated administration and other subjects capacities) which disable the export of animal origin products to EU – especially in the area of identification and registration of fatstock etc.	Embassy, CZDA	1
Develop activities supporting Bosnian sector strategies formulation – cooperating with other donors and stakeholders	Embassy, CZDA	3

Project recommendation

Recommendation	Main recipient	Importance level
Pay special attention to prevent duplicities in laboratories support, which decrease efficiency and sustainability of the outcomes.	Implementer, local partner	2
Stress the economic analysis and analysis of sustainability of introduced methods in case of further support of laboratory capacities	Implementer	2
Expand accreditations in the cases of methods that do not cover completely matrixes required by the SVO in particular lots of the tender.	Implementer	2

Příloha č. 8: Logický rámec

Příloha č. 9: Zadávací podmínky

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR

VYHLAŠUJE

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NA PLNĚNÍ VEŘEJNÉ ZAKÁZKY MALÉHO ROZSAHU S NÁZVEM „VYHODNOCENÍ PROJEKTU ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE ČESKÉ REPUBLIKY V SEKTORU STÁTNÍ SPRÁVA A OBČANSKÁ SPOLEČNOST (ZEMĚDĚLSTVÍ) V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ“ A VYZÝVÁ K PODÁNÍ NABÍDKY

INFORMACE O ZADAVATELI

Název zadavatele: Česká republika – Ministerstvo zahraničních věcí
Identifikační číslo: 45769851
DIČ: MZV není plátcem DPH
Sídlo zadavatele: Loretánské náměstí č. 101/5, Praha 1, PSČ 118 00

Ve věcných rozhodnutích a ve věcech smluvních zastupuje zadavatele:
PhDr. Hana Ševčíková, ředitelka odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci

Zaměstnanec pověřený organizací výběrového řízení:
Mgr. Dita Villaseca B. Kubíková, odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV
tel.: 224 18 2872, e-mail: dita_kubikova@mzv.cz

Předmět veřejné zakázky (NIPEZ 79998000-6 Služby profesionálních poradců)

Předmětem výběrového řízení organizovaného formou otevřené výzvy je vyhodnocení projektu zahraniční rozvojové spolupráce („ZRS“) České republiky v Bosně a Hercegovině v sektoru státní správa a občanská společnost (dle členění OECD-DAC¹) s přesahem do sektoru zemědělství s důrazem na dlouhodobé dopady a udržitelnost, i případný potenciál pro rozšíření rozvojové spolupráce či návaznou bilaterální spolupráci mimo rámec ZRS ČR. Konkrétně se jedná o projekt:

„Posilování kapacit veterinárních laboratoří a inspekčních veterinárních služeb zapojených do implementace Národního programu monitoringu reziduí v souladu se standardy EU“

gestor:	Česká rozvojová agentura
sektor:	státní správa a občanská společnost
doba realizace:	2012 – 2014
typ projektu:	rozpočtové opatření
realizátor:	Státní veterinární ústav Praha
celková výše prostředků na projekt ze ZRS:	6,13 mil. Kč

Hlavní zúčastněné strany

Ministerstvo zahraničních věcí ČR („MZV“) je v ZRS ČR odpovědné za koncepční řízení rozvojové spolupráce, včetně programování její bilaterální složky a vyhodnocování výsledků (evaluace).

Česká rozvojová agentura („ČRA“) působí od 1. ledna 2008 jako implementační agentura pro plnění úkolů v oblasti ZRS ČR, zejména pro přípravu a realizaci bilaterálních rozvojových projektů. V současné době je

¹ Výbor pro rozvojovou pomoc - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

v její gesci téměř celá šíře dvoustranných rozvojových projektů velkého rozsahu. ČRA je gestorem hodnoceného projektu.

Zastupitelský úřad ČR v Sarajevu („ZÚ“) zastupuje Českou republiku v Bosně a Hercegovině včetně oblasti rozvojové spolupráce. Konkrétně je úkoly koordinace a monitoringu ZRS pověřen diplomatický pracovník ZÚ.

Realizátor

Státní veterinární ústav Praha realizoval hodnocený projekt formou rozpočtového opatření na základě veřejné zakázky vypsané Českou rozvojovou agenturou na základě výběrového řízení.

Partnerské organizace

Státní veterinární kancelář Bosny a Hercegoviny

FARMA (Fostering Agricultural Markets Activity) – program činností zaměřených na podporu zemědělských aktivit (SIDA ve spolupráci s USAID a ČRA)

Cílové skupiny (benefičienti) projektu – zaměstnanci státní veterinární laboratoře a inspekční veterinární služby zapojené do implementace NRMP (National Residue Monitoring Plan), školitelé veterinárních inspektorů (ze Státní veterinární kanceláře Bosny a Hercegoviny, či inspektorátů na úrovni entit) a jejich prostřednictvím zemědělské a potravinářské podniky, družstva i produkční kooperativy, které vyvážejí do členských či kandidátských zemí EU, ale i relevantní zemědělské subjekty s rostoucím potenciálem pro tento vývoz; zemědělci, kteří dodávají své produkty k dalšímu zpracování větším podnikům, a jejich rodiny.

Další informace k vyhodnocení

Výběr projektu ZRS ČR pro tuto evaluaci byl uskutečněn na základě potřeby zvážit pokračování realizace zahraniční rozvojové spolupráce České republiky v sektoru státní správa a občanská společnost, event. v sektoru zemědělství v Bosně a Hercegovině se **zohledněním výstupů z dosavadních evaluačních cyklů včetně doporučení vzešlých z komplexního vyhodnocení evaluačních zpráv za roky 2012-13 a systému evaluací MZV**, které proběhlo v roce 2014. Reflektována byla také aktuální potřeba ČRA vypracovat jednotlivé **sektorové strategie** v partnerských zemích ZRS ČR. Projekt pro toto vyhodnocení byl vybrán i se zřetelem na skutečnost, že **vyhodnocení** by mělo být provedeno s důrazem na jeho **dlouhodobé dopady a udržitelnost**. Toto vyhodnocení bude zároveň jedním z podkladů pro celkové vyhodnocení Koncepce ZRS ČR v letech 2010 – 2017.

Cíle a účely evaluace

Evaluace projektů ZRS ČR jsou realizovány na základě **zákona č. 151/2010 Sb.**, o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci, dále **Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR** (usnesení vlády č. 366 ze dne 24. května 2010), jednotlivých usnesení vlády k ZRS a střednědobému výhledu, příslušných ustanovení **Metodiky projektového cyklu dvoustranných projektů zahraniční rozvojové spolupráce a jednotlivých relevantních strategických dokumentů platných v Bosně a Hercegovině**.

Hlavním **účelem** evaluací je získat **nezávislé, objektivně podložené a konzistentní zjištění, závěry a doporučení** využitelná při rozhodování MZV ve spolupráci s ČRA o **budoucím zaměření a způsobu realizace ZRS ČR v dané zemi a sektoru**.

Cílem této konkrétní evaluace je, na základě vyhodnocení projektu realizovaného v gesci ČRA v letech 2012 - 2014, poskytnout **doporučení k působení ČR v sektoru státní správa a občanská společnost, event. v sektoru zemědělství z pohledu poptávky Bosny a Hercegoviny**.

Vyhodnocení proběhne **dle mezinárodně uznávaných kritérií OECD/DAC a dalších zadaných kritérií** (viz níže). Dalším neméně důležitým očekávaným výstupem je posouzení, zda a jak byly rozvojové aktivity reprezentované uvedenými projekty **provázané s relevantními strategickými dokumenty ZRS ČR a partnerské země**; zda a jakým způsobem byly provázané s dalšími aktivitami ZRS ČR a/nebo jiných donorů ve stejném sektoru; zda došlo v rámci realizace projektu ke **koordinaci a komunikaci s ostatními českými aktéry ZRS**, apod.

Od evaluačního týmu zadavatel dále očekává, s přihlédnutím ke způsobu zadání projektů (**rozpočtové opatření**), **posouzení intervenční logiky** v kontextu daného tématu, vč. analýzy klíčových předpokladů a rizik pro dosažení cílů, případně rozbor metodologických překážek a limitů evaluace. Pokud by evaluační tým shledal intervenční logiku v projektové dokumentaci za neúplně či nepřesně definovanou, je očekáváno provedení tzv. **rekonstrukce intervenční logiky** jako součást prací na této evaluaci. V rámci posouzení intervenční logiky zadavatel uvítá porovnání se současnou praxí ČRA při zadávání tematicky obdobných projektů.

Evaluační kritéria dle OECD/DAC

Zjištění a závěry z nezávislé evaluace mají poskytnout pohled na působení ČR v **sektoru státní správa a občanská společnost, event. v sektoru zemědělství v Bosně a Hercegovině** v hodnoceném období, včetně vyhodnocení aktivit z hlediska mezinárodně uznávaných evaluačních kritérií OECD/DAC, tj. relevance, efektivity (hospodárnosti), efektivnosti (účelnosti) a **zejména dopadů a jejich udržitelnosti**. Stručné definice těchto kritérií dle OECD/DAC jsou následující:²

Relevance – míra, ve které rozvojová intervence odpovídá potřebám, prioritám a koncepcím cílové skupiny, partnerské (přijímající) země a dárcovské země.

Efektivita (hospodárnost) – míra využití zdrojů (časového plánu, odborných znalostí, administrativy a managementu, finančních prostředků, atd.) s ohledem na reálně dosažené výstupy. Realizované aktivity se hodnotí co do jejich adekvátnosti, účinnosti a hospodárnosti, popřípadě mohou být navržena alternativní řešení k dosažení stanovených výstupů méně nákladným způsobem, v kratší době, s větším zohledněním místních podmínek, apod. Hodnotit lze také, zda byly cíle a výstupy stanoveny realisticky. Hodnocení využití optimálně nákladných zdrojů k dosažení potřebných výsledků se provádí z hlediska kvantitativního i kvalitativního.

Efektivnost (účelnost) – teorie změny a míra dosažení (dosažitelnosti) cílů rozvojové intervence - konkrétní potvrzené či předpokládané využití výsledků intervence. Cílem je chápána změna chování, postupů či situace na úrovni cílových skupin.

Udržitelnost – míra, resp. pravděpodobnost **pokračování pozitivních důsledků projektu pro cílovou skupinu po ukončení aktivit a financování ze strany donora/realizátora**. Udržitelnost by měla být hodnocena s důrazem na posouzení významu, který byl během projektového cyklu přikládán motivaci a spolupráci s příjemci a místními partnery, sdílení vlastnictví a identifikaci subjektů zodpovědných za návazné financování při zohlednění objektivních překážek a předpokladů, například na úrovni legislativních, institucionálních a dalších podmínek v místě realizace.

Dopady – pozitivní i negativní, přímé i nepřímé a zamýšlené i nezamýšlené krátkodobé i dlouhodobé důsledky rozvojové intervence pro cílovou skupinu a v partnerské zemi obecně.

U kritérií efektivnosti, dopadů a udržitelnosti se musí evaluace důkladně zabývat také **vnějšími vlivy prostředí, ve kterém byl projekt realizován a specifikovat objektivní překážky, které mohly výsledky intervence ovlivnit**.

Základní evaluační otázky pro hodnocený projekt:

Relevance

- Jaké jsou hlavní priority Bosny a Hercegoviny v sektoru státní správa a občanská společnost?
- Jak byly rozvojové aktivity hodnoceného projektu provázány se strategickými dokumenty ZRS ČR a Bosny a Hercegoviny?

² Více k uplatnění kritérií OECD-DAC při vyhodnocení projektu ZRS je k dispozici v osnově evaluační zprávy v příloze a dále v publikacích OECD-DAC, např. „Evaluating Development Cooperation: Summary of Key Norms and Standards“ a „Quality Standards for Development Evaluation“ (ke stažení na stránkách www.oecd.org/development/evaluation). Doporučuje se také důkladné prostudování Metodiky projektového cyklu dvoustranných projektů ZRS ČR (k dispozici na stránkách www.mzv.cz/rozvoj).

Efektivita

- Byly postupy zvolené realizátorem nákladově optimální?
- Které z aktivit byly z hlediska dosahování cílů neúčinnější?
- Jaký vliv na efektivitu projektu mělo zapojení českých a místních kapacit?
- Existuje efektivní a funkční propojení projektu s aktivitami ostatních donorů?
- Lze identifikovat příklady dobré praxe (například i ve srovnání s projekty jiných donorů)?

Efektivnost

- Má hodnocený projekt dostatečně propracovanou logickou stavbu, včetně správně stanovených cílů a dopadů a realistických předpokladů?
- Jak byly naplněny cíle projektu?
- Co konkrétně převzali z projektové praxe místní partneři (metodiky, využití vytvořených kapacit a kompetencí, atd.)?
- Jaké iniciativy navazující na projekty učinily partnerské instituce nebo další cílové skupiny?

Dopady

- Jaké jsou výsledné objektivně ověřitelné dopady ve vztahu k zamýšleným dopadům?
- Jaké vnější vlivy pozitivně či negativně ovlivnily výsledky a dopady projektu?
- Lze vysledovat další pozitivní dopady, např. ve vztahu ke zvýšené bezpečnosti potravin nebo ke zvýšené kvalitě živočišné výroby (v závislosti na hlavních problémech, které měl projekt řešit)?
- Zasáhly aktivity či dopady projektu předem nezamýšlené cílové skupiny?

Udržitelnost

- Měl projekt zpracovanou strategii odchodu?
- Jaká je udržitelnost výsledků projektu z hlediska vlastnictví příjemcem?
- Jsou projektové výstupy v souladu s legislativním a normativním rámcem partnerské země?
- Je hodnocený projekt dostatečně koordinovaný s aktivitami státních institucí, které jsou zodpovědné za daný sektor?

Návazná spolupráce

- Existují aktivity realizátorů navazující na hodnocené projekty (včetně subdodavatelů) nad rámec české bilaterální spolupráce (např. zapojení českých subjektů do projektů jiných donorů)?

Poznatky systémového charakteru

- Bude z pohledu střednědobé a dlouhodobé potřeby partnerské země (cca 3 – 5 let) téma řešené v rámci projektu stále relevantní? Je žádoucí, aby program ZRS tuto oblast i nadále podporoval?
- Vyplývají z výsledků evaluace nějaká systémová doporučení pro úpravu zaměření nebo pro zvýšení efektivnosti dalších rozvojových projektů v Bosně a Hercegovině nebo v jiných zemích či sektorech?

Další evaluační kritéria

Evaluace posoudí hodnocený projekt také z hlediska jeho **vnější prezentace** (viditelnosti) v partnerské zemi a z hlediska uplatnění **průřezových principů ZRS ČR** definovaných v Koncepci zahraniční rozvojové

spolupráce ČR na období 2010 – 2017³: **řádná (demokratická) správa věcí veřejných; šetrnost k životnímu prostředí a klimatu; dodržování lidských práv příjemců včetně rovnosti mužů a žen.** Evaluátoři by měli zejména posoudit, zda a jak průřezové principy (resp. některý z nich) přímo souvisí s tematickým zaměřením hodnoceného projektu a jeho aktivit; zda a jak realizátor zohlednil průřezové principy při formulaci a realizaci projektu; zda realizátor během přípravy a realizace projektu v rámci snahy o zohlednění průřezových principů narazil na protichůdné cíle, zájmy či hodnoty na straně příjemců projektu/partnerské země a jak tuto situaci řešil. Evaluační tým by tedy měl ke zmíněným aspektům vnímavě sbírat údaje a zjistit postoje konečných příjemců projektu (resp. i dalších relevantních osob). Ze získaných informací by měl učinit celkový závěr, do jaké míry hodnocený projekt u jednotlivých průřezových principů využil či podpořil existující příležitosti a vyvaroval se nežádoucích situací.

Vyhodnocení průřezových principů bude **pilotně** provedeno podle **metodiky evaluace průřezových principů ZRS ČR**, kterou v rámci programu Omega Technologické agentury ČR zpracovává výzkumná organizace Institut evaluací a sociálních analýz – INESAN, s.r.o. Cílem metodiky (která bude po dokončení certifikována) je sjednocení aktuálně používaných přístupů a stanovení vhodných evaluačních postupů pro získání relevantních a objektivních indikátorů tak, aby uplatňování průřezových principů v rozvojových projektech a programech bylo hodnoceno jednotně a komplexně.

Základní evaluační otázky pro vyhodnocení průřezových principů v kontextu pilotního ověření výše uvedené metodiky:

- Do jaké míry bylo v rámci projektu reflektováno průřezové téma řádné (demokratické) správy věcí veřejných a uplatňování demokratických principů?
- Do jaké míry došlo v rámci projektu k posílení řádné (demokratické) správy věcí veřejných a uplatňování demokratických principů? Jaké nástroje/způsoby byly k tomuto účelu využity?
- Přispěl projekt k nějakým negativním výsledkům nebo dopadům na oblast řádné (demokratické) správy věcí veřejných?
- Do jaké míry bylo v rámci projektu reflektováno průřezové téma dodržování lidských práv příjemců včetně rovnosti mužů a žen?
- Do jaké míry došlo v rámci projektu k posílení mechanismů dodržování lidských práv příjemců? Jaké nástroje/způsoby byly k tomuto účelu využity?
- Přispěl projekt k nějakým negativním výsledkům nebo dopadům v oblasti dodržování lidských práv příjemců?
- Do jaké míry došlo v rámci projektu k posílení rovnosti mužů a žen? Jaké nástroje/způsoby byly k tomuto účelu využity?
- Přispěl projekt k nějakým negativním výsledkům nebo dopadům na rovnost mužů a žen?
- Do jaké míry bylo v rámci projektu reflektováno průřezové téma šetrnost k životnímu prostředí a klimatu?
- Do jaké míry projekt přispěl ke zlepšení životního prostředí v dané lokalitě/regionu, příp. ke snížení dopadu klimatických změn?
- Byly v souvislosti s projektem zaznamenány nějaké negativní výsledky nebo dopady v oblasti udržitelnosti životního prostředí, příp. vyrovnávání se s dopady klimatických změn?

³ Koncepci ZRS ČR na období 2010 – 2017 lze dohledat na www.mzv.cz/rozvoj

Doporučení vyplývající ze zjištění a závěrů vyhodnocení

V evaluační zprávě budou uvedena **konkrétní a realizovatelná doporučení, s přidanou hodnotou, s uvedením stupně závažnosti a adresně určená evaluačním týmem MZV, ČRA, realizátorovi či jinému aktéru ZRS. Doporučení budou dostatečně podložena konkrétními zjištěními a závěry, řazena dle hlavního adresáta či stupně závažnosti, s indikací další realizace navrženého opatření, časového horizontu, apod. Za účelem dalšího vypořádání a praktické implementace ze strany adresátů by jednotlivá doporučení neměla být adresována více rozdílným subjektům.**

Dále zadavatel očekává systémová doporučení pro další možné zaměření rozvojových aktivit zejména v sektoru státní správa a občanská společnost, event. v sektoru zemědělství v Bosně a Hercegovině, uvítá zejména doporučení zaměřená na zvýšení udržitelnosti a efektivnosti příštích rozvojových intervencí.

Očekávána jsou také **doporučení procesní** k danému typu projektu. Zadavatel je připraven ve zprávě obdržet i ponaučení **širšího charakteru (*lessons learned*)** pro řízení a realizaci ZRS, případně systémová ponaučení pro řízení procesu evaluací, pokud jsou tato ponaučení dostatečně **konkrétní, relevantní a využitelná také pro ZRS v jiných zemích a sektorech.**

Požadované výstupy vyhodnocení, termíny

Spolu se zadavatelem bude na průběh evaluace dohlížet v poradenské roli také **referenční skupina** složená ze zástupců MZV – odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci („MZV-ORS“), MZV – odboru států jižní a jihovýchodní Evropy („MZV-OJVE“), MZV – odboru ekonomické diplomacie („MZV-OED“), České rozvojové agentury („ČRA“), Ministerstva zemědělství („MZe“), zastupitelského úřadu („ZÚ“) Sarajevo, nezávislého odborníka na evaluaci a zástupce výzkumné organizace Institut evaluací a sociálních analýz – INESAN, s.r.o. Komunikaci mezi evaluačním týmem a referenční skupinou bude zprostředkovávat pověřený zástupce MZV-ORS. Členové referenční skupiny budou mít, za předpokladu zachování nestrannosti, právo připomínkovat zprávy odevzdané evaluačním týmem.

- Zadavatel požaduje po zpracovateli odevzdání jedné **vstupní zprávy** a jedné **závěrečné evaluační zprávy**, která bude následně zveřejněna na webových stránkách MZV.
- Vstupní zpráva v českém jazyce, se strukturou dle přiložené povinné osnovy, detailně rozpracovává metodologii hodnocení, popisuje okruhy evaluačních otázek a hypotéz formulovaných na základě studia dokumentů a rozhovorů vedených v ČR, které mají být ověřeny na misi v partnerské zemi. Vstupní zpráva dále obsahuje harmonogram mise do partnerské země včetně plánu setkání, rozhovorů, fokusních skupin, pozorování, odborných měření, dotazníkových šetření, apod.
- Vstupní zpráva musí být projednána se zadavatelem a referenční skupinou a odevzdána zadavateli v listinné (svázané) podobě i elektronické podobě se zpracovanými připomínkami **nejpozději 5 kalendářních dnů** před odjezdem týmu na evaluační misi do partnerské země.
- Podoba závěrečné evaluační zprávy se musí řídit osnovou evaluační zprávy ZRS ČR⁴. Délka zprávy bude max. 4 strany A4 manažerského shrnutí a max. 25 stran A4 textu (bez příloh). Zadavatel očekává, že text závěrečné evaluační zprávy bude obsahovat, vzhledem ke stanovenému rozsahu, především klíčové body evaluace, včetně nezávislých zjištění, závěrů a vyplývajících doporučení. V povinných přílohách budou uvedeny přehledy zdrojů ověřitelných zjištění, kvantitativní fakta, vzory a výsledky hodnocení dotazníků, tabulka vypořádání zásadních připomínek referenční skupiny a realizátora, kontrolní seznam povinných náležitostí evaluační zakázky, atd. – dle seznamu povinných příloh evaluační zprávy.
- Závěrečná evaluační zpráva je vyžadována v českém jazyce (s anglickým shrnutím), resp. v případě mezinárodního složení evaluačního týmu v anglickém jazyce (s českým shrnutím). Přílohy evaluační zprávy mohou být ponechány v původním jazyce zpracování.
- Pracovní verze **závěrečné evaluační zprávy**, v editované podobě a se všemi náležitostmi dle závazné osnovy, musí být odevzdána zadavateli k připomínkám do **2. listopadu 2016**. Zadavatel shromáždí

⁴ Osnovy vstupní a závěrečné evaluační zprávy ZRS ČR jsou přílohou tohoto dokumentu.

připomínky od referenční skupiny a předá tyto zpracovateli, který je povinen obsahové připomínky písemně vypořádat (tzn. zpracovat do textu zprávy, nebo se zdůvodněním odmítnout, v každém případě písemnou formou). K zaslání připomínek bude vyzván také realizátor projektu, i jeho uplatněnými podněty se evaluační tým musí zabývat.

- Finální verze evaluační zprávy, včetně přehledu o způsobu zohlednění zásadních písemných připomínek referenční skupiny a realizátora (a případně místních partnerů), musí být odevzdána zadavateli do **7. prosince 2016**, následně bude zveřejněna na webových stránkách MZV. Závěrečnou evaluační zprávu je nutné odevzdat zadavateli v listinné podobě v 1 svázaném výtisku a v elektronické formě na CD/DVD nosiči.
- Zadavatel od zpracovatele očekává představení hlavních zjištění, závěrů a doporučení evaluační zprávy s již vypořádanými připomínkami referenční skupiny a realizátora, případně i místních partnerů, na prezentaci s diskusí uspořádané ze strany MZV-ORS. Případné zásadní dodatečné poznatky vzešlé z diskuse budou zpracovány ve formě samostatné přílohy finální verze zprávy. Termín prezentace bude stanoven po vzájemné dohodě v dostatečném časovém předstihu. Evaluační tým zašle vizuální osnovu prezentace (powerpoint) před prezentací zadavateli k odsouhlasení.
- Zadavatel dále očekává součinnost zpracovatele v rámci vyhodnocení pilotního využití metodiky evaluace průřezových principů ZRS ČR včetně zpracování výsledků tohoto vyhodnocení do finální verze evaluační zprávy. Metodiku zpracovává výzkumná organizace Institut evaluací a sociálních analýz – INESAN, s.r.o. v rámci programu Omega Technologické agentury ČR.

Evaluační mise a další upřesnění pro zpracovatele

- Zkoumání výsledků projektů v Bosně a Hercegovině formou evaluační mise je povinnou součástí procesu vyhodnocení. Minimální délka výzkumu v partnerské zemi je 5 pracovních dnů, doporučená 8 pracovních dnů - v závislosti na charakteru projektu, podmínkách místní dopravy po partnerské zemi, počtu relevantních úřadů, apod. Zejména se však odvíjí od metod zvolených zpracovatelem. S ohledem na celkový harmonogram evaluační zakázky očekává zadavatel realizaci evaluační mise v průběhu měsíce září 2016. Konkrétní termín stanoví evaluační tým v součinnosti se ZÚ Sarajevo, realizátorem a místními partnery projektu.
- V průběhu vyhodnocení zpracovatel povede rozhovory se zástupci MZV, ČRA, ZÚ Sarajevo, realizátorem projektu a se zástupci konečných příjemců a partnerských organizací v Bosně a Hercegovině, dále s představiteli tamější státní správy, samosprávy (a s dalšími respondenty dle potřeby).⁵
- Těžiště svých zjištění, závěrů a doporučení by měl zpracovatel začít písemně formulovat ještě na misi v partnerské zemi. V průběhu evaluační mise zpracovatel uspořádá zahajovací a závěrečný brífink pro zúčastněné strany (relevantní úřady partnerské země, zástupce příjemců projektů, ZÚ Sarajevo, apod.), na kterém lze předpokládaná a poté získaná zjištění a závěry vyhodnocení otestovat v diskusi s těmito zainteresovanými aktéry, a získat tak první zpětnou vazbu. Zápisy či prezentace ze závěrečného briefingu by měly být zařazeny do příloh závěrečné evaluační zprávy.
- Od evaluátorů se očekává také detailní konzultace se ZÚ Sarajevo. Evaluační tým se může na zastupitelský úřad obrátit se žádostí o logistickou podporu nebo s žádostí o zprostředkování rozhovorů na ministerstvech a dalších úřadech partnerské země; měl by však asistence ZÚ využívat jen v míře nezbytně nutné.

Vyhlášení výběrového řízení a příjem nabídek

Výběrové řízení probíhající formou otevřeného výzvy je veřejně vyhlášeno na webových stránkách MZV dne **12. května 2016**.

⁵ Při evaluační misi v partnerské zemi však nemusí jít pouze o formu individuálních rozhovorů – způsoby zjišťování a ověřování informací vycházejí z metodologického postupu evaluačního týmu.

Nabídky uchazečů budou zpracovány na základě vybraných dokumentů k projektu, které si zájemci mohou vyžádat na e-mailové adrese zaměstnance pověřeného organizací této evaluační zakázky.

Přijem nabídek končí dne 2. června 2016 ve 14:00 hod.

Nabídky uchazečů budou zaslány **doporučeně** (nebo doručeny **osobně**) v listinné i elektronické formě na datovém nosiči, např. CD, na následující adresu:

Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci

Loretánské náměstí 5

118 00 Praha 1

Nabídky se podávají v obálce označené:

- názvem veřejné zakázky;
- plným jménem (názvem) uchazeče a adresou;
- textem „NEOTEVÍRAT“.

Nabídky zaslané jiným způsobem (např. faxem nebo e-mailem), doručené na jiné adresy nebo obdržené po termínu uzávěrky nebudou zadavatelem přijaty.

Nabídky mohou být podávány v **jazyce českém, slovenském nebo anglickém**. Nabídky v jiných jazycích nebudou přijaty.

Zadavatel si vyhrazuje právo odmítnout nabídky, které nesplní zcela jednoznačně podmínky stanovené ve výzvě k podání nabídky.

Evaluační tým

Evaluační tým může provést buď **tým složený z více fyzických osob** (z nichž jedna působí jako vedoucí týmu s odpovědností za celý výstup vůči zadavateli) nebo **právníká osoba** disponující adekvátním týmem expertů (z nichž jeden působí jako vedoucí týmu zajišťující komunikaci se zadavatelem).

Zadavatel považuje za optimální tým složený z **2-3 osob, tj. hlavního evaluátora** s odpovědností za celý proces vyhodnocení a odevzdání dohodnutých zpráv, jehož odbornost spočívá zejména v metodách evaluace; dále **specialisty se zaměřením na veterinární zemědělství, bezpečnost potravin a dozorovou činnost a lokálního experta** (nebo juniorního člena týmu) s důkladnou znalostí místního prostředí.

Nabídky uchazečů budou povinně obsahovat:

- Metodologický přístup evaluačního týmu, vč. plánu prací (tzn. konkrétně popsaná metodologie navržená specificky pro vyhodnocení projektu ZRS ČR v Bosně a Hercegovině);
- Závazně definovaný počet dnů na evaluační misi v partnerské zemi (nezahrnující dny příjezdu a odjezdu ze země);
- Složení evaluačního týmu, tj. jména a specializace expertů, kteří se na evaluaci budou podílet, a to včetně jednoznačného stanovení jejich účasti na misi, popř. na části mise (jaké části, kolik dnů); a včetně jejich plánovaných rolí při vypracování evaluační zprávy;
- Životopisy expertů tvořících evaluační tým, s uvedením konkrétních údajů ke vzdělání, odbornosti a zkušenostem relevantním pro předmětnou evaluaci;
- Čestné prohlášení o splnění kvalifikačních předpokladů (viz níže); před podpisem smlouvy musí předkladatel být schopen jejich splnění prokázat pomocí dokumentů/potvrzení; v případě zahraničního evaluačního týmu lze prokázat jejich splnění obdobným zahraničním vzděláním a praxí;
- Čestné prohlášení předkladatele o pravdivosti (viz příloha);

- Nabídkovou cenu uvedenou bez i včetně DPH (resp. u neplátců DPH uvedenou jako jediná cena opatřená prohlášením předkladatele o tom, že není plátcem DPH). Zadavatel předpokládá hodnotu zakázky v orientačním rozmezí **350 000 – 400 000 Kč bez DPH**;⁶
- Závazně vyplněnou tabulku výpočtu nákladů na evaluaci (viz příloha). Diety (stravné) v tabulce, rozpočtované na osobu a počet dnů v zahraničí, musí odpovídat příslušným českým předpisům. Dovolujeme si upozornit předkladatele, že MZV v roli zadavatele bude před proplacením odměny požadovat doložení rozsahu realizace podle jednotlivých položek schváleného nabídkového rozpočtu. V odůvodněných případech a po předchozím odsouhlasení ze strany zadavatele je možné provést přesun mezi položkami do výše max. 10 % celkového rozpočtu a to při dodržení celkové nabídkové ceny. Bude-li celkové čerpání ve skutečnosti nižší než rozpočtované v nabídce předložené do výběrového řízení, zadavatel o tento rozdíl sníží konečnou odměnu oproti nabídkové ceně vítězného předkladatele; budou-li náklady ve skutečnosti vyšší než rozpočtované v nabídce, nebudou tyto zadavatelem proplaceny.
- Podepsané čestné prohlášení o nezávislosti všemi členy evaluačního týmu. Všechny fyzické osoby, případně experti z týmu právnické osoby, musí splňovat všechny níže uvedené podmínky nezávislosti současně a jednoznačně. Čestné prohlášení o nezávislosti podepisují všechny fyzické osoby, případně právnická osoba a všichni zúčastnění experti z jejího týmu.

Podmínky nezávislosti členů evaluačního týmu

- Žádný z členů evaluačního týmu se nepodílel na přípravě, výběru či realizaci hodnoceného projektu v jakékoli fázi. Nepodílel se ani na přípravě projektových návrhů, které s hodnoceným projektem soutěžily ve výběrovém řízení.
- Žádný z členů evaluačního týmu není zaměstnancem ani externím spolupracovníkem gestora, ani jím nebyl v období přípravy a realizace hodnoceného projektu; žádný z členů evaluačního týmu nepůsobí jako zaměstnanec ani externí spolupracovník realizátora projektu, ani tak nepůsobil v období přípravy a realizace hodnoceného projektu.
- Žádný z členů evaluačního týmu se kromě výše definovaných podmínek nepodílel na realizaci projektů zahraniční rozvojové spolupráce ČR v zemi hodnoceného projektu (Bosna a Hercegovina) v roce předcházejícím evaluaci, v roce dané evaluace, ani se na nich nebude v dané zemi podílet v roce následujícím.

Kvalifikační předpoklady evaluačního týmu

- Ukončené vysokoškolské vzdělání - u všech členů evaluačního týmu;
- Minimálně 4 roky pracovních zkušeností dle výše uvedeného požadovaného - u všech členů evaluačního týmu;
- Dokončená participace na alespoň jedné evaluaci (ve smyslu komplexního vyhodnocení výsledků) projektu, programu či podobné intervence – u všech členů evaluačního týmu;
- Absolvované alespoň jedno školení nebo vysokoškolský předmět k evaluaci, nebo k řízení projektového/programového cyklu (project cycle management), nebo k řízení orientovanému na výsledky (results-based management); nebo realizovaná evaluace v rámci diplomové nebo disertační práce v průběhu VŠ studia, která byla úspěšně obhájena a kladně hodnocena – u všech členů evaluačního týmu;

⁶ Tato zakázka je zadávána dle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů v režimu **veřejné zakázky malého rozsahu s předpokládanou hodnotou do 500 tis. Kč bez DPH**. Očekávaným rozmezím zadavatel nedefinuje striktně ani minimální, ani maximální cenu. Nabídková cena musí zahrnovat všechny náklady evaluačního týmu, tj. např. na čas strávený prací v kanceláři (analýza dokumentů, psaní zpráv, zapracování připomínek), náklady na evaluační misi do partnerské země (odměna členům týmu, letenky, místní doprava, ubytování, stravné, tlumočení, telefonní hovory), odměnu členům týmu za čas strávený závěrečnou prezentací, apod.

- Znalost anglického a/nebo místního jazyka u všech členů evaluačního týmu, kteří se budou účastnit mise do Bosny a Hercegoviny. Uchazeč doloží znalost cizího jazyka certifikátem o složení jazykové zkoušky minimálně na úrovni B1 nebo čestným prohlášením uchazeče, že příslušný člen evaluačního týmu ovládá požadovaný jazyk na komunikativní úrovni. V případě čestného prohlášení je zadavatel oprávněn před uzavřením smlouvy úroveň jazykových znalostí členů týmu ověřit.

Hodnotící kritéria (0-100 bodů celkem)

Za hodnotící kritérium stanovil zadavatel ekonomickou výhodnost nabídky.

Jednotlivá hodnotící dílčí kritéria byla stanovena následujícím způsobem:

1. Nabídková cena (porovnávány jsou ceny bez DPH): 0-40 bodů

Nabídka s nejnižší nabídkovou cenou obdrží 40 bodů. Ostatním nabídkám budou přiřazeny body dle vzorce: /hodnota nejnižší nabídkové ceny/ x /40 bodů/ : /hodnotou nabídkové ceny daného uchazeče/ = /počet bodů pro nabídku daného uchazeče/.

2. Odborná kvalita, konkrétnost zpracování a proveditelnost předložené metodologie evaluace, vč. harmonogramu a postupu prací a rozdělení úkolů v evaluačním týmu: 0-30 bodů

Maximum bodů náleží takové metodologii, která stanoví jak teoretický rámec navržených metod a jejich limitů, tak konkrétně rozpracuje kombinaci evaluačních kritérií OECD/DAC a navržených metod – zpravidla do podoby evaluačních otázek, způsobu zjišťování a triangulace údajů, apod. Očekává se striktní dodržování osnovy evaluační zprávy a logické propojení zjištění, závěrů a doporučení se stanovenými evaluačními otázkami. Dále optimální metodologie stanoví též harmonogram prací, vč. přibližného programu mise do partnerské země a rozdělení úkolů a kompetencí mezi jednotlivé členy evaluačního týmu; přičemž tyto postupy jsou navrženy realisticky. Zadavatel uvítá, pokud se evaluace bude opírat o **Formální standardy provádění evaluací České evaluační společnosti**⁷. Důraz bude kladen na **odbornou kvalitu, konkrétnost zpracování a proveditelnost předložené metodologie evaluace**, vč. harmonogramu a postupu prací a rozdělení úkolů v evaluačním týmu.

3. Míra odbornosti a předchozích zkušeností týmu v oblasti evaluací rozvojových projektů, veterinárního zemědělství, bezpečnosti potravin a dozorové činnosti: 0-20 bodů

Maximum bodů náleží evaluačnímu týmu, jehož členové dohromady disponují dostatečnou odborností v oblasti evaluací a v **oblasti veterinárního zemědělství, bezpečnosti potravin a dozorové činnosti**. Odbornost je zde chápána jako kombinace teoretického vzdělání a pracovních zkušeností. Má-li tým předkladatele odbornost v příbuzných oblastech, obdrží nabídka část bodů dle hloubky, šíře a přenositelnosti znalostí. Kritérium odbornosti a předchozích zkušeností evaluačního týmu v sektorové tematice bude hodnoceno na základě předložené nabídkové dokumentace.

4. Rozsah předchozích zkušeností členů týmu z rozvojových nebo transformujících se zemí, zejména z východní a jihovýchodní Evropy, a zkušeností členů týmu v oblasti rozvojové spolupráce: 0-10 bodů

Maximum bodů náleží evaluačnímu týmu, jehož členové dohromady mohou prokazatelně nabídnout rozsáhlé zkušenosti jak z pracovního, výzkumného nebo podobného pobytu v rozvojových nebo transformujících se zemích, a to včetně některé ze zemí východní a jihovýchodní Evropy; tak z rozvojové spolupráce jako činnosti a součásti zahraniční politiky, tj. např. plánování, implementace, monitoringu či vyhodnocování konkrétních rozvojových projektů či širších programů pomoci, práce v koncepční či výzkumné rovině ZRS, apod. Zkušenost přímo z Bosny a Hercegoviny je výhodou.

Kritérium předchozích zkušeností evaluačního týmu z rozvojových zemí a v oblasti rozvojové spolupráce bude hodnoceno na základě předložené nabídkové dokumentace.

⁷ Viz www.czecheval.cz

U 2. – 4. dílčího hodnotícího kritéria nemusí žádná nabídka dosáhnout nejvyššího počtu bodů. Body přisuzuje odborná hodnotící komise.

Vyhodnocení nabídek

Nabídky doručené ve stanoveném termínu budou otevřeny pověřenou obálkovou komisí, která je zkontroluje po formální stránce z hlediska požadavků stanovených ve vyhlášeném výběrovém řízení. Vyhovující nabídky budou předány hodnotící komisi, která je posoudí a na základě hodnotících kritérií vybere vítěznou nabídku. Výsledek výběru hodnotící komise bude zveřejněn do 21. června 2016 na webových stránkách zadavatele.⁸

Mandátní smlouva

S vítězným evaluačním týmem uzavře zadavatel mandátní smlouvu o vyhodnocení projektu ZRS ČR v sektoru státní správa a občanská společnost v Bosně a Hercegovině a to v souladu s ustanovením § 1724, odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Součástí smlouvy je prohlášení obou smluvních stran, že skutečnosti uvedené ve smlouvě a jejich případných následných dodatcích nepovažují za obchodní tajemství ve smyslu ust. § 504 zák. č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, a udělují svolení k jejich zpřístupnění zejména ve smyslu zák. č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, v platném znění, a k jejich zveřejnění bez jakýchkoliv dalších podmínek. Povinnou přílohou mandátní smlouvy je seznam povinných náležitostí evaluační zakázky.

Závěrečné ustanovení

MZV ČR nevrací nabídky projektů, které byly přijaty v rámci tohoto vyhlášení. MZV ČR si jako zadavatel výslovně vyhrazuje právo uveřejněné podmínky výběrového řízení kdykoliv změnit nebo toto výběrové řízení zrušit bez udání důvodů.

Přílohy:

závazná osnova vstupní evaluační zprávy intervencí ZRS ČR

závazná osnova závěrečné evaluační zprávy intervencí ZRS ČR

vzor čestného prohlášení o nezávislosti členů evaluačního týmu (povinná součást nabídky)

vzor čestného prohlášení předkladatele o pravdivosti uvedených údajů (povinná součást nabídky)

vzor tabulky nákladů na vyhodnocení pro výpočet nabídkové ceny (povinná součást nabídky)

⁸ Viz www.mzv.cz/rozvoj

Příloha č. 10: Tabulka vypořádání zásadních připomínek referenční skupiny, gestora a realizátorů a připomínek vznesených při prezentaci Závěrečné zprávy

Příloha č. 10: Vypořádání zásadních připomínek

připomínka číslo	autor	odkaz	obsah připomínky	vypořádání
1	ORS	3.2 Metodologické překážky	3.2. Metodologické překážky – délka mise byla dle ToR doporučena minimálně 8 prac. dnů, dle vstupní zprávy stanovena na 5 prac. dnů (délka mise nebyla jako předpokládané riziko evaluace ve vstupní zprávě uvedena). Dotazníkové šetření lze s dostatečným předstihem realizovat korespondenčně s pomocí lokálního experta (vč. omezení rizika nízké návratnosti). Tímto způsobem mohla být řešena i jazyková bariéra u klíčové dokumentace, event. i využitím položky rozpočtu na tlumočení a překlady.	Dle ToR byl rozsah mise stanovena na minimálně 5 dní.
2	ORS	42403	S odkazem na povinnou osnovu ZZ by tato kapitola měla obsahovat též zhodnocení evaluačních postupů ve vztahu k dodržování etických principů v průběhu evaluace (jednověťá formulace není dostačující).	doplněno
3	ORS	42432	3.3 chybí údaje k lokálnímu expertovi a celkově informace o kvalifikaci členů evaluačního týmu a způsobu rozdělení úkolů mezi členy evaluačního týmu	doplněno
4	ORS	42464	4.4. doporučujeme text přeformulovat – místo dialogu odpověď/otázka spíše formou shrnujícího komentáře. Nutno doplnit hodnocení vizibility projektu.	vizibilita projektu doplněna - kapitola 4.4.5
5	ORS	kapitola 5	Pro přehlednost doporučujeme ke zvážení formu komentáře spíše než jednotlivých číslovaných bodů	Číslování závěrů posiluje provázanost mezi závěry a doporučeními - doporučení se adresně odkazují na formulované závěry
6	ORS	kapitola 6	Doporučení formulovat konkrétně a adresně. Kapitulu doporučujeme doplnit o shrnující komentář k nejdůležitějším doporučením (těžiště evaluace).	Doplněno, formulace doporučení upravena
7	Realizátor	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	„Duplikace zavádění metod“: Je určitě dobré, když je metoda provozována ve více laboratořích. Mohou se zastupovat v případě výpadku, případně si území rozdělit (spádové oblasti). V ČR je každá metoda NRMP zavedena, provozována a akreditována ve cca třech laboratořích a počet vzorků vychází ze stejných pravidel jako v BiH.	Realizátor v zásadě souhlasí s obsahem připomínky, zpráva ovšem poukazuje na to, že duplicita zároveň vede k problematické udržitelnosti, což je jednoznačným závěrem evaluace. Výběrová řízení na konkrétní metodu jsou organizována tak, že zvítězit může pouze jedna laboratoř - další laboratoř proto tuto metodu vůbec neaplikuje.
8	Realizátor	4.2 Hodnocení udržitelnosti a dopadů	Toto je úplně irelevantní. „Výsledky“, tedy protokoly o zkoušce, jsou produkovány laboratoří, ale jediným, kdo je oprávněn s nimi nakládat je SVO (objednatel a plátce). Jsou zpracovány SOP, které jsou ve vlastnictví instituce. Konkrétní znalosti mají však jen určené pracovníci. Vyvodit z toho, že se jedná o „individuální vlastnictví“ je nepochopení věci. Jiná věc je, že v laboratořích v BiH je málo zaměstnanců a několik zaměstnanců provádí všechny metody.	Nejde, dle názoru hodnotitele, o nepochopení - text hovoří o "individuálním vlastnictví" dané znalosti nebo kvalifikace, kterým disponuje v dané laboratoři velmi málo osob. Tato skutečnost je velmi relevantní hrozbou pro udržitelnost - a to skutečně reálnou, v jedné z laboratořích zůstává tato znalost z většiny pouze na jedné pracovníci, která bude v krátkém čase odcházet na mateřskou dovolenou. Vedoucí této laboratoře prakticky ani nepředpokládá, že by po jejím odchodu laboratoř nadále dané metody pro NRMP realizovala.

Příloha č. 10: Vypořádání zásadních připomínek

9	Realizátor	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Jediný přístroj „z druhé ruky“ je GPC ve FAZ Mostar. Důvod je ten, že si koupili bez konzultace předražený přístroj z vlastních prostředků, který nebyl vhodný pro daný účel. Nechali jsme pro ně repasovat přístroj z naší laboratoře. Všechno ostatní vybavení a přístroje byly nové.	Text upraven.
10	Realizátor	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Přístrojů vhodných pro danou metodu je dostupných většinou několik (dle výrobců). Cílem projektu nebylo školit zacházení s jednotlivými přístroji nebo software, ale analytické metody. Školení obsluhy přístrojů provádí dodavatel, v laboratořích v BiH proběhlo při dodávce přístrojů vždy nadstandardně dlouhou dobu a některá následná školení byla realizována i v demo laboratořích výrobce v zahraničí. Protože znalosti pracovníků v této oblasti byly nedostatečné (někdy i včetně vzdělání), zorganizovali jsme dodatečná školení v demo laboratoři fy. WATERS na Univerzitě v Olomouci (nad rámec projektu).	Doplněno
11	ČRA	Shrnutí	Neefektivní metoda není totožná s jejím neefektivním, zde asi myšleno nerozšířeným používáním.	Neefektivní vyměněno ta nerentabilní
12	ČRA	Shrnutí	Není to v rozporu s tvrzením výše, kde se píše o nízkém počtu vzorků? Viz komentář PM1	neshledáváme žádný rozpor mezi těmito dvěma zjištěními . Podíl v vzorků testovaných v bosenských laboratořích roste, jejich absolutní počet je však nízký
13	Svoboda Daniel	Identifikační formulář	Probíhalo nějaké spolufinancování aktivit projektu? V textu je uváděno financování programu FARMA ze strany USAID a SIDA.	doplněno.
14	Svoboda Daniel	Shrnutí	Bylo by dobré uvést způsob zadání projektu (a související způsob identifikace a formulace) – veřejná zakázka a rozpočtové opatření. Současně by zde měla být vyjasněna role USAID Emerging Donor Challenge Fund.	doplněno
15	Svoboda Daniel	Shrnutí	Doporučuji naznačit, kdo je cílovou skupinou a kdo konečným příjemcem.	doplněno
16	Svoboda Daniel	Shrnutí	Z popisu explicitně nevyplývá vztah SVO a inspektorů/inspektorátů. Doporučuji doplnit.	doplněno - poznámka pod čarou (str.3)
17	Svoboda Daniel	2.3 Základní komentář k logické stavbě ZRS ČR v sektoru	Jak je formulován záměr (dopady) projektu?	doplněno, přeformulováno
18	Svoboda Daniel	2.3 Základní komentář k logické stavbě ZRS ČR v sektoru	Nebo kapacit SVO? Z textu není jasné, zda jsou inspektoři zaměstnanci SVO nebo inspektorátů jako podřízené instituci, jaká je struktura inspektorátů a případně, jak probíhala koordinace s vedením SVO.	doplněno, poznámka pod čarou
19	Svoboda Daniel	3.1 Použité metody evaluace	V příloze 3 jsou mezi 25 rozhovory zahrnuty i rozhovory v ČR uváděné v textu samostatně. V příloze 4 je uváděno 38 respondentů ve skupině inspektorů. Počet respondentů by měl být ve zprávě jasně specifikován.	přeformulováno, doplněno
20	Svoboda Daniel	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Zástupci SVO a veterinárních inspekcí jsou odlišné subjekty?	Vysvětleno výše
21	Svoboda Daniel	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Byly některé aktivity projektu SVÚ tímto grantem skutečně financovány? Tento údaj ve zprávě chybí.	Doplněno dříve v textu
22	Svoboda Daniel	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Jak konkrétně? Doporučuji doplnit logický rámec projektu do příloh.	Příloha doplněna
23	Svoboda Daniel	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Nebo „zvýšení exportního potenciálu produktů živočišného původu do zemí EU“? Viz mj. strana 3.	Formulace cíle a záměru upravena a sjednocena v textu, viz připomínka výše.
24	Svoboda Daniel	Obecné	Doplnit zkratky analytických metod do seznamu zkratek	Doplněno

25	Svoboda Daniel	4.3 Syntéza	Odporuje údajům v předchozím textu i závěru č. 18. Kdo zvítězil ve zbývajících 6 lotech? Doporučuji lépe zformulovat, resp. lépe vysvětlit prezentované údaje.	upraveno
26	Svoboda Daniel	4.4 Hodnocení průřezových principů	Osobně bych preferoval rámcové smlouvy na základě akreditací a jasně specifikovaných podmínek; jednotlivá výběrová řízení jsou z hlediska transparentnosti a kvality riziková, zejména při jediném rozhodujícím kritériu nejnižší ceny.	Doporučení tohoto typu nebylo formulováno. Využití institutu rámcových smluv bylo pochopitelně se zástupci SVO diskutováno, aktuálně ovšem nemá tento nástroj dostatečnou oporu v legislativě veřejných zakázek v cílové zemi. Aktivity ve směru úpravy legislativy v této oblasti jsou, dle názoru hodnotitele, mimo rámec působení ZRS ČR v cílové zemi
27			Jak lze toto zajistit v rámci veřejné zakázky? Bylo by vhodné „formalizovat“ tento precedent...	Formulace upravena
28	Garay Jana	Shrnutí	Odkaz na data a zjištění raději než na osobní úsudek evaluátora	V hlavní zprávě jsou data uvedena. Ve shrnutí zmíněna pouze nejdůležitější zjištění, přičemž samotný fakt schválení NRMP ze strany orgánů EU znamená, že NRMP je formulován a implementován v dostatečné kvalitě (a kapacitě), došlo tedy k naplnění cíle projektu. Nejde tedy o osobní úsudek, ale indikátor naplnění cíle projektu.
29	Garay Jana	Shrnutí	O kolik více? Lze vyčíslit?	doplněno
30	Garay Jana	3.2 Metodologické překážky	Podklady byly předány evaluačnímu týmu 3.8.2016, tj. více než měsíc před odjezdem na misi. Evaluační tým indikoval, že nezaznamenal žádné komplikace v aplikaci metodiky. Dodatečné indikátory byly dodány krátce po té, kdy tato potřeba vyvstala	Dodatečné indikátory byly dodány po osobní konzultaci ke Vstupní zprávě 5.9., tj. týden před misí. Zmíněný text nemá charakter výtky vůči práci zpracovatele metodiky, ale pouze konstatování nestandardního postupu - v následujících evaluacích bude metodika k dispozici již od počátku realizace evaluace (resp. již v okamžiku zpracování nabídky), průřezové principy tak budou moci být lépe reflektovány dle metodiky již od úvodní fáze evaluace. Text přeformulován.
31	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Více specifikovat, jakým způsobem projekt přispívá/je v souladu. Provázat aktivity a cíle projektu se zmíněnými strategickými cíli	S ohledem na omezení velikosti závěrečné zprávy se hodnotitel pokouší omezit dlouhé citace z odkazovaných strategií. Máme za to, že již formulace strategických opatření a cílů v textu prokazují relevanci aktivit projektu
32	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Byly zjištěny nějaké konkrétní důsledky z hlediska efektivity projektu?	Této problematice se věnuje text v kapitole 4.1.2 (část "obecná efektivita")
33	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Není zřejmé, jak k této hypotéze evaluační tým dospěl a zda měla nějaké faktické opodstatnění. Nepovažuji zde za relevantní informaci, doporučuji vynechat a soustředit se na faktická zjištění	akceptováno, přeformulováno. Hypotéza pochází ze Vstupní zprávy, v níž byla formulována na základě analýzy dokumentů a prvních rozhovorů v ČR, takto bylo s hypotézou při hodnocení pracováno, její platnost se ale nepotvrdila.

Příloha č. 10: Vypořádání zásadních připomínek

34	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Nejasná logická posloupnost. Mohlo by dojít k významnému navýšení počtu odebíraných vzorků, kdyby nebyly kapacity na jejich odběr?	přeformulováno
35	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Co toto znamená? Na první pohled to zní spíše jako negativní zjištění, pokud kontroly probíhají neformálně...	Smazána celá věta
36	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Nejasná formulace. Neprojevila kde resp. jak se bývala projeviti měla? Jedná se o hypotézu evaluátora nebo o potencionální riziko identifikované v projektové dokumentaci nebo oslovenými stakeholdery?	Smazán celý odstavec
37	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Je možné toto opravdu tvrdit? Problém atribuce? Do jaké míry lze skutečně celý výsledek (přijetí NRMP a jeho naplňování) přisoudit intervenci ZRS ČR? Jakým způsobem do dosažení tohoto výsledku vstupují další, výše zmíněné, projekty rozvojové pomoci, které v tomto sektoru v BiH proběhly?	Přijetí NRMP je bezprostředním důsledkem realizace projektu. Jiní donoři se v oblasti implementace NRMP neangažovali. Přímá souvislost mezi intervencí ČRA a schválením NRMP byla zmiňována částí respondentů, především potom představitelů SVO.
38	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Je možné toto opravdu tvrdit? Problém atribuce? Do jaké míry lze skutečně celý výsledek (přijetí NRMP a jeho naplňování) přisoudit intervenci ZRS ČR? Jakým způsobem do dosažení tohoto výsledku vstupují další, výše zmíněné, projekty rozvojové pomoci, které v tomto sektoru v BiH proběhly?	přeformulováno
39	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Existují pro toto tvrzení nějaká data/důkazy? Zdá se, že evaluátor automaticky předpokládá, že školení školitelů bylo neefektivní, tj. že proškolení školitelé nebyli schopni naplnit svou roli a dále školit další inspektory, resp. že je neškolili tak kvalitně, jako by tomu bylo v případě českých školitelů. Lze toto tvrzení něčím podepřít? V opačném případě je třeba považovat školení školitelů a rozvoj místních kapacit v rozvojových zemích za dobrou praxi a hypotetizovaná snížená efektivnost zde není patřičná.	Akceptováno, tvrzení smazáno
40	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Chybí údaje za období před realizací projektu (ideálně alespoň 3 roky), data tak nevypovídají o změně, kterou projekt mohl způsobit. V případě, že chybovost byla nízká i před projektem, uvedená data nevypovídají o míře dosažení cílů projektu.	Jedná se o odběr vzorků pro monitoring reziduí a kontaminantů - odběry začaly až v roce 2012
41	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Jakým způsobem/z jakého zdroje jsou tyto zvýšené náklady hrazeny? Co zajištění těchto nákladů vypovídá o udržitelnosti projektu a jeho strategii odchodu?	Této otázce se věnují následující sekce zaměřené na udržitelnost.
42	Garay Jana	4.1 Hodnocení relevance, efektivity a efektivnosti	Lze kvantifikovat? O kolik?	Tento údaj nemáme k dispozici, vycházíme z tvrzení zaměstnanců laboratoří
43	Garay Jana	4.2 Hodnocení udržitelnosti a dopadů	Tato tvrzení je třeba podložit/vysvětlit.	Text byl vypuštěn, jeho relevance pro odpovídání otázky byla velmi nízká.
44	Garay Jana	6. Doporučení	Domnívám se, že toto doporučení není v předchozím textu dostatečně podloženo. Není jasné, co v hodnoceném projektu v tomto ohledu chybělo a je tedy třeba do příště zlepšit, příp. pokud v projektu vše proběhlo dobře, proč je třeba klást větší důraz na tuto oblast v dalších projektech a jaká bude přidaná hodnota takové praxe	Doporučení formulováno na základě dobré praxe, kterou projekt generoval - hodnotitel považuje za relevantní formulovat doporučení související s využitím dobré praxe v následujících projektech.

Příloha č. 10: Vypořádání zásadních připomínek

45	Garay Jana	6. Doporučení	Viz komentář výše. Chápu, že se jedná o doporučení na úrovni systému, ale mělo by vyplývat ze zkušenosti/poznatků s konkrétním hodnoceným projektem. Zdůvodnění níže chápu, předpokládám však, že je-li tato záležitost předmětem samostatného doporučení, jedná se o natolik závažný problém, který by měl být akcentován i v textu závěrečné zprávy. Jakým způsobem nutnost extrahovat informace ze sekundárních zdrojů a provádění vlastního před-po srovnání ovlivnilo validitu evaluačních zjištění a závěrů?	Domníváme se, že položené otázky byly ve zdůvodnění doporučení dostatečně zodpovězeny.
46	Garay Jana	P13	Doplnit počet akcí	Doplněno
47	Garay Jana	P13	Doplnit počet konzultací	Doplněno
48	Garay Jana	P13	Došlo zde k posunu před a po projektu? Byla zaznamenána nějaká změna a lze alespoň část této změny přisoudit aktivitám projektu?	Z výpovědí respondentů není zřejmé, zda došlo ke změně v průběhu projektu, pokud ano, nejde o přímý dopad hodnoceného projektu, jde tedy spíše o kontextovou informaci.

Příloha č. 11: Checklist povinných náležitostí evaluační zprávy

CHECKLIST povinných náležitostí evaluační zakázky

Všeobecné podmínky	Splněno	Kdy	Poznámka
Použití min. tří evaluačních metod	Ano	V průběhu celé evaluace	Využity kvantitativní i kvalitativní metody
Realizace mise v partnerské zemi	Ano	12. září – 16. září	Celkově na misi věnováno 40 os./dní (nezapočítán čas tlumočnice); lokální expert realizuje dodatečná šetření po ukončení mise
Zahajovací a závěrečný briefing na misi	Zahajovací briefing Závěrečný debriefing	13. září po 21. září (v ČR)	Závěrečný debriefing realizován korespondenčně s jednotlivými stakeholdery po návratu s mise
Řádné vyúčtování	Ano	Současně se Závěrečnou zprávou	
Vypořádání připomínek	Ano	29. listopadu	
Závěrečná prezentace	Ano	1. prosince	
Dokumenty	Splněno	Kdy	Poznámka
Vstupní zpráva (včetně harmonogramu mise v partnerské zemi)	Ano	7. září – finální verze	Využity vstupy z referenční skupiny – 23. srpna
Evaluační otázky ve vstupní zprávě	Ano		
Závěrečná zpráva			
Zodpovězení evaluačních otázek	Ano .	1. pracovní verze: 7. listopadu	
Zohlednění kritérií DAC	Ano	Verze po zapracování připomínek: 29. listopadu	
Stupnice míry naplnění evaluačních kritérií	Ano .		
Zohlednění průřezových principů	Ano .	Finální verze: 7. prosince	

Provázanost zjištění a závěrů	Ano .		
Provázanost závěrů s doporučeními	Ano .		
Adresnost doporučení	Ano		
Soulad se standardy ČES	Domníváme se, že ano		
Rozsah maximálně 25 stran	Ano, 25 stran bez započítání úvodních stran, shrnutí a obsahu		
Korektnost angl. překladu	Domníváme se, že ano		
Povinné přílohy závěrečné evaluační zprávy	Splněno	Kdy	Poznámka
Přílohy shrnující evaluační zjištění k jednotlivým hodnoceným projektům	Ano	Společně s předložením návrhu ZZ / finální verze ZZ	
Seznam zkratk	Ano	Společně s finální verzí ZZ	
Seznam prostudovaných dokumentů	Ano	Společně s finální verzí ZZ	
Seznam interview a skupinových diskusí (fokusních skupin) v ČR a partnerské zemi	Ano	Společně s finální verzí ZZ	
Přehled zjištění a doporučení	Ano	Obsaženo v závěrečné zprávě	
Využité dotazníky, okruhy pokládaných otázek	Ano	Společně s finální verzí ZZ	
Výsledky průzkumů, dotazníkových šetření, faktická zjištění	Ano	Společně s finální verzí ZZ	
Tabulka vypořádání (zásadních) připomínek referenční skupiny, gestora a realizátora	Ano	Společně s finální verzí ZZ	

Shrnutí zprávy v anglickém jazyce	Ano	Společně s finální verzí ZZ	
Zadávací podmínky výběrového řízení	Ano	Společně s finální verzí ZZ	
Přehled připomínek vzešlých z diskuse při prezentaci a jejich vypořádání ze strany evaluačního týmu (v případě potřeby)	Ano	Společně s finální verzí ZZ	
Doporučené přílohy závěrečné evaluační zprávy	Splněno	Kdy	Poznámka
Itinerář evaluační mise do partnerské země	Ano	Společně s finální verzí ZZ	Obsažen v příloze seznamu rozhovorů
Rozsáhlejší tabulky a grafy	Ano	Společně s finální verzí ZZ	
Schéma intervenční logiky (v případě potřeby rekonstruované)	Ano	Společně s finální verzí ZZ	
Mapka lokalit realizace hodnocených projektů	Ne		
Výběr fotografií z evaluační mise	Ano	Společně s finální verzí ZZ - elektronicky	
Citace stanovisek zainteresovaných stran (např. cílových skupin), případové studie, atd.)	Ne		

Příloha č. 13: Aplikace metodiky hodnocení průřezových kritérií

Procesní a kontextové okolnosti realizace projektu

Posuzovaná oblast / aktivita		ano	ne	Komentář
Zapojování stakeholderů a konzultace				
P	Na počátku projektu byla provedena řádná analýza stakeholderů.	X		Byla realizována formální analýza laboratoří, která je přílohou Monitorovací zprávy z roku 2012. Již v projektovém dokumentu bylo využito relevantních podrobných analýz stakeholderů zpracovaných třetími stranami – DG SANCO (2011) nebo Flajs (2010, 2012).
P	Identifikovaní stakeholdeři byli konzultováni ve fázi plánování projektu.	X		Stakeholdeři na úrovni státní správy byli konzultováni prostřednictvím pracovníků partnerského projektu FARMA
P	Podněty stakeholderů byly zohledněny ve finálním návrhu projektu.			Evaluační tým nemá informace o existujících podnětech stakeholderů, které by byly vzneseny při identifikaci, s výjimkou jejich poptávky po projektu tohoto typu.
P	Stakeholdeři byli seznámeni s výsledky, úspěchy a potížemi projektu.	X		Stakeholdeři jsou informováni o výsledcích projektu především neformálně a prostřednictvím partnera projektu, FARMA. V únoru 2015 byla realizována formální prezentace výsledků projektu v Sarajevu
K	Partnerské orgány místní samosprávy disponují strategií a/nebo formálním mechanismem pro zapojování stakeholderů.		X	Partnerské orgány na úrovni centrální správy i místních samospráv nedisponují materiálem ani formálním mechanismem tohoto typu. Zapojování stakeholderů mimo strukturu státních institucí je spíše neformální a ad-hoc.
Transparentnost a odpovědnost				
P	Informace o projektu byly během realizace projektu dostupné na webových stránkách realizátorů projektu a jejich lokálních partnerů, příslušného velvyslanectví ČR a příslušné organizace místní samosprávy nebo státní správy partnerské země. Informace byly dostupné v místních jazycích a v českém jazyce (v případě velvyslanectví).	X		Informace o projektu byly a jsou k dispozici na webových stránkách Zastoupení ČR v BiH v českém i místním jazyce. V místním jazyce je informace o projektu dostupná na webových stránkách SVO (především ve formě novinek). Informace o projektu nebyly nalezeny na webových stránkách zapojených laboratoří. Dostupnost informací o projektu na stránkách FARMA nebylo možné ověřit, poněvadž tyto webové stránky již nejsou dostupné (nahrazeny webovou prezentací projektu FARMA II; zaznamenána pouze informace o podpisu MoU mezi projektem FARMA II a ČRA).
P	Výběr implementačních partnerů a / nebo subdodavatelů byl proveden na základě jasně stanovených procesů a kritérií.			Projekt byl realizován formou rozpočtového opatření – realizátor tedy nebyl vybírán standardní formou. Rovněž výběr partnera pro implementaci nebyl realizován standardním způsobem – projekt je výsledkem předchozí spolupráce mezi projektem FARMA a SVÚ.
P	Výběr cílových skupin / institucí (např. školy, vesnice) byl proveden na základě jasně stanovených procesů a kritérií.	X		Cílové laboratoře byly vybrány na základě podrobné analýzy realizované na počátku projektu. Jedna z vybraných laboratoří byla nakonec z projektu odstraněna na základě jasně formulovaných důvodů.

Posuzovaná oblast / aktivita		ano	ne	Komentář
P	Realizátor projektu komunikoval po celou dobu projektu adekvátním způsobem se všemi důležitými stakeholdery.	☒	☐	Všichni důležití stakeholderi hodnotí komunikaci a koordinaci s realizátorem projektu velmi pozitivně.
K	Místní partneři projektu (NNO, orgány místní samosprávy a / nebo státní správy) pravidelně zveřejňují informace o klíčových aktivitách v oblasti, na niž se projekt zaměřuje.	☐	☒	Informace tohoto typu nejsou pravidelně zveřejňovány, s výjimkou informací zveřejňovaných v procesu NRMP.

Hodnocení GOV dle metodiky

Jakým způsobem, pokud vůbec, projekt ovlivnil následující oblasti?

	Míra relevance (0-10)	Zlepšení			Zhoršení			Komentář
		Vysoké	Dílčí	Žádné	Vysoké	Dílčí	Žádné	
zapojování zainteresovaných stran a podpora participace na místní úrovni	3	5 4	3 2	1	5 4	3 2	1	Projekt posiluje participaci jednotlivých komponent a stakeholderů systému monitoringu reziduí a kontaminantů na zpracování a implementaci NRMP. Nebyly zaznamenány žádné negativní dopady projektu na participaci stakeholderů
transparentnost	3	5 4	3 2	1	5 4	3 2	1	Projekt podpořil praxi pravidelných hodnotících a informačních schůzek mezi SVO a dalšími stakeholdery zapojenými do implementace NRMP.
odpovědnost	5	5 4	3 2	1	5 4	3 2	1	Zvýšila se míra, do které subjekty zapojené do implementace NRMP naplňují své povinnosti. Byl vytvořen systém pro získání zpětné vazby od subjektů zapojených do implementace NRMP. Sběr informací od konečných příjemců je prozatím jen velmi

									neformální.
--	--	--	--	--	--	--	--	--	-------------

Dílčí kritéria:

1. Participace

- **Zapojení zájmů / starostí a návrhů zprostředkujících a konečných příjemců (příp. dalších relevantních stakeholderů) do finálních verzí politik, strategií, směrnic, plánů, atd. podpořených projektem:**

V rámci hodnoceného projektu je poskytována facilitace zpracování a implementace NRMP. Projekt bezprostředně posiluje participaci subjektů na úrovni entit a jejich informovanosti o NRMP prostřednictvím kulatých stolů a seminářů, které jsou určeny pro zástupce relevantních institucí na všech úrovních státní správy. Jde ovšem o spíše okrajové aktivity projektu (jednalo o dvě akce - Seminář ve Vlasici 2013 a kulatý stůl týkající se exportu medu konaný ve SVO v roce 2014). Rozhovory s institucemi na úrovni entit (veterinární úřady, pracovníci inspekce) potvrzují jejich participaci na zpracování ročního NRMP i na jeho vyhodnocení.

Proběhly 3 studijní cesty do ČR:

- Pro zástupce SVO, manažery laboratoří a nadřízené veterinární inspektory za účelem seznámení se s funkcemi a systémem personálního zajištění českých veterinárních laboratoří, koordinací činnosti mezi jednotlivými institucemi, procesem přípravy a implementace NRMP, postupem při zjištění pozitivních vzorků, databázemi atd.
 - Pro zástupce SVO a oddělení pro veterinární záležitosti obou entitních ministerstev zemědělství za účelem výměny zkušeností s jejich protějšky z ČR.
 - Návštěva Státního veterinárního ústavu v Praze a České zemědělské a potravinářské inspekce zástupci Food Safety Agency a entitních veterinárních inspektorátů s hlavním tématem rozvoje referenčních laboratoří.
- **Počet konzultací s cílovou skupinou a příjemci projektu nebo dalšími stakeholdery podpořenými projektem**
V jednotlivých podpořených laboratořích proběhla na začátku projektu konzultace týkající se nastavení plánu školní, následovaná dalším setkáním pro zjištění potřeb laboratorního vybavení a materiálu. Koncept školení byl dále konzultován se zástupci SVO a dalšími donory (pro eliminaci překryvů).
 - **Zájem nebo návazné projekty implementované stakeholdery projektů (a především příjemci) na výsledcích projektu a jejich udržitelnosti**
Zájem na pokračování projektu je patrný ze strany všech zapojených stakeholderů. Návazné aktivity jsou koordinovány především projektem FARMA, který by měl v následujícím období (FARMA II) nadále podporovat rozvoj implementace NRMP. Zodpovědnost za udržitelnost leží především na SVO (systém jako celek) a veterinárních inspektorátech (vzdělávání inspektorů).

2. Transparentnost

- **Počet veřejných fór a projednání sloužících k diseminaci informací, zvyšování veřejného zájmu a podpoře veřejné diskuze realizovaných s podporou projektu**
Na konci projektu byla realizována závěrečná konference s prezentací výsledků projektu. Prezentace projektu za účasti novinářů byla realizována také v roce 2013. Jde ovšem spíše o aktivity zaměřené na vizibilitu projektu, než zvyšování veřejného zájmu a veřejné diskuze v daném sektoru. Posilování zájmu veřejnosti o monitoring reziduí a kontaminantů nebylo cílem projektu, a to ani zprostředkovaným.
- **Úplnost a kvalita záznamů lokálního partnera / státní správy ve vztahu k participaci projektu a k aktivitám realizovaným partnerskými institucemi s podporou projektu.**
Projekt nezahrnoval aktivity, které by byly financovány v rámci projektu a realizovány partnerskými institucemi, s výjimkou dodavatelsky řešených školení v ČR. Obsah těchto školení je dokumentován v rámci monitoringu.
- **Informace o pokračujícím poskytování informací v rámci tematické oblasti projektu ze strany místních úřadů nebo dalších místních stakeholderů směrem k příjemcům, občanům a dalším relevantním stakeholderům.**
Projekt podpořil praxi výročních hodnotících setkání SVO, veterinárních inspektorů a dalších subjektů. Na těchto schůzkách jsou řešeny problematické oblasti implementace NRMP v minulém období, je poskytováno tematické školení, získávána zpětná vazba z terénu (co se týče odběru vzorků, nakládání s nimi, atd.) a jsou především poskytovány informace o implementaci v následujícím období.

3. Odpovědnost

- **Míra naplňování povinností tematicky souvisejících s realizací projektu ze strany vládních úřadů a/nebo dalších partnerů**
Hodnocení potvrdilo, že implementace projektu podpořila posílení naplňování požadavků NRMP ze strany veterinárních inspekcí jednotlivých entit. Naplňování NRMP se v důsledku realizace projektu zvýšilo o cca 10 procentních bodů a dosahuje hranice cca 90 %. Dle informací veterinárních inspektorů došlo také ke snížení výskytu chybně odebíraných vzorků, data poskytnutá SVO ovšem tuto informaci explicitně nepotvrzují – chybně odebrané vzorky představují zanedbatelné procento všech vzorků a nelze tak sledovat jakýkoliv trend. V důsledku realizace projektu ovšem jednoznačně došlo ke zrychlení procesu analýzy reziduí a kontaminantů, resp. zkrácení cesty vzorku od jeho odběru k analýze.
- **Vládní úřady a/nebo další partneři naplňují standardy transparentnosti.**
Při hodnocení sub-kritéria se evaluační tým zaměřil především na dvě skutečnosti:
 - Transparentnost akreditací analytických metod – je všemi zainteresovanými subjekty hodnocena jako velmi vysoká. Laboratoře i SVO považují proces akreditace za zcela transparentní.
 - Proces výběru laboratoří k analýze vzorků – je realizován na základě veřejných výběrových řízení, která jsou transparentní. Realizace výběrových řízení sice je jedním z faktorů, které částečně oslabují udržitelnost výsledků, rozhodně ovšem přispívají k transparentnosti procesu.

Zároveň je ovšem nutné uvést, že projekt se nepodílel na procesech akreditace analytických metod nebo na zavedení praxe výběrových řízení – standardy

transparentnosti tedy sice jsou zapojeními partnery dodržovány, ovšem nikoliv v příčinné souvislosti s realizací projektu.

- **Vládní úřady a další partneři nadále usilují o zpětnou vazbu ze strany stakeholderů / občanů ohledně politik, strategií, směrnic, plánů, atd., které byly implementovány s podporou projektu, a to i po ukončení projektu**

Jak bylo uvedeno výše, projekt bezprostředně posílil systém získávání zpětné vazby ze strany úřadů a stakeholderů, kteří jsou do procesu implementace NRMP bezprostředně zapojeni. SVO a entitní veterinární úřady (při entitních ministerstvech zemědělství) uvádějí, že usilují také o zpětnou vazbu ze strany konečných příjemců – tedy producentů v oblasti produktů živočišného původu. Nejde ovšem o nijak systematizovanou aktivitu, sběr informací je v této oblasti velmi neformální a spíše náhodný.

- **Počet Klíčových výkonových indikátorů, které byly projektem zavedeny nebo revidovány**

V rámci realizace projektu nebyl zaveden ani revidován žádný indikátor vztahující se k implementaci NRMP.

Procesní a kontextové okolnosti realizace projektu

Posuzovaná oblast / aktivita		ano	ne	Komentář
Lidská práva				
P	V rámci plánování projektu byla zohledněna práva všech potenciálně dotčených stakeholderů, především tradičně znevýhodněných a vyloučených skupin.			Tematika zohlednění práv znevýhodněných a vyloučených skupin není v hodnoceném projektu relevantní. V rámci hodnocení nebyl zaznamenán žádný případ, kdy by byť jen potenciálně byla ohrožena práva dotčených stakeholderů.
K	Na národní nebo místní úrovni existuje orgán ochrany lidských práv a práv menšin.	X		Existence instituce Ombudsmana pro lidská práva v Bosně a Hercegovině. Je také zřízeno národní ministerstvo pro lidská práva.
K	V oblasti realizace projektu působí neziskové organizace, jejichž poslání je zaměřeno na lidská práva.		X	Sektor lidských práv není v oblasti monitoringu REZIDUÍ A KONTAMINANTŮ, veterinárních kontrol nebo fungování veterinárních laboratoří relevantní.
Postavení žen a rovnost žen a mužů				
P	V rámci plánování projektu či v průběhu realizace projektu byla provedena genderová analýza (chudoby) a její výsledky byly promítnuty do projektu.		X	Genderové analýzy nebyly provedeny.
P	Genderová rovnost / posílení postavení žen je explicitně uvedena mezi cíli projektu a / nebo tvoří důležitou komponentu projektu.		X	Není pro projekt relevantní.
P	Prosazování genderové rovnosti je promítnuto v aktivitách projektu.		X	Není pro projekt relevantní.
P	V rámci monitoringu a evaluace byly vyvinuty genderově citlivé ukazatele a byl zjištěn dopad projektu na ženy a muže a na genderové vztahy.		X	Není pro projekt relevantní.
K	Místní partneři projektu (NNO, orgány		X	Taková strategie nebyla zaznamenána.

Posuzovaná oblast / aktivita	ano	ne	Komentář
místní samosprávy a / nebo státní správy) mají strategii rovnosti žen a mužů nebo strategii pro gender mainstreaming.		X	
K Mezi zaměstnanci místních partnerů, kteří se podílí na realizaci projektu, je přibližně stejný počet žen a mužů.		X	Podíl mužů a žen se značně odlišuje. V laboratořích je poměr vyrovnaný nebo dokonce (častěji) zaměstnávají více žen než mužů. Podobně je podíl žen vyrovnaný nebo vyšší ve státních orgánech. Naopak, mezi veterinárními inspektory převažují muži.

Hodnocení HR a GEN dle metodiky

	Míra relevance (0-10)	Zlepšení			Zhoršení			Komentář
		Vysoké	Dílčí	Žádné	Vysoké	Dílčí	Žádné	
lidská práva	0	5 4	3 2	1	5 4	3 2	1	Oblast není relevantní pro hodnocený projekt. Žádné z navržených dílčích kritérií není aplikovatelné. Projekt nezahrnoval žádné aktivity na posílení lidských práv, žádným způsobem také neoslabil jejich prosazování v podpořených institucích.
inkluze	3	5 4	3 2	1	5 4	3 2	1	Projekt neměl žádný dopad na inkluzi vyloučených osob. V multietnické společnosti, která je dle etnických kritérií rozdělena, je otázka inkluze obecně relevantní, projekt ovšem žádným způsobem nepřispěl ani neoslabil etnické hledisko v jednotlivých podpořených institucích.
podmínky pro zapojování žen do veřejného života	4	5 4	3 2	1	5 4	3 2	1	Podíl žen účastnících se aktivit projektu byl stejný nebo dokonce vyšší, než je celkový podíl žen mezi zaměstnanci podpořených institucí.
účast na rozhodování	2	5 4	3 2	1	5 4	3 2	1	Projekt nemá žádný dopad na rozhodovací

žen										procesy a hierarchie v podpořených organizacích.	
institucionální podmínky a změna veřejných politik	0	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
povědomí veřejnosti o právech žen	0	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
bezpečnost žen	0	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
základní potřeby, ekonomické podmínky	3	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
											Respondenti nezaznamenávají žádný genderový rozdíl v benefitech projektu u cílových skupin / konečných příjemců. Nebyla identifikována žádná genderově-specifická témata (bariéry, příležitosti), kterých by se obsah projektu týkal.

Dílčí kritéria:

1. Lidská práva

Žádné z navržených dílčích kritérií není relevantní.

2. Inkluze

• **Informace o rovné účasti různých etnických / náboženských skupin v projektových aktivitách:**

Projektové aktivity byly realizovány v rovné míře v obou entitách. Byly podpořeny laboratoře ve třech lokalitách, z nichž každá je většinou osídlena jinou etnickou skupinou. S ohledem na citlivost tohoto tématu nebylo analyzováno etnické složení zaměstnanců jednotlivých podpořených institucí. Ovšem s ohledem na rovnoměrnou působnost projektu na území BiH lze předpokládat, že všechny etnické / náboženské skupiny měly stejné příležitosti k účasti. Evaluační tým neanalyzoval etnické složení pracovníků laboratoří, kteří byli přímo podpořeni, dle vyjádření vedoucích představitelů laboratoří byl ovšem výběr osob, které obdržely přímou podporu motivován výhradně odborností zaměstnanců laboratoří v oblasti analýzy REZIDUÍ A KONTAMINANTŮ a analýzy vzorků zvířecího původu obecně.

• **Informace o rovném zacházení s představiteli všech etnických /náboženských skupin ze strany realizátora projektu, jeho partnerů a odpovídajících vládních úřadů ve vztahu k projektu.**

Jak bylo uvedeno výše, evaluační tým, s ohledem na citlivost této problematiky, neanalyzoval etnické složení osob, které byly přímo podpořeny projektem. Explicitní informací o etnicitě přímo i nepřímo podpořených osob nedisponuje ani realizátor projektu. Dle informací realizátora nehrála etnická příslušnost při realizaci odborných aktivit žádnou roli, a to ani ve vnitřní dynamice skupiny osob, které byly přímo podpořeny (například v rámci studijní cesty do ČR nebylo pozorováno žádné napětí nebo jiné problémy, které by ve skupině účastníků vznikaly na etnickém základě).

- **Všechny etnické / náboženské skupiny čerpají z výsledků projektu stejný benefit.** Výsledkem projektu je fungující systém NRMP aplikovaný na celém území BiH. Procesy monitoringu jsou tedy stejné bez ohledu na etnické a náboženské složení konkrétní lokality. Odlišnosti v dopadech projektu tak lze pozorovat ve vztahu k velikosti produkce daného zpracovatele, nikoliv ovšem ve vztahu k jeho etnické / náboženské příslušnosti.
- **Informace o opatřeních, která realizátoři projektu implementovali s cílem snížit / eliminovat potenciální bariéry participace etnických / náboženských skupin v zemi nebo projektem zasažené komunity.**

Žádná opatření tohoto typu nebyla realizována.

3. Podmínky pro zapojování žen do veřejného života

- **Muži a ženy měli stejné podmínky účastnit se projektu a všech jeho aktivit:** Dle vyjádření realizátora i jednotlivých podpořených institucí (laboratoře, inspektoráty, SVO) nebylo genderové hledisko jakkoliv (pozitivně ani negativně) zohledňováno při výběru osob přímo zapojených do projektu. V případě laboratoří rozhodovaly, dle vyjádření vedoucích pracovníků, odborné znalosti jednotlivých zaměstnanců; v případě inspektorátů šlo spíše o obsazení vedoucích pozic (přímo byli vzdělávání vedoucí pracovníci, kteří následně znalosti předávali dále). Obdobný záměr vyplývá také z dat poskytnutých jednotlivými institucemi v souvislosti s genderovou strukturou účastníků aktivit projektu. Ve všech případech podíl žen na aktivitách projektu buďto odpovídal celkovému podílu zaměstnankyň dané instituce, nebo byl dokonce vyšší.
- **Proporční změna v přístupu mužů a žen k otázce žen ve vedoucích pozicích, veřejných úřadech a dalších vedoucích postech:** Žádná taková změna nebyla žádným z respondentů zaznamenána. Projekt v tomto kritériu není relevantní.

4. Účast na rozhodování žen; institucionální podmínky a změna veřejných politik

- **Muži a ženy mají stejné příležitosti obsadit vyšší a rozhodovací pozice v projektu a s ním souvisejících aktivitách:** Projekt neměl žádný vliv na personální obsazování pozic v podpořených institucích. Jakékoliv informace v tomto smyslu tak jsou pouze kontextové – projekt neměl kapacitu generovat v tomto smyslu žádnou změnu. Aktivita projektu byly implementovány v existujících strukturách jednotlivých institucí, nebyly vytvářeny žádné nové struktury ani nedocházelo ke změnám ve stávajících strukturách. Co se kontextu týče, s výjimkou dvou institucí byl podíl mužů ve vedoucích a rozhodovacích pozicích vždy vyšší než obecný podíl mužských zaměstnanců dané instituce.

5. Povědomí veřejnosti o právech žen

Žádné z dílčích kritérií v této oblasti není relevantní. Téma zvyšování povědomí veřejnosti o právech žen je v hodnoceném projektu zcela irrelevantní.

6. Bezpečnost žen

- **Zlepšení a zvýšení bezpečnosti přístupu žen k základním službám (zdravotnictví, vzdělávání, vodní zdroje, zaměstnání)**

Hodnocený projekt v tomto smyslu negeneroval žádnou změnu, dílčí kritérium není relevantní.

7. Základní potřeby, ekonomické podmínky

- **Muži a ženy mají z výsledků projektu stejný benefit. Informace o dodatečných bariérách, které zaznamenávají ženy při využívání přínosů projektu.**

Výsledkem projektu je fungující systém NRMP aplikovaný na celém území BiH. Procesy monitoringu jsou tedy stejné bez ohledu na gender. Odlišnosti v dopadech projektu tak lze pozorovat ve vztahu k velikosti produkce daného zpracovatele, nikoliv ovšem ve vztahu k pohlaví konečného příjemce.

V podpořených institucích nebyl žádným z respondentů rozhovorů nebo fokusních skupin identifikován rozdíl v dopadu projektu na muže a ženy – respondenti pozorují stejný pozitivní dopad na obě pohlaví a neidentifikují žádný genderově-specifický dopad.

Procesní a kontextové okolnosti realizace projektu

Posuzovaná oblast / aktivita	ano	ne	Komentář
Environmentální dopady			
P Pro projekt byla provedena EIA.		X	EIA nebyla provedena
P Potencionální negativní environmentální dopady projektu byly včasné identifikovány a vhodným způsobem eliminovány nebo sníženy.		X	Projektová dokumentace ani individuální rozhovory neidentifikovaly potenciální environmentální dopady.
K V oblasti, kde byl projekt realizován, existuje plán odpadového hospodářství a příslušná infrastruktura.	X		Podpořené laboratoře mají zpracovány směrnice určující nakládání s biologickým a dalším nebezpečným odpadem.
P S odpady generovanými v souvislosti s realizací projektu, jeho výstupy a výsledky bylo naloženo v souladu s uznávanými bezpečnostními a environmentálním normami.	X		Laboratoře nakládaly s odpady dle svých schválených procedur, které zajišťují likvidaci způsobem, který neohroží životní prostředí.

Hodnocení ENVI dle metodiky

	Míra relevance (0-10)	Zlepšení			Zhoršení			Komentář
		Vysoké	Dílčí	Žádné	Vysoké	Dílčí	Žádné	
kvalita ovzduší a pitné vody	2	5 4	3 2	1	5 4	3 2	1	V důsledku realizace projektu se mírně zvyšuje spotřeba vody

										v podpořených laboratořích, především potom ultra čisté vody.		
uspořádání krajiny, lesy/zeleň, biodiverzita, země a půda	0	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	Není zcela relevantní, žádná souvislost s projektem
systém (způsob) nakládání s odpady	2	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	Projekt generuje nárůst produkce biologického odpadu a odpadu souvisejícího s použitím chemických látek. S ohledem na zanedbatelný objem nárůstu nebyl nutné aktualizovat nebo měnit aktuálně platné procedury nakládání s (nebezpečným a biologickým) odpadem v podpořených laboratořích.
energetická náročnost, využití obnovitelných zdrojů energie	0	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	Žádný vliv projektu na spotřebu energií a využívání OZE v podpořených institucích.
správa životního prostředí	0	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	Není zcela relevantní, žádná souvislost s projektem

Dílčí kritéria:

1. Kvalita ovzduší a pitné vody

- **Opatření určená k zajištění efektivní spotřeby vody ve všech aktivitách spojených s projektem; efekty projektu na spotřebu vody v širším měřítku (na úrovni budov, komunit, atd.):**

Projekt bezprostředně neimplementoval žádná opatření zaměřená na efektivnější spotřebu vody v podpořených institucích. Naopak, v důsledku realizace projektu dochází k mírnému nárůstu spotřeby vody. Všechny laboratoře uvádějí, že samy od sebe zavádějí opatření na podporu snížení spotřeby vody, ta ovšem nejsou v žádné souvislosti s realizací projektu.

- **Incidenty znečištění vody nebo úniku nebezpečných látek do ovzduší v přímé souvislosti s realizací projektu:**

Žádné incidenty tohoto typu nebyly zaznamenány.

2. Uspořádání krajiny, lesy/zeleň, biodiverzita, země a půda

Žádné z uvedených dílčích kritérií není relevantní. Projekt neměl žádný, přímý ani nepřímý, efekt na kvalitu půdy, zalesnění, biodiverzitu nebo emise CO₂.

3. Systém (způsob) nakládání s odpady

- **Opatření určená k prevenci potenciálního úniku plynu nebo chemikálií, související s realizací projektu:**

Žádná taková opatření nebyla realizována.

- **Opatření související s udržitelným odpadovým hospodařením implementována v souvislosti s projektem:**

Nebyla implementována speciální opatření pro nakládání s odpadem. Všechny podpořené laboratoře již měly zavedeny procedury pro zpracování biologického odpadu a odpadních chemikálií, změna způsobu fungování laboratoří v důsledku projektu nebyla tak významná, aby bylo nutné tyto procedury aktualizovat nebo upravit.

- **Změna v produkci odpadů:**

V důsledku realizace projektu došlo k mírnému nárůstu produkce biologického odpadu a odpadu souvisejícího s aplikací analytických metod. V kontextu celkové produkce odpadu v podpořených laboratořích ovšem jde o zanedbatelný nárůst.

4. Energetická náročnost, využití obnovitelných zdrojů energie

- **Opatření určená k zajištění efektivního využívání energií ve všech aktivitách souvisejících s projektem; efekty projektu na spotřebu energií v širším měřítku (na úrovni budov, komunit, atd.):**

Žádná taková opatření nebyla realizována. Projekt nemá žádné dopady na spotřebu energií a její efektivitu.

- **Počet a typ efektivnějších technologií, které byly zakoupeny a/nebo instalovány v rámci projektu**

Žádné.

5. Správa životního prostředí

Žádné z uvedených dílčích kritérií není relevantní. Projekt nemá žádnou, ani zprostředkovanou, souvislost s managementem v oblasti životního prostředí a klimatu.

Příloha č. 14: Analýza trendů NRMP z roku 2015

LOT	Analyt	Druh	Matrice	Metoda	Počet vzorků	Odhadovaná cena	Mostar			Sarajevo			Banja Luka			Ostatní					
							(AKREDIT.) METODA	ÚČAST V TENDRU	VÍTĚZSTVÍ V CENA TENDRU	(AKREDIT.) METODA	ÚČAST V TENDRU	VÍTĚZSTVÍ V CENA TENDRU	(AKREDIT.) METODA	ÚČAST V TENDRU	VÍTĚZSTVÍ V CENA TENDRU	ÚČAST V TENDRU	VÍTĚZSTVÍ V CENA TENDRU				
6	Beta antagonist	Skot, ovce, prasata, drůbež	játra	ELISA	37	1600	ANO	ANO	ANO	1581,38	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE			
8	Chloramfenikol	Skot, ovce, kozy	mléko, moč	ELISA	242	17000	ANO jiné matrice	NE	NE		NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	15730	ANO	NE		
9	Chloramfenikol	Skot, ovce, prasata, drůbež	sval	ELISA	21	1600	ANO	ANO	ANO	897,54	NE	NE	NE	ANO	ANO	NE	1365	ANO	NE		
10	Chloramfenikol	Slepice, ryby	vejce, maso s kůží	ELISA	61	4700	ANO	ANO	ANO	2607,14	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE			
11	Chloramfenikol	Drůbež, med	voda na farmě, krmivo, med	ELISA	9	700	ANO jiné matrice	NE	NE		NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO 1+2	ANO 2	684		
14	Nitroimidazol	Skot, prasata, drůbež, ryby, ovce, kozy	krevní plazma, voda na farmě, maso s kůží, mléko, vejce	LC-MS/MS; HPLC	88	15000	NE	NE	NE		NE	ANO 2	NE	NE	NE	NE	ANO 2	ANO 2	14960		
15	Antibiotika	Skot, prasata, drůbež, ryby, ovce, kozy, med	maso s kůží, mléko, vejce, med	ELISA; šestiplotnová metoda; LC-MS/MS	295	30400	NE	NE	NE		NE 6 plotnová metoda validovaná, ale neakreditovaná	NE	NE	ANO ne med	ANO 1+2	ANO 2	28240	ANO 2	NE	113575	
16	Sulfonamidy	Skot, ovce, prasata, drůbež, ryby, ovce, kozy, med	maso, maso s kůží, mléko, vejce, med	ELISA; LC-MS/MS	289	23200	NE	NE	NE		NE pouze validovaná 6 plotnová metoda	ANO 2	NE	NE	NE	NE	ANO 1+2	ANO 2	23120		
18	Anthelmintika - Avermektin	Skot, ovce, prasata, drůbež, ryby, ovce, kozy	játra, maso s kůží, mléko	LC-MS/MS	157	23600	NE	NE	NE		ANO	ANO 1+2	ANO 2	21980	NE	NE	NE	ANO 2	NE	25434	
20	Kokcidostatika	Slepice	vejce	LC-MS/MS	160	26300	NE	NE	NE		ANO	ANO 1+2	ANO 2	25120	NE	NE	NE	ANO 2	NE	26240	
21	Karbamáty	Skot, ovce, prasata, drůbež, med	tuková tkáň, med	GC-MS/MS; HPLC	16	5750	ANO maso, med	ANO	ANO	2324,80	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	5984		
22	Pyrethroidy	Skot, ovce, prasata, drůbež	tuková tkáň	GC-ECD; GC-MS/MS	8	600	ANO maso	ANO	ANO	512	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE		
28	Organochlorové sloučeniny	Skot, ovce, kozy, prasata, drůbež, ryby, med	maso, maso s kůží, mléko, med	GC-ECD	38	4500	ANO	ANO	ANO	2432	NE	ANO 2	NE	NE	NE	NE	ANO 2	NE			
30	Organofosfáty	Med	med	GC-MS/MS; LC-MS/MS	13	4650	ANO	ANO	ANO	1888,90	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	4862		
31	Organofosfáty	Skot, ovce, prasata	játra, krmivo	GC-MS/MS; LC-MS/MS	6	2200	ANO jiné matrice	NE	NE		NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO	2244		
32	Organofosfáty	Skot, ovce, kozy	mléko	GC-MS/MS; LC-MS/MS	13	4650	ANO jiné matrice	NE	NE		NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO	4862		
33	Chemické prvky	Skot, ovce, kozy, prasata, drůbež, ryby, med	játra, maso s kůží, mléko, med	AAS	40	2100	ANO, ale místo jater maso	ANO	ANO	1504,60	ANO, ale jen Pb a Cd v mase a játrech	NE	NE	NE	ANO, ale ne všechno u všeho a pouze validované	NE	NE	ANO	NE	1580; 2112	
34	Mykotoxiny - Aflatoxin M1	Skot, ovce, kozy	mléko	ELISA	51	2600	ANO	ANO	NE	2218,50	NE	NE	NE	ANO	ANO	NE	2040	ANO	ANO	1122	
35	Mykotoxiny - Aflatoxin B1, Ochratoxin	Skot, ovce, prasata, drůbež, ryby	játra, ledvina, maso s kůží	ELISA	11	1500	ANO potraviny a obiloviny	NE	NE		NE	NE	NE	ANO jen B1 a v krmivu - jiná matrice	NE	NE	ANO	ANO	1988,47		
36	Barviva	Ryby	maso s kůží	HPLC	2	200	ANO	NE	NE		NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO 2	ANO 2	196		
40	Beta antagonist - export	Skot, prasata, drůbež	maso	ELISA	90	6660	ANO játra	NE	NE		NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO 2	ANO 2	6600		
41	Chloramfenikol - export	Skot	mléko	ELISA	12	300	ANO jiné matrice	NE	NE		NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO	300	ANO	NE		
42	Chloramfenikol - export	Skot, prasata, drůbež	maso	ELISA	90	4800	ANO	ANO	ANO	3846,60	NE	NE	NE	ANO	ANO	NE	4500	ANO	NE		
45	Kokcidostatika - export	Slepice	vejce	LC-MS/MS	6	948	NE	NE	NE		ANO	ANO 1+2	ANO 2	882	NE	NE	NE	ANO 2	NE	984	
46	Antibiotika - export	Skot, prasata, drůbež, ryby, med	maso, med	ELISA; šestiplotnová metoda; LC-MS/MS	298	14900	NE	NE	NE		NE 6 plotnová metoda validovaná, ale neakreditovaná	NE	NE	ANO ne med	ANO 1+2	ANO 2	15900	ANO 2	NE	114730	
47	Organochlorové sloučeniny - export	Skot, prasata, drůbež, ryby	maso, tuková tkáň	GC-ECD	90	9090	ANO maso	ANO	ANO	5760	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE		
48	Mykotoxiny - export	Skot	mléko	ELISA	54	1350	ANO, ale jen aflatoxin M1, ostatní v jiných matricích	ANO	NE		2349	NE	NE	NE	ANO, ale jen aflatoxin M1	ANO	NE	1350	ANO	ANO	1080
49	Mykotoxiny - export	Krmivo	krmivo	ELISA	518	12950	ANO potraviny a obiloviny	NE	NE		NE	NE	NE	ANO jen aflatoxin B1	ANO	NE	12950	ANO	ANO	10878	
50	Chemické prvky - arsen - export	Ryby	maso s kůží	AAS	140	8400	ANO	ANO	ANO	4270	NE	NE	NE	ANO matrice?	NE	NE	ANO	NE	5530; 7392		
51	Chemické prvky - olovo - export	Ryby, měkkýši	maso s kůží, měkkýši	AAS	58	3480	ANO ryby	ANO	ANO	1334	ANO maso a játra	NE	NE	ANO matrice?	NE	NE	ANO	NE	2291; 3062		
52	Chemické prvky - rtuť - export	Ryby, měkkýši	maso s kůží, měkkýši	AAS	140	8400	ANO ryby	ANO	NE	3500	NE	NE	NE	ANO ryby	ANO	ANO	1400	ANO	NE	5530; 7392	
53	Chemické prvky - kadmium - export	Měkkýši	měkkýši	AAS	48	2880	ANO ryby	ANO	ANO	1104	ANO maso a játra	NE	NE	ANO matrice?	ANO	NE	720	ANO	NE	1896; 2534	
54	Barviva - export	Ryby	maso s kůží	HPLC	28	2744	ANO	NE	NE		NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO 2	ANO 2	2744		

ANO jiné matrice ZDE LZE DÁT DOPORUČENÍ ABY SI ROZŠÍŘILI METODIKU A AKREDITOVALI METODU I NA DALŠÍ POŽADOVANÉ MATRICE, KTERÉ SE SOUTĚŽÍ V RÁMCI VŘ - FINANČNĚ BUDE VÝHODNÉ zajímavé položky - lab má jinou matrici, přihlásila se a přesto vyhrála; nebo lab má podobnou matrici ani se nezkusila přihlásit a možná by mohla vyhrát